

88

p. 36

84
P-36

50 6/11/1919

396-ԱՂ

ԻՆՐՈՅԵԿԱՆ

ՊԵՏԱՐԱՆԻ ԹԻՒՆՆԵՐ

ԹԱՐԳՄԱՆԵՑ ԱՅԼ ԵՒ ԱՅԼ
ԳՐԹԵՐԷ

ՅՈՎՍԷՓ ՊԵՏՐՈՍ ԹԱՎՈՒԴԵԱՆ

Ի ԿՈՍՏԱՆԴՆՈՒՊՈԼԻՍ

Ի ՏՊԱՐԱՆԻ ԱՐԱՊԵԱՆ

1841 = ՌՄԴ.

12004

5061-ukh

3805-Ж

Ն Ա Խ Ա Բ Ա Ն Ո Ւ Թ Ւ Ի Ն

Որովհետեւ տղայք բնական հակա-
միտութիւնը ունին իրենց հետաքր-
քութիւնը գրգռող և երեակայութի
նին զքօսացընող շինծու պատմութի
նէր լսելու, հարկ կը լայ խրատը հազ-
վեցընել պատմութե զգեստներով որ
խաբէ անոնց ձանձրութիւնը: Այս բա-
րեբաստիկ հնարքով խրատը տղայոց
առջևը չեւած՝ կը հաշտուի անոնց ըմ-
բոստ բարուցը հետ, կը յաղթէ մըտ-
քերնուն, երբեմն կը տանի դէպ'ի ա-
ռաքինութի իր լուսափայլ օրինակ-
ներովը, և երբեմն ալ կը փայփայէ ա-
նոնց տկարութիւնը անմեղ զուարճութե-
բայց միշտ զէնք մը կուտայ ձեռվընին
որ գործածեն թիւնաւոր և պատրու-
ղական մոլութիւններուն դէմ:

Այս հնարքով շինված գրքեր մեր
ազդին մէջ ալ պակաս չեն, ինչպէս՝
Ոսպէնասն Քալիւզօէ, Սատենա-
դարան մանկաց և, որոնց բարեյաջող

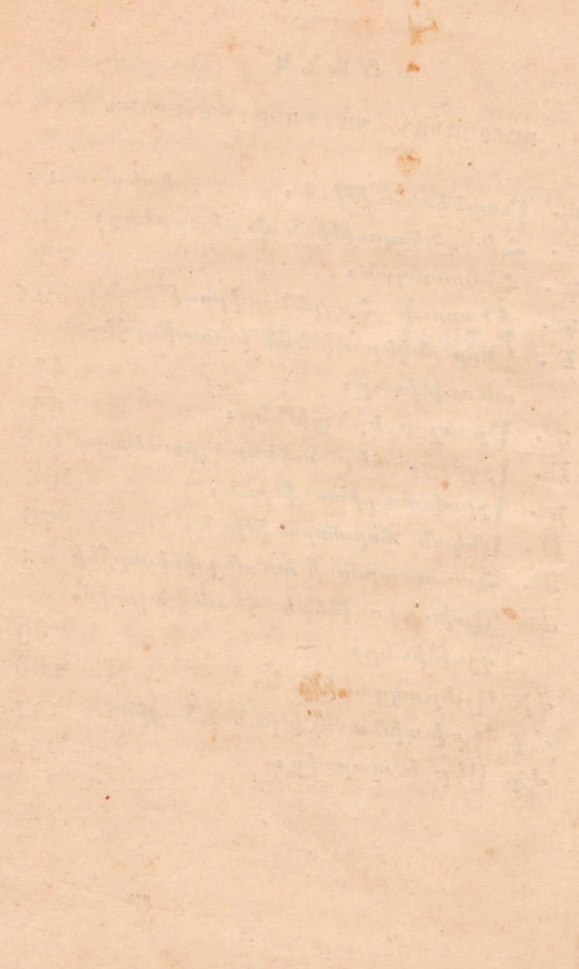
խրաաներովը կըզբօսանան և կըկըր-
թըվին մանկուհիք ազգիս : Այսպիսի
յաջողութիւն սիրտ առնելով այս հա-
տընտիր բարոյական պատմութիւնները
այլ և այլ դրժներէ ժողովելով ու խրատ-
ներ ալ էվելցընելով, կընծայեմք իբ-
րեւ զբօսարան մը մեր մանկահասակ ազ-
գակիցներուն : Այլ զի՝ ՈՒՍՈՒՄ-
ՆԱԿԱՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹԵԱՆ ալ նը-
պատակին յարմար է, արժան դատեց
իւրոյս ընծայել տպագրութիւն իբրեւ ա-
ռաջին արդիւնք և իբր առհասարակ
չեայ իր ազգասէր խնամոցը :

Ուստի ո՞վ իմ դեռահասակ ազգա-
կիցներս, և մանաւանդ ո՞վ առաքինի
ծնողք կը ցանկում որ հաճելի ըլլայ
ձեզի ոյս իմ դուզնաքեայ գործս, և
կը խնդրեմ ներէք իմ գրելու ան-
վարժութեամբ, որուն տեղը կը յուսամ
որ կը լեցընէ բարի կամեցողութիւն որ
ունիմ կըցածիս չափ օգտակար ըլլա-
լու ազգիս :

Յ Ա Ն Կ

ԲԱՐՈՅԱԿԱՆ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆՆԵՐՈՒՆ

ա .	Բարեկամութիւն :	Էրեւ	1
բ .	Հիւրընկալութիւն վարձատրեալ :		14
գ .	Հայրասպան :		25
դ .	Օգրուի Հայրենասիրութեան :		39
ե .	Չար ընկերութեան խրատին հե- տեւութիւնը :		47
զ .	Մաշօք Էրեւթներ :		55
է .	Եղբայրասէր ու եղբայրաեաց :		60
ը .	Երախտագիտութիւն :		68
թ .	Կնկան ճարտարութիւն :		78
ժ .	Հաւատարմութիւն առանց փոխարինի :		85
ժա	Չախորդութենէ հետեւած յաջո- ղութիւնը :		89
ժբ	Պէտքաղութիւն :		108
ժգ	Նախախնամութիւն նծային :		117
ժդ	Սէր և պարտիք :		131

ԲԱՐՈՅԱԿԱՆ

ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ . Ա :

ԲԱՐԵԿԱՄՈՒԹԻՒՆ

Քարեկամութիւնն է կիրք դիւցազնա-
կան , գորով վեհանճներու և երջանկութի
աշխարհի , ասոր առջեւ բոլոր թշուառու-
թիւները աներեցթ կըլլան կամ կըտկա-
րանան , և ամմէն բարիք կը գեղեցկանան
ու կաճին : Իր մաքուր և անարատ հուրը
միշտ կը բորբոքի գորովանքով և ուժ կառ-
նէ ընտանութեամբ : Այս միտթարիչ և
երկնային առաքինութիւնը արարիչը շնորհեց

մարդուս՝ մոլորեալ բանականութե աղէ-
տալի հետեանքներուն մնասը փոխարինե-
լու համար , և ազնուացընելու բոլոր մեր
գոյութիւն , որով ուրիշ բանի համար չենք
ապրիր բայց միայն բարեկամին , որ մեր
սիրտը կընտրէ :

Սէկ մարդ մը որուն սիրտը կը բորբոքի
քաղցր բոցերով սրբազան բարեկամուէ ,
ամենեւին չէ զգացեր աւելի սաստիկ գո-
րովանք մը՝ երբոր սիրելի բարեկամը կա-
րօտ է իր օգնութեանը : Նի ձգեր զանի
պինտ ցաւագին աղէտներուն մէջ , կը մե-
անայ հետը մէկմալ չի զատվելու համար ,
և եթէ անկէց ապերախտութիւն մը կամ
անհաւատարմութիւն մալ տեսնէ , ցաւակից
կըլլայ կընէրէ բոլոր անկէց հասած չա-
րեքներուն , մինչև կը զոհէ անոր բոլոր իր
երջանկութիւնը : Աւ եթէ մահը զատելով
զանոնք մէկըմէկէ , բառնայ իրարմէ գո-
րովալից և անմահական կրից առարկան ,
կընկերանայ անոր հետ քաջասրտութե մին-
չև մահահոտ գերեզմանին եզերքը : Մնկէ
ետեւ կեանքը անտանելի բեռ մը կը թուի
իրեն և չի կըրնալով դիմանալ կորուստին
դառնութիւնը , վերջապէս կընկճի իր ցա-
ւերէն և կը մեռնի բարեկամին անունը
արտաբերելով :

Երկու նաւավար մէկը Սպանիացի ու
միւսը Վաղղիացի, Ղեզայիւրի մէջ գերի
էին ինկեր, առջինը կը կոչվէր Մնտօն,
ու երկրորդը Հռոգեր: Վիպուածը անանկ
բերաւ որ երկուքը մի և նոյն գործի վր
ըլլան: Եւ ըստ որում բարեկամութիւնը
միտթարութիւն է տառապեալներուն, Մն-
տօնը ու Հռոգերը վայելեցին բոլոր անոր
քաղցրութիւնը. իրենց վիշտն ու կսկիծը
մէկզմէկու կը բանային, կը խօսէին մէկ
տեղ իրենց ընտանեացը, հայրենեացը,
նաև ուրախուէր վր որ երբեմն կը զգային
եթէ քիչ մը հանգչէին իրենց ծանր աշխա-
տանքէն: Ս երջապէս գլուխ գլխի տըված
մէկ տեղ կուլային ողորմելի վեճակնուն
վր. և այս դառն միտթարութիւն հերեք կը
լար իրենց շղթայները աւելի քաջասրտութե
կրելու, և դիմանալու աշխատութեց որոնց
դատապարտըված էին:

Մտնք կաշխատէին ճամբու մը շինութե
մէջ որ լեռան մը մէջէն կանցնէր: Մնտօնը
կայնեցաւ մէկ օր մը, ձգեց ձեռվըները
վար թուլութե, և երկար հառաչանքով
մը նայեցաւ դէպ ՚ի ծովը. «Վարեկամ,
« ըսաւ Հռոգերին, բոլոր իմ իղձերս կը
« նային այս ջուրին ընդարձակ տարածու
« թեանը ծայրը, ո՛հ, չի պիտի կըրնանք

,, արդեօք քեզի հետ անցնիլ երթալ :
 ,, Վիտեա թէ միշտ կը տեսնեմ կընիկս ու
 ,, զաւկըներս որոնք ձեռվընին ինծի կեր-
 ,, կընցընեն լալագին՝ Քատիչէի եղերքէն ,
 ,, կամ իմ մահուանս վր դառն արցունք
 ,, կը թափեն , , : Դնտօնը միշտ ընկղմած-
 էր այս վշտալից տեսիլքին մէջ . քանի որ
 կէլէր այն լեռը , տխրագին աչվըները կը
 պըտըտցընէր այն անհուն անսահման ծո-
 վուն տարածութիւն վր , որ զինքը կը զա-
 տէր իր երկրէն , ու արիւնէ արցունք կը
 վազցընէր :

Սէկ օր մը բոլուն կիրքով պըլըվէցաւ
 իր գերութե ընկերին , նայէ բարեկամ ,
 ըսաւ , Եւրոպացիի նաւ մը կերեաց , չէ՞ն
 տեսներ ինծի պէս . իրաւ է որ հոս չի մօ-
 տենայ պիտի անիկայ վն զի միշտ կը փախ-
 չին բարբարոսաց ծովեղերքէն . բայց վա-
 ղը , եթէ դու կամիս , հռոգեր , մեր թըշ-
 ուառութիւնները վերջ կըլլան կազատինք .
 այն վաղը աս նաւը ցամաքէն երկու փար-
 սախի չափ հեռու պիտի անցնի . և ան ա-
 տենը մենք ալ այս ապառաժ լեռանը ծայ-
 րէն ծովը նետվելով , կամ կը հասնինք նա-
 ւուն և կամ կը խըխտըվինք . մի թէ մահը
 դժնդակ գերութե՞ն աւելի նախապատիւ
 չէ՞ : Եթէ դու կըրնաս ինքըզինքդ աղա-

տեր, պատասխանեց Հռոգեր, ես աւելի
 համբերութեամբ կը տանիմ իմ անգութ
 բաղդւս, դու աղէկ գիտես Մ'նտօն, թէ
 որչափ սիրելի ես ինծի, այս բարեկամու-
 թիւ որ զիս կը կապէ քեզի հետ, իմ կե-
 նացս հետ միայն պիտի լըմընայ, միայն
 մէկ շնորհք մը կը խնդրեմ քենէ բարեկամ,
 գնա՛ հայրս գտիր Եթէ զիս կոր-
 սընցընելուն կսկիծը ու իր ծերութիւնը դեռ
 չի մեռուցին զինքը, ըսէ անոր Ինչ,
 պօռաց Մ'նտօն, երթամ հայրդ գտնե՛մ .
 ինչ է միտքդ, կարելի՞ է ինծի երջանիկ
 ըլլալ, ապրիլ մէկ րոպէ մը միայն, եթէ
 ձգեմ զքեզ շողթաներուդ մէջ . . . Բայց,
 Մ'նտօն, ես քեզի պէս լողալ չեմ գիտեր .
 Ես գիտեմ զքեզ սիրել, պատասխանեց
 Մ'նտօն լալով ու պըլըլէլով Հռոգերին .
 իմ կեանքս քեզի կը նուիրեմ մենք եր-
 կուքս ալ կաղատինք, բարեկամութիւն ու ժ-
 կուտայ ինծի, դու սա գօտիիս ծայրէն
 կը բռնես ու ետեւէս կուգաս կըրցածիդ
 չափ լողալով: Մ'նօգուտ է Մ'նտօն, պա-
 տասխանեց Հռոգեր, մտածել ատոր վր .
 ես չեմ կրնար պատճառ ըլլար իմ բարե-
 կամիս խըխտըլէլուն, մտածմունքը միայն
 կը սարսափեցընէ զիս, այդ գօտին կըրնայ
 ձեռքէս փախչիլ, և կամ քեզի ծանրութի

տալով՝ իմ հետս յատակը կիջեցրնեմ ու
քու կորստեանդ պատճառ կըլլամ: Ե՛հ.
ինչո՞ւ ատանկ կը վախնաս հռոգեր, ըսաւ
Լեւոն. ես քեզի ըսի, բարեկամութիւնը
ուժ կուտայ իմ քաջասրտութեան, ու քեզ
այսչափ սիրելովս՝ հրաշքներ կը գործէ ա-
նիկա. դադարէ իմ խորհրդոցս դէմ կե-
նալէն որովհետեւ վերջին վճիռս ըրեր եմ:
Ես կը տեսնեմ որ մեր անգութ պահա-
պանները մեզ կը դիտեն. նաեւ մեր ընկե-
րակիցներուն մէջ կան անանկ նենգաւոր-
ներ որոնք մեզ կը մատնեն: Սնան բա-
րով. կը լըսեմ զանգակը որ մեզ կը կան-
չէ. պէտք է զատվինք մէկմէկէ, մնաս բա-
րով սիրելի հռոգեր, վաղը տեսնովինք:

Բացին գոցվեցան իրենց բանտը. Ան-
տոն գիշերնիլուս քնանալու տեղը միշտ
ողջածեւ կընէր այս առաջադրութեւ վր.
Եւ իրեն այնպէս կուգար որ արդէն ինքը
անցեր է միջերկրական ծովը, ազատ՝ Եւ իր
հայրենակիցներուն քովը, իր կնոջը ու
զաւկրներուն մէջը: հռոգեր կերեւակայ-
էր խիստ տարբեր պատկերմը, բարեկամը՝
զոհ եղած իր վեհանձնութեւ, հետը իջած
ծովուն անգունդը. վերջապէս գուցէ մե-
ռած, երբոր անիկա ուրիշ բանիմը չինայե-
լով բայց միայն իր բարեկամին ազատու-

Թեանը, կըրնար ինքը ազատիր ու երթալ
 հասնիր մէկ ընտանիքի մը որ երևցածքին
 նայելով՝ կը հեծէր ու գերութե՛ն ողջալի
 հետեանքները կը կըրէր: Չէ՛, կըսէր ինք-
 նիրեն ողորմելի հոգեւորը, ես չե՛ պիտի
 անձնատուր ըլլամ՝ Վնտօնին յորդորմունք-
 ներուն, ես անոր մահուանը պատճառ չեմ
 կըրնար ըլլար այս վեհ անձնական բարեկա-
 մութե՛ր փոխարէն որ ինծի նուիրէր է: .
 Թող ազատի անիկա. իմ խեղճ հայրս գոնէ
 պիտի իմանայ որ ես դեռ ողջ եմ ու կը
 սիրեմ՝ զինքը միշտ. ո՛հ, ես իր ծերութե՛ր
 գաւազանը պիտի ըլլայի ու մխիթարէի,
 ես անոր շատ հարկաւոր էի. գուցէ՛ այս
 վայրկենիս՝ չքաւորութե՛ մէջ հոգին կա-
 ւանդէ, փափագելով տեսնելու և գրկելու
 իր տղան. . . . ի՛հ, Թող Վնտօնը ըլլայ
 երջանիկ, ես թեթե ցաւով մեռած կըլլամ:

II աղվան օրը սովորական ատենին չե-
 կան հանելու գերիները բանտէն: Վնտօն
 անհամբերութե՛ր կը մաշէր, սիրտը կեփէր
 կեռար ու հոգեւորն ալ չէր գիտեր թէ
 արդեօք ուրախանալու էր թէ արամելու
 այս տարածամ գիպուածէն: II երջապէս
 կը բերէն զանոնք աշխատելու տեղը. չէին
 կըրնար մէկմէկու հետ խօսիր վս՝ զի ան
 օրը տիրութեանքին հետեւնին էին եկէր:

Մնտօնը բաւական կը համարէր նայիլ Հռո-
գերին ու հառաչել . երբեմն աչքով կը
ցըցընէր անոր ծովը , ու անոր տեսիլքէն՝
չէր կըրնար բռնէր իր կրից շարժմունք-
ները որ պատրաստ էին երեւան ելլելու :
Իրիկուն կըլլայ , տիրվրտանքնին կերթան ,
իրենք մինակ կըմընան , առիթը ձեռքէ չի
փախցընենք , պօռաց Մնտօն դառնալով
իր ընկերին , եկօ՛ հետս : Չէ՛ բարեկամ
չէ՛ , ըսաւ Հռոգեր , խեւքս չի պառկիր
բնաւ որ քու կեանքդ վտանգի մէջ դնեմ .
երթա՛ս բարով , երթա՛ս բարով , . Մնտօն
ահա վերջին անգամ կը գրկեմ զքեզ , փա-
խիր , երդու՛մ կը ձգեմ վերադ . ժամանակ
մի՛ կորսընցընէր . միշտ միտքդ բեր մեր
գորովական բարեկամութիւնը , միայն այս կը
խնդրեմ քենէ որ դու , ինչպէս ինծի խոս-
տացեր ես , հօրս օգնես , շատ ծերացած
պիտի ըլլայ անիկա և արտասուելի վիճակի
մէջ . գնա՛ զանի միտքարելու , եթէ օգ-
նութե՛ մը կարօտ է , . բարեկամ . . . :

Հռոգեր այս խօսքերէն ետև պըլլըվե-
ցաւ Մնտօնին գետիպէս արցունք թա-
փելով սիրտը կը ճըզմըվէր կը կըտըրտէր :
Պուկուլա՛ն Հռոգեր , ըսաւ Մնտօն ,
հիմա լալու ատեն չէ՛ , քաջասրտու՛ի պէտք
է , եթէ վայրկեանմը՛նալ սպասենք , գուցէ

կը կորսըվինք երկուքս ալ ու մէկմալ տասնկ
առիթ չենք կըրնար ձեռք ձգեր , հիմակ
ընտրէ՛ , կամ ինքըզինքդ ինծի յանձնէ , և
կամ ես գլուխս սա ժայռերուն զարնեմ
ջախջախեմ :

Հռոգեր ինկաւ Մնատին ոտքը , նորէն
ուզեց անոր համոզիչ բաներ զուրցել ,
ցուցունել յայտնի վտանգները , որոնց
մէջ ինքը կիյնար եթէ ոտք կոխէր զինքը
աղատել ուզելու իրեն հետ : Մնատն նայե-
ցաւ անոր գորովանօք , գրկեց զանի , ու
ալ չի կըրնալով համբերել՝ ուզես չուզես
հետս պիտի գաս ըսելով , առաւ հետը
Հռոգերը , վազեց ելաւ ժայռիմը գագաթը
ու երկուքը մէկ տեղ նետվեցան ծովը :
Մըջի բերանը շփ շխտակ գացին ծովուն
տակը , ետքը ելան ալիքներուն վր : Մնատն
իր բոլոր ուժովը կը լողայ Հռոգերին ձեռ-
քէն բռնելով , որ կը թուէր թէ դէմ կը
դնէր իր բարեկամին ջանքերուն և կը վախ-
նար որ ինքը ծովին տակը երթալովը՝ զա-
նի ալ հետը պիտի տանի :

Նաւուն մէջի եղողները շուարեցան
մնացին այս տեսիլքէն որ աղէկ մը չէին
կըրնար տեսներ , կը կարծէին որ ծովային
հրէշ մը կը մօտենար իրենց նաւուն : Սէկ
ուրիշ նոր տեսիլք մը՝ փոխեց իրենց հետա-

բըբըրուիլը , տեսան մէկ նաւակ մը որ կը
 ջանար ցամաքէն հեռանալ և արտօրնօք ե-
 տէէն իյնալ ծովային հրէշ կարծրվածին :
 Բոնք էին գերիներուն պահապան զին-
 ուորները , որոնք ջանք կրնէին բռնելու
 Բնաօնը ու հոգերը : Հոգեր տեսաւ
 նաւակը և միանգամայն աչքը զարկաւ իր
 բարեկամին վր որ սկըսէր էր տկարանալ .
 ամիէն ուժը վրան բերելով թոթվեց ու
 զատվեցաւ Բնաօնէն ըսելով՝ Բնա ետե-
 նուս կուգան կը հասնին , ազատէ զքեզ ,
 ու թող որ ես մեռնիմ . ես կը խափանեմ
 քու լողալդ : Հաղիւ ըսէր էր այս խօս-
 քերը՝ գնաց ծովուն տակը : Սէկ նոր
 բռնուի մը բարեկամական կրից սիրտ տը-
 վաւ Բնաօնին . նետվեցաւ դէպ ՚ի հո-
 գերին , նորէն բռնեց զանի անտէնը որ
 վերջին շունչը պիտի տար , և երկուքը մէկ
 տեղ աներևոյթ եղան :

Նաւակը չի գիտնալով որ կողմը եր-
 թալ , անշարժ կեցեր էր , նայիս մակոյկ մը
 նաւէն իջեցուցած՝ ճամբա ելաւ նայելու
 թէ ինչ էր տեսածնին , ալեքները կը սկսին
 նորէն շարժիլ . վերջապէս յայտնի կը տես-
 նեն երկու մարդ որոնք մէկմէկու փաթ-
 տը վրէժ՝ կը ջանային լողալով հասնիլ դէպ
 ՚ի մակոյկը : Թխավարները շօշուկ համար

անոնց՝ բոլոր ուժերնին ՚ի գործ դրին :
 Միտօն ձգելու վր էր Հռոգերը , մէկմալ
 լըսեց որ իրեն կը պօռային սիրտ կուտայ-
 ին մակոյկէն , սըխմեց իր բարեկամը , վերջե
 ճիգը բանեցուց ու հասաւ դողդոջուն
 ձեռքով մը բռնեց մակոյկին շրթունքէն :
 Քիչ մնաց նորէն անդունդը ինջնելու .
 բայց նաւավարները երկուքն ալ բռնեցին
 մակոյկին մէջը առին . Միտօնին ուժը բո-
 լորովին հատեր էր . միայն այսչափ պօռա-
 լու ժամանակ ունեցաւ . ” () գնեցէ՛ք բա-
 րեկամիս . ահա ես կը մեռնիմ ” , և բոլոր
 մահուան արհաւիրքները երեսին վր նկար-
 վեցան : Հռոգերն ալ որ մարեր ինկեր էր ,
 կըբանայ աչմըները , կը վերցընէ գլուխը ,
 և կը տեսնէ որ Միտօնը իր քովը երկըն-
 ցուցեր են ու ամենեւին կենաց նշան մը չէր
 իտար . կընետվի անոր մարմնոյն վր , կը գըր-
 կէ , կը թրջէ արցունքներովը ու աղէկը-
 տուր ձայնով կը կոչէ . Ո՛հ բարեկամս ,
 բարերարս , ես եղայ քու մահուանդ պատ-
 ճառ . սիրելի Միտօնս դու ա՛լ չէս լսեր
 ինձի . ուրեմն տախկա է վարձը իմ կեանքս
 ազատելուդ . ո՛հ , առէ՛ք ինէ շուտով այս
 թշուառ կեանքը . ալ չեմ կրնար տանիը
 զանի , ես կորուսի իմ բարեկամս :

Հռոգեր կուզէր ինքը զինքը սրով մեռ-

ցընել, ձեռքէն կառնեն սուրը որ ինքը
յափշտակեր էր մէկուն վերայէն. իր հեծ-
կըլտանաց մէջ կեղվերայ կը հասկըցընէ իր
դիպուածին պատմութիւնը մակոյկին մէջն
էղողներուն, նորէն կիյնայ Մատօնին մարմ-
նոյն վր: Սի արգիլէք ինծի մեռնիլս.
այն բարեկամեաւէդ պիտի գամ, կըսէր,
ծածկելով դեղնած մարմինը համբոյրնե-
րով ու արցունքներով. գթացէ՛ք յանուն
նոյ. թող տըվէք որ մեռնիմ:

Ի՞նչ, որ անտարակոյս կողորո՞ծ մարդոց
արցունքին երբոր անկեղծ ըլլան, գիտեա
թէ մասնաւոր նշան մը տըվաւ իր բարե-
րարութիւնը ասանկ հազուադիւրս բարեկա
մութեան մը վր: Մատօնին սրտէն երկար
հառաչանք մը փրթաւ: Հոռգեր ուրախու
թեան ձայնով պօռաց: Իմէնը միացան
օգնելու խեղճ Մատօնին: Ա երջապէս
հոգեվարքի աչքերը բացաւ ու պըտըտ-
ցուց Հոռգերը փրնտըռելով. ու զանի
տեսնելուն պէս՝ պօռաց. ()ըհնեա՛լ է
աճ. կըրցայ ազատել իմ սիրելի Հոռգերս:

Սակոյկը հասաւ նաւին, նաւավարնե-
րը շատ ակնածուք և պատուով կը նայե-
ին այս երկու մարդոց երեսը. ա՛յսչափ կը
տիրապէտէ առաքինութիւնը բոլոր սիրտե-
րուն վր: Կը ջանան կը փութան ամմէնն ալ

օգնելու ու ծառայելու անոնց : Հոռգեր
 հասաւ Պաղղիա , վաղեց հօրը գիւրկը , որ
 մաղ մնաց ուրախութենէն պիտի մեռ-
 նէր , ու ետքը Սէրսայլի պալատին նա-
 տաւարը եղաւ : Անտօն , որուն մէկ շահա-
 ւոր պաշտօն մը խոստացան իր վիճակին
 համեմատ , լաւ սեպեց երթալ իր կրն-
 կանը ու զաւկրներուն , բայց հեռաւո-
 րութիւնը չի նուազցուց բնաւ իր բա-
 րեկամութիւնը ու միշտ Հոռգերին հետ
 կը թղթակցէր : Այս թուղթերը գլուխ
 գործոց կը համարվին աննենգութեան և
 գորովանաց կիրքին որ այնչափ դիւցաղ-
 նական գործքեր տրտադրեց :

Պ Ա Տ Մ Ո Ի Թ Ի Ի Ն . Բ :

ՀԻՒՐԸՆԿԱԼՈՒԹԻՒՆ ՎԱՐՁԱՏՐԵԱԼ

Լյս առաքինութիւնը եթէ քննելու
ըլլանք, կը գտնենք իր սկիզբը ու այլևայլ
գործածութիւն հին ժամանակներուն մէջ
որ կը թուի թէ միացեալ է աշխարհիս տը-
ղայութեան ասեմին հետ: Հիմակ աւայս
առաքինութիւնը աւելի ան տեղւոյնքը կը բա-
նի ուր սովորութիւնները պահած են իրենց
սկզբնական պարզութիւնին, ինչպէս են Հայ-
աստանու բնակիչները, վրանաբակ ժողո-
վուրդները և ուրիշ շատ երկիրներու գիւ-
ղականները որոնց մէջ կը գրանդվին հին
նահապետական սովորութիւններ: Վիտեա
թէ դեռ կերևի մէջերնին Լբրահամ,
մոռնալով տարիքին ծանրութիւնը կը վաղէ-
անձանօթ ճամբորդներուն առջին և եր-
գում կը ձգէ վերանին որ անարժան չի
համարին իր բնակարանը. կամ այն բարե-
պաշտ խորայնլացին (Տօբիդը), օրինակը
բարեգործութիւն որ կը մեղմացնէր իր գե-

բուժեան դառնութիւնը՝ օգնելով իր
եղբարցը խղճութեանը :

Իսկ տեղրանքը ուր ասանկ կը նկար-
վի կենդանի պատկերը այս հին սովորու-
թիւններուն , սոսկալի ակէկոծութիւնէրէ
ետեւ ճորով ցամաքը ինկած ողորմելին մը-
խիթարութի կը գտնէ , անտունելի ցուր-
տէն մըսած վաստակեալ ճանապարհորդը
իր կըզկըտած մարմնոյն դարման և սովաց-
եալ որովայնին սնունդ կը գտնէ : Արժա-
փագի որ թշուառութիւնը չի կըրնայ մտնել
իր առատասիրտ հիւրընկալուին տունը .
իր բարեբարը ամենեւին չի հասնի այն վե-
ճակին պօռալու : } Եւ այսպէս իր չափա-
զանց վշտացը մէջ ճըզմըվելով . ” Իսկ
սակայն չի թողուցի օտարականը բնակա-
րանէս դուրս , և իմ դուռս միշտ բաց ե-
ղաւ ճամբորդներուն , :

Իււման վասիւէվիչ ք * Կայսր Ռուսիոյ
որ կը թագաւորէր դէպ ՚ի ԺՊ դարուն մէ-
ջերը , եղաւ բարեբար իշխաններուն մէկը

* Այս կայսրը եղաւ իշխան մը անուանի ու քաջ
դիւցազուն մը : Արթեց իր զօրքը որ մինչև ան
ատենը անկանոն բանակներ էին : Տիրեց Ղա-
զանու , Ասդրախանի թագաւորութե և ուրիշ շատ
երկիրներու թաթարներուն : Հաստատեց Սդրե-
վիցները որ ետքը բնաջինջ ըրաւ Մեծն Պետրոս :

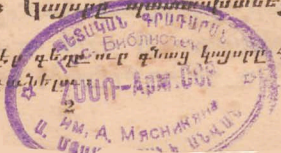
ոչ միայն այն գահը նըստողներուն մէջ ,
 այլ նաեւ բոլոր Նշարագայու Թագաւորնե-
 րուն : Ասիկա սովորութի ունէր ծպտեալ
 պըտըտելու ո՞պ զի չի ճանչցըվելով աւելի
 դիւրութեամբ խմանայ թէ ինչ կարծիք ունին
 հպատակները իր անձին և իր կառավարութե-
 ան վրա : Այս կերպով օգոստափառ իշ-
 խանը կըրցաւ ճանչնալ շատ անիրաւութի-
 ներ որ իր պաշտօնակալներուն մէկ քանին
 կընէին իր անուանով : Այնուականներուն ,
 վաճառականներուն , զինուորներուն , աղ-
 քաաններուն , նաեւ պինտ հեռաքնակ հպա-
 տակներուն էր անաչառ դատաւոր և հայր
 գործըստի : Հետեւեալ պատմութիւնը հերիք
 կըլլայ մեզի հասկընալու թէ ինչ սասի-
 ճանի հասեր էր իր վեհանձնութիւնը ա-
 ռաքինութիւն ու բարերարութիւն :

Ահի իրիկուն մը երբոր կայսրը տասնի
 ծպտեալ կը պըտըտէր Սօքայու մօտերը
 (որ ան ատենը մայրաքաղաքն էր տէրութեան),
 մտածեց երթալ մէկ մօտ գեղ մը հիւրըն-
 կալութի խնդրելու : Այս ինչպէս եղաւ
 իր զարմանքը երբոր վըռընտեցին զինքը
 այն անգութ բնակիչները փոխանակ շնոր-
 հելու անոր ուղած ապտստանարանը , թէ-
 պէտ երեսանց ողորմելի մութացկան մը կե-
 րեալ : Այս կողմէ գեղացիներուն սաս-

տիկ բարեկանալով՝ գեղէն դուռս ելելու
վրէժը, մէկմալ տեսաւ մէկ տնակմը որուն
դուռը դեռ զարկած չունէր. բայց որով
հետեւ ասիկա պինտ աղքատուկ տունն էր
գեղին, կը կարծէր որ պարապը պիտի ել-
լէ իր փորձելը: Այսու ամիւ սիրտ առ-
նելով բարեյաջող նախազգածուէ մը՝ կը
մօտենայ տնակին, կամացուկ մը կը զարնէ
դուռը, և իսկոյն գեղացի մը դուռս կելլէ
կը հարցընէ թէ ինչ կուզէ: Կաղաչեմ որ,
պատասխանեց կայսրը, գոնէ միայն այս
գիշեր զիս ընդունիս: Ո՛հ, ըսաւ գեղա-
ցին, դու շատ անհանգիստ պիտի ըլլաս
հոս վն զի բոլոր ընտանիքս իրարանցումի
մէջ են օգնելու համար կրնկանս որ քանի
մը վայրկեան կընէ մանչ աղայ մը ծնաւ.
նաև այս նորածին երախային սուր աղա-
ղակները արգելք պիտի ըլլան քու քնա-
նալուդ: Բայց եթէ յանձդ կառնես ա-
սոնք, յօժարու թեամբ կրնդունիմ զքեզ:
Ես ալ չափազանց շնորհակալ կըլլամ քե-
նէ, պատասխանեց կայսրը:

Տնէն ներս մտնելուն պէս, գեղացին
հարցուց կայսեր թէ ինչ կերպով եկեր է
Քառօսքով * : Կայսրը պատասխանեց,

* Այսպէս կը կոչվէր գեղացի գնաց կայսրը հիւ-
րընկալու թիւն ընդունելու:

Թէ ուղեւով քաղաքը երթալ՝ դիշերը վր
 հասաւ . ու հոգնած և ցուրտէն ալ սաս-
 աիկ մըսած ըլլալով՝ պարապ տեղը ապաս-
 տանարան խնդրեց դեղին մէջ . վն զի ամ-
 մէնն ալ զինքը վըռնաեցին անարգելով :
 Ուստի դեղէն դուրս ելլելու վր էի , շա-
 րունակեց կայսրը , մէկմալ նայիս որ քու
 տունդ տեսայ . սիրտ ըրի զարնելու դու-
 ուր , ու ընդդէմ ամմէն երևոյթի՝ գտայ
 մէկ մարդ մը Թէպէտ աղքատ , բայց առա-
 քինի և բարեբար : Գեղացին այս խօսքե-
 րը մտիկ ընելէն ետեւ բերաւ դրաւ կայ-
 սեր առջին կտոր մը սև հաց հաւկիթ ու
 մեղրածուր , ըսելով Թէ բոլոր կերակրե-
 ղէնս աս է ու յօժար սրտով կընծայեմ
 քեզի : Կայսրը շնորհակալ եղաւ իր հիւ-
 րընկալուին , ապահովցընելով Թէ ան ա-
 ռատօրէն վարձահատոյց պիտի ըլլայ իրեն
 ասանկ առաքինական գործքի մը համար :
 Ինկէ ետեւ Ս ջլշին , որ գեղացիին ա-
 նունն էր , կայսեր ներկայացուց նորածին
 երախտն . կայսրն ալ գիրկը առնելով զա-
 նի՝ ուշադրութեւն հաւատեց ու ետքը ըսաւ :
 Ի՞յս տղեկին դէմքը շատ բարեգուշակ է
 ուստի կը մարգարէտնամ որ շատ հարուստ
 պիտի ըլլայ : Ս ջլշին որ այն իր վեճակին
 մէջն ալ զինքը երջանիկ կը համարէր , չէր

ձգէր զինքը շողոքորթիչ յոյսերու ձեռ-
 քը . վս որոյ սկըսեց խընաալ կայսեր գու-
 շակութեը վր ըսելով՝ ՂԺ ու իմ երկու
 բազուկներս ու պըզտըտիկ արտս մինչև
 հիմա զես անօթի չի թողուց ուստի չեմ
 ցանկար աւելորդ հարստութե : Այսորը
 հարցուց իր հիւրընկալուին թէ քանի հո-
 գի կան իր ընտանեացը մէջ , և լըսելով որ
 ունէր հինգ զաւակ հայր և մայր , սաստիկ
 զարմանքէն պաղեցաւ մնաց թէ ինչպէս
 կըրնան բնակիր անանկ պըզտըտիկ խըճի-
 թի մը մէջ : Վեղացին սրտասխանեց թէ
 ըստ բաւականին մեծ էր որովհետև ամ-
 մէնն ալ մէջը կըրնային հանգիստ բնակիր .
 և թէ՝ չէր ուղեր երեսի վր ձգել իր ծեր
 ծնողքները , ինչպէս կընեն ոմանք ան-
 գութ և քուռ զաւկըներ որոնք կը մոռ-
 նան հայրական ու գորովալիւ հոգերը որ
 ունեցեր են իրենց ծնողքնին զերենք սը-
 նուցանելու : Այսորը գովեց իր հիւրըն-
 կալուին առաքինութիւն ու կեռար կեփէր
 սիրտը ժամ մը առաջ վարձատրելու զանի :
 Վիշերը կէս ըլլալով , գեղացին հրա-
 ւիրեց իր հիւրը պառկելու մէկ յարդա-
 ւեց անկողնոյ մը վր , որ դիտմամբ պատ-
 րաստեր էր երկու հոգի մէջը պառկելու
 համար , ըսելով թէ ժամանակ էր քնանա-

լու : Կայսրը խսկոյն հաւանեցաւ հրաւե-
րին ու գնաց պառկեցաւ իր բարերար
հիւրընկալուին հետ մէկ անկողնոյ մէջ :
Խուցը լուսաւորած էր մթնշաղ լուսով
մը . կայսրը քնանալու տեղը նկատեց գի-
շերնիլուս այն աղքատուկ տնակը ու առա-
քինի գեղացին որ անոր մէջ կը բնակէր :
Խղճի խայթերը , տարակոյսները , կասկած-
ները ու փառասէր մամառութները , կըսէր
ինքնիրեն օգոստոսփառ կայսրը , չէն խռո-
վեր այս բարեկիր մարդուն հանգստու-
թիւնը , իր քունը խաղաղ է և հանգիստն
է անմեղուէ : Փառաշէն դարպասներուն
մէջ բնակող քնքուշ ու փափուկ անձինք
ունին արդեօք ասանկ հանգիստ քուն մը
իրենց ծիրանագեղ վարագուրներուն ու
փեարալից անկողիններուն մէջ : Ո՛վ թէ ,
որչափ թշուառ են անոնք որոնք թէպէտ
ոսկիի մէջ կը թապըլալին , այլ ագահու-
թիւնը աւելասիրութիւնը ինքըզինքնին պատած
ըլլալով չեն կըրնար անխռով հանգիստ
ունենար , ո՛հ , որչափ նախանձելի է ան-
մեղ վիճակը այս ողորմելի գերդաստանին
որ քիչով բաւականանալով՝ անկարօտ կը
համարի զինքը :

Կայսրը մինչև առտու այսպէս կը խո-
կար ու լուսցածին պէս գեղացին արթն-

ցաւ նոյնպէս կայսրն ալ ելաւ ըսելով թէ շուտով քաղաքը պիտի երթայ իր մէկ հարուստ բարերարին որ կը յուսար թէ միտքը կը շինէ կնքահայր ըլլալու նորածին տղին , ուստի կաղաչէր զինքը որ իրեք ժամու չափ սպասէ , անտարակոյս պիտի դառնայ գայ ինքը : Վեղացին խրատեց զանի որ իրեն համար ձանձրութի չի տայ իր բարերարին , ո՞պ զի , կըսէր , աւելի յօժար ըլլայ ողորմելու քեզի քու կարօտութեանդ մէջ , բայց վերջապէս բռնադատվեցաւ անձնատուր ըլլալու կրկնապատիկ աղաչանքներուն կայսեր :

Ինծանօթ հիւրը արտորնօք ելաւ գընաց քաղաքը , բայց Ս ջլշին տեսնելով որ սահմանած իրեք ժամը անցաւ , որ ատեն որ անծանօթը խօսք տրվեր էր դառնալու , պատրաստըվեցաւ եկեղեցին երթալ ընտանիքովը իր զաւկին մկրտութեը համար , մէկմալ տեսնես որ յանկարծ կը լըսէ սառտիկ դղրդուամը կառքերու , ու ձիերու ոտքի շըշընկոցներ , և կը տեսնէ որ գեղէն ներս կը մանեն արքունեաց կառքերը կայսերական պահապաններով : Կը կայնի դռանը վր տեսնելու համար կայսեր անցնիլը , ու իր ընտանեացն ալ հետաքրքրութիւնը կը շարժէ դալ տեսնել հան-

գէսը : Դ՞ս ատեններս կայսերական սլա-
 հասպանները ձիերնին կը վազըրնեն ու կը
 հասնին կառքերուն : Ի՞նչ տեսարան և
 ի՞նչ զարմացում եղաւ խեղճ Ս ջլշին
 երբոր տեսաւ որ կայսրը իջնալով կառքէն
 վաղեց իրեն ըսելով : " Դ՛հա ես իմ խօս-
 քիս վր հաստատ կեցայ " : Դ՛յս խօսքե-
 րէն յանկարծակիի եկաւ գեղացին , ար-
 մանքը զարմանքը զինքը պատեց : Վրեթէ
 խելքը գլխէն գացած ըլլալով ապշունէն՝
 տեսնելով որ կայսրը իրեն գրկած ութիւն
 կրնէ , չի կրնար ճանչնար մեծաշուք զար-
 դարանացը մէջ այն մուրացկան անձանօ-
 թը որուն անցած գիշեր հիւրընկալութի
 շնորհեց : Կայսրը քանի մը վայրկեան կը
 զուարճանայ տատամսութէն ու զարման-
 քէն գեղացիին , բայց ետքը նորէն գրը-
 կելով զանի կը պօռայ : Ա՛յ անզուգահան
 և առաքինի մարդ , գիտցիր որ ես եմ այն
 անձանօթ մուրացկանը որ անցած գիշեր
 ընդունեցիր քու տունդ : Դ՛յս , է՛ս եմ
 այն որ ծպտեալ կերպարանքով անանկ
 մարդավարութե՛ք ընդունեցար : Վ՛ու աղ-
 քատ կերակրիկդ ինծի շնորհեցիր ու մին-
 չե անկողինէդ ալ բաժին հանեցիր , և ես
 ալ վարձատրեմս չիտի քու առաքինութիդ :
 Վ՛ու զիս ընդունելով իբրեւ աղքատ , կա-

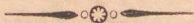
տարեցիր կրօնին պինտ սրբազան օրէնք-
 ներուն և մարդկութե պարտքերը . ու ես
 ալ կատարեմ պիտի թագաւորի մը պարտ-
 քերուն պինտ քաղցրը որ է վարձատրել
 առաքինի հպատակ մը : Վեղ թողում
 պիտի այդ վեճակիդ մէջ որ դուն այնչափ
 կը պատուես որուն և անմեղութեանը ու
 անդորրութե՛նը կը նախանձիմ . բայց տամ
 պիտի քեզի այն բարեքները բաղդին որ
 չունիս : Վու ասկէց ետե պիտի ունենաս
 բազմութիւ հօտ մը ոչխարներու , զուար-
 ճուի դաշտեր ու մէկ ընդարձակ բնակա-
 րան մը որո՞ց զի կարենաս աւելի ազատութե
 ընդունիլ աղքատները : Ա երջասպէս միտ-
 քըդ բեր , շարունակեց կայսրը քրթին
 տակէն խնտալով , որ երէկ իրիկուն գու-
 շակեցի քեզի թէ քու նորածին տղադ
 շատ հարստանայ պիտի : Այս խօսքե-
 րէն գեղացին որ մինչե ան պտենը անշարժ
 ու խելըռածի պէս կեցեր էր մտածելով
 թէ խօսակցեր ու քնացեր էր իր թագա-
 ւորին հետ , սիրտը շարժելով երախտագի-
 տութե՛ն , և թրջելով երեսը ուրախութե
 արցունքներով , կը վազէ կառնէ երախան
 ու կը դնէ վեհափառ իշխանին ոտքին տա-
 կը առանց կարենալու խօսք մը զուրցելու :
 Այսպէս սիրտը չափէ դուրս շարժելով

այս տեսիլքէն գիրկը կառնէ Երախան ու
առօք փառօք կը տանի Եկեղեցին, ուր ինքը
կնքահայր կըլլայ անոր: Ատքը կուտայ
հօրը իմացընելով թէ ինքը պիտի գայ առ-
նէ զանի կըթուլթիւն ընդունելու վիճա-
կին հասնելուն պէս:

Այս մեծանուն միապետը հաւատար-
մութիւն պահէց իր խոստամունքը: Արան
առաւ տղին կըթուլթիւնը, որ սնաւ իր
արքունեացը մէջ, նաև շատ ալ հարստա-
ցուց: Քարեգործութիւն լեցուց առաքինի
գեղացին ու անոր ընտանիքը որ բնաւ
զանց չըրաւ մատուցանելոյ պինտ եռան-
գագին աղաչանքները որ պահպանէ անանկ
առաքինի իշխան մը, երբոր գեղին ուրիշ
բնակիչները ճղակաոր մնալով գարշեցան,
բայց շատ ուշ, իրենց անգթութենէն:

Պ Ա Տ Մ ՈՒԹԻՒՆ • Գ :

ՀԱՅՐԱՍՊԱՆ

Սեր մեծ պարտքերուն մէկն է ծնողասիրութիւնը . պինտ մեծ առաքինութիւնները պինտ ծայրագոյն գիտութիւնները պարտաւ բան կըլլան մէկ մարդու մը էթէիր ծնողքը չըսիրէ : Բայ գործը հասարակ պէտք է ըլլալ ամմէնուն . և այնչափ չափազանց գովութեան արժանի չէ վասն զի բնական պարտք մըն է հասուցանելու : Բայց թշուառութեւն կը գտնուիին անանկ բոլոր զաւակներ որ ապերախտութեւն հրէշ մը ըլլալով , խղճմտանքնին ծալած չեն հոգար ամենեւին օգնել իրենց կ'թուցեալ տկար հօրերնուն թէ և անիկա զիրենք գորովանօք կըսիրէ . կը զուարճանան անցընելով իրենց օրերնին փառաւոր սեղաններով ու պատառաբոյժներով , ու կը մըսին իսկ հօրերնուն կամ իրենց ապրանքը և ամենեւին ծնողքնին չեն մտմընին բերեր : Հասկա ինչ ըսենք անանկներուն որոնք

իրենց ծնողացը չի օգնելնուհն ՚ի զատ՝ ան-
գթութիւն կը չարչարեն զանոնք ու մահ-
ուանն ալ պատճառ կըլլան : Աս ալ միշտ
փորձըված է որ , ինչպէս մէկը վարվի իր
ծնողացը հետ , նոյնը անշուշտ կը գտնայ
իր զաւակներէն երբոր ծերանայ , ինչպէս
կըսէ թաղէս : Հետագայ պատմութիւն որ
այս դարուս սկիզբները եղեր է Աւրո-
պայու մէջ ու մէկը գրեր է իր բարեկա-
մին , յայտնի ապացոյց է այս ըսածիս :

Ախմացրնեմ քեզի , սիրելի բարեկամ ,
մէկ գաղտնիք մը սոսկալի որ քենէ ՚ի զատ
ուրիշ մարդու չեմ կըրնար զուրցեր :
Ա իշտաքին աղջըկանը հարսնիքը երէկ լը-
մընցաւ . ու ես ալ դրացի ըլլալով պար-
տաւորեցայ հոն գրանըվիլ : Գու աղէկ
կը ճանչնաս պարօն Ա իշտաքը . անիկա ու-
նի մէկ չարագուշակ դէմք մը որուն վը
միշտ իրաւամբ կասկածեր եմ : Արէկ դի-
տեցի զանի հարսնիքին բոլոր հանդէսնե-
րուն մէջը , իր աղջըկանը ու փեսին ուրա-
խութեանը մասնակից ըլլալուն տեղը , կը
թուէր թէ ուրիշներուն խնամմը ծանր
բեռ մըն էր եղեր իրեն : Արբոր հարկինքը
լըմըննալէն ետև ամմէն մարդ իր տեղը
քաշվեցաւ գնաց , տարին զիս մէկ խուշ մը

որ աշտարակի մը տակն էր : Հազիւ մրաբս
տարեր էր , արթընցայ խորունկ շըշընկոցէ
մը որ գըլխուս տակէն կուգար : Լ'կանջ
դըրի և լսեցի որ շղթաներով կապված մէ-
կը կը քալէր և ծանր շարժմունքներով
սանդուղքէ մը վար կինջնար : Ելոյն ատե-
նը խուցիս դուռը բացվեցաւ , շղթանե-
րուն ձայնը էվէլցաւ ու մէկը ձըգձըգ-
վելով մտաւ ներս շղթայակապ ու եկաւ
դէպ 'ի վառարանը . փայտերը դրաւ կրա-
կին վր ու ըսաւ գրեթէ գերեզմանական
ձայնով մը . " Ա՛հ , շատ ատեն է որ կրակի
երես չեմ տեսեր , , : (Խտակը կըսեմ քե-
զի սիրելի բարեկամ , որ ան ատենը ահը
դողը զիս սպտեց ու սահմըռկեցայ . բացի
քիչ մը անկողնոյս վարագոյրը : Փայտե-
րուն բոցին լուսէն տեսայ մէկ ծեր մը
մեռելի գունով , կիսամերկ , գլուխը ճա-
ղատ , ու ճերմակ մօրուքով մը որ մինչև
մէջքը կը հասնէր . իր դողդոջուն ձեռվը-
ներն ալ կըրակին վրայ էր երկընցուցեր :
Լ'յս տեսարանը սիրտս սաստիկ շարժեց :
Երբոր ես անիկա կը դիտէի՝ փայտերուն
բոցը շատցաւ . ծերը ողորմուկ կերպով մը
դարձուց աչվըները դէպ 'ի դուռը ուսկից
որ ներս մտեր էր . ու տնկեց աչվըները
տախտակամածին վր , ու սըրտէն խորունկ

հառաչանք մը հանելով գիտես թէ տըվեր
 էր ինքը զինքը արտառոց կակիծներու ։
 ॥ այրկենէ մը ետեւ ծուռնկ չոքեցաւ ու
 համբուրեց տախտակները լալով ։ Ասեցի
 այս խօսքերը որ կըսէր հեծկըլտալով ։
 ”Ո՞վ տէր , ի՞նչպէս արդար են քու դա-
 տաստաններդ ” ։ Բայ ըսած ատենները
 էվէլնալով անկողնոյս վարագուրին ձայ-
 նը՝ զարհուրելով դարձաւ դէպ ՚ի ինծի
 ըսելով . ի՞նչ ձայն է որ լսեցի , մարդ կայ
 արդեօք այդ անկողնոյն մէջ ։ Բայ , պա-
 տասխանեցի բոլոր վարագուրը բանալով .
 բայց դու ո՞վ ես զուրցէ՛ ։ Բայքին ար-
 ցունքները թող չի տըվին իրեն խօսելու ,
 ու ձեռքով հասկըցուց թէ ձայնը չէր
 ելլեր ։ ॥ Երջապէս քիչ մը հանդարտեցաւ
 սիրտը ու զուրցեց հառաչելով աս խօս-
 քերը . ” Ես մարդոց մէջ պինտ թշուա-
 ռականն եմ , կարծեմ որ ասկէց աւելի բան
 զուրցել հարկաւոր չէ իմ ո՞վ ըլլալս հա-
 կըցընելու համար . բայց քանի որ մարդու
 հետ չեմ խօսակցեր՝ այնչափ տարիներ է
 անցեր որ իմ նմանիիս հետ խօսակցելու
 հաճութիւն զիս կը յորդորէ ։ Ո՞ր վախճար
 ամենեւին , եկո՞ր նստէ աս վառարանին քով .
 դժացիր վըրաս . դուցէ՛ իմ թշուառու-
 թիւններս կը մեղմեւս զիս մտիկ ընելովդ ” ։

Եւ ողորմելին մեղքընալէս, սարսափը՝
որ զեւ առաջուց պատեր էր, գնաց բոլո-
րովին ու գացի քովը նստայ, այս իմ ըրած
ընտանուծէս՝ սիրտը շարժեցաւ, բռնեց
ձեռքս ու արցունքով թրջեց: ” Այլ ազ-
նուաբարոյ մարդ, ըսաւ, լեցնէր իմ հե-
տաքրքրութիւնս, ըսէ ինձի ինչո՞ւ պառկեր
էս աս խուցիս մէջ ուր ամենեւին մարդ չի
բնակիր: Ի՞նչ կընըշանակէ այն հրացան-
ներու ձայները որ աս առտու լըսեցի.
Ի՞նչ արտառոց բաներ անցաւ այս տանը
մէջ, : Երբոր հասկըցուցի անոր Ա իւ-
տաքին աղջըկանը հարսնիքը, ձեռվըները
գէպ’ի երկինքը երկընցուց ու ըսաւ.
” Ա իւտաքը աղջիկ է ունեցեր, ու կար-
գէր է ալ: Այլ տէր անձ, երջանկացո՞ւր
զանի, մանաւանդ այնպէս տնօրինէ որ
մեծեղեուն յանցանքը անյայտ մնայ անոր
առջին: Վիտացի՞ր ո՞վ ազնուաբարոյ օտա-
րական, գիտցի՞ր որ էս, . . . գիտցի՞ր որ էս
անգուծ Ա իւտաքին հայրն էմ: Ի՞նչ
էս իրաւունք ունիմ արդեօք ճշգոհալու.
կընամ՝ զանի մեղադրեր, : :

Ի՞նչ կըսէս, պօռացի ապշութե՞ք, Ա իւ-
տաքը քու տղան է, ու այն ցուցանքաւոր
հրէշը քեզ աս վիճակիդ մէջը հոս կը պա-
հէ՛, մարդու հետ չէս կըրնար խօսիլ ու

շղթաներով կապէր է քեզ :

Մհա , պատասխանեց ծերը , ահա անարգ շահախնդրութե գործը որ կը կուրացունէ մարդս . իմ թշուառական տղիս անգութ և անողորբելի սիրտը ամենևին չի ճանչցաւ ինչ ըլլալը գթութե կիրքին . սիրտը բոլորովին խստացընելով գոցեց ականջները բնութե ձայնին . և բոլոր իմ ստացուածոցս տիրելու համար աս շղթաներով կապեց զիս :

Այդ օր մը գացած ըլլալով անիկա իր մէկ ունևոր դրացիին տունը , որուն հայրը մեռեր էր ան օրերը , տեսաւ որ մշակները ծառաները իր բոլորախօրը տներէն ու ինքն ալ զբաղեր էր ագարակներուն եկամուտը առնելու : Այս տեսիլքը զարհուրեց յազդեցութի մը ըրաւ Ա իւտաքին ոգւոյն վր : Իր ժառանգութիւնը վայելելու փափագը զինքը կը մաշեցընէր խելմը ատենէն ի վեր . ու երբոր տուն դարձաւ եկաւ , նայեցայ որ դէմքը շատ տխուր էր և սովորականէն աւելի մոմտուքի մէջ : Տանը հինգ օրէն ետեւ իրեք հատ դիմաւոր մարդ գիշեր ատեն զիս վերցուցին , և ամէն բանէ մերկացընելուն ետեւ , այս աշտարակին մէջը գոցեցին : Այն գիտեր ինչ կերպով Ա իւտաք ձանձընեց քաղքին

մէջ ինծի համար թէ մեռաւ . բայց զան-
գահներուն տխուր ձայներէն ու յուզաւ-
կաւորուն երգերէն հասկըցայ որ իմ թաղ-
ման հանդէսս կը կատարէին : Բայ տրա-
րողութիւն զիս թաղեց խորունկ կսկիծնե-
րու մէջ : Պարապ տեղը խնդրեցի , իբրեւ
շնորհք , որ թող տան ինծի վայրկենի մը
չափ խօսակցիմ Ս իւտաքին հետ . ինծի
հայ բերողները՝ անտարակոյս կը համարին
զիս իբրեւ մէկ յանցաւոր մը աս աշտո-
րակիս մէջ մեռնելու դատապարտւած :
Քսան տարիի չափ կայ որ բանտարգէալ
եմ հոս , ուր արեւուն լոյսը չի թափանցեր
բնաւ . շղթաները մարմինս կը ճըմլեն . աղ-
տեղի կենդանիները զիս կը կրծեն դերեզ-
ման չի մտած : Բայ առտու նայեցայ որ
ինծի ուտելիք բերելնուն ետեւ դուռս
լաւ մը չի գոցեցին . սպասեցի գիշերվան
որ օգուտ քաղեմ անկէց : Ես չեմ ջա-
նար փախչելու . բայց քանիմը քայլ աւե-
լի ընելու ազատութիւնը մեծ բան է մէկ
բանտարգէալի մը :

Չէ , պօռացի , դու ձգես պիտի այս
ահաւելի բնակութիւն . Ի՞նչ զիս քեզի ազա-
տիչ խըրկեց , դուրս ելլենք . ահա ամմէն
մարդ քնացեր է . ես քեզի պաշտպան կըլ-
լամ : Ո՛հ , ըսաւ ինծի քիչ մը լուռ կե-

նալէն ետեւ , այս տեսակ տուանձնութիւն
 շատ փոփոխեց իմ կենացս կանոնը ու խոր-
 հուրդներս , ամմէն բան պարտաւ է . հիմակ
 որ ես այս անտանելի վիճակիս համար ե-
 ղած եմ , ինչո՞ւ պիտի ձգեմ զասի մէկ ու-
 րիշ անտանելի վիճակիմը համար : Ի՞նչ
 պիտի ընեմ ասկէց ետեւ աշխարհի մէջ .
 ես իմ վճիռս կտրեմ եմ . ես մեռնիմ պիտի
 տա տշտարակիս մէջ : Տէ՛ . ա՛լ աւելի մտա-
 ծել պէտքը չէ , ըսի , ժամանակը կանցնի .
 ահա գիշերը սուսը կերթայ ոչինչ խօսքե-
 րով ժամանակնիս չանցընենք . եկոր հետս :
 Վ՛ու նախանձաւորութիւ՛գ , կրկնեց ծերը ,
 սիրտս կը շարժէ . բայց իմ կեանքս ասկէց
 ետեւ անանկ կարճ է որ աղատութիւն իմ
 միտքս չի կրնար դարձընէր : Աղատութի
 վայելելու համար երթամ իմ զաւակիս ա-
 նո՞ւնը աւրեմ , անպատի՞ւ ընեմ : Անիկա ,
 պատասխանեցի , ինքը զինքը անպատիւ
 ըած է : Աղէ՛կ , ըսաւ ծերը , աղջիկս ին-
 ծի ի՞նչ ըրած ունի . այն անմեղը կը յու-
 սայ երջանիկ ապրիլ իր երկանը հետ . ու
 ես անարգանօք պիտի ծածկեմ երկուքն
 ալ : Ա՛հ , երանի թէ կտրենայի զանի ա-
 չօք բացօք անգամմը տեսնել , թրջէի ար-
 ցունքներովըս , և թևերուս մէջ գրկէի :
 Բայց փուճ տեղը սիրտս կը գորովի . բնաւ

չի պիտի տեսնեմ զանի։ Մնաս բարով •
 ահա կը լուսնայ երկինքը • կարելի է որ
 մէկը դուրսէն լսէ մեր խօսակցութիւնը •
 կերթամ իմ բանտա մտնելու • • • Չէ, ըսի
 վարդնելով զինքը, ես չեմ կըրնար համ-
 բերեր • գերութիւն տկարացուցեր է քու
 հոգիդ • ես տամ պիտի քեզի քաջաւերութիւն։
 Եւ քը կը մտածենք թէ արդեօք պէտք է
 քեզ երեւան հանել • հիմըկու հիմա դիպու-
 կութիւնը չի փախցընելով՝ դուրս ելլել
 նայինք ասկէց։ Եւ կընծայեմ քեզի իմ
 տունս իմ վարկու մն ու իմ ապրանքս • քու-
 կին ով ըլլալդ մարդ չի ճանչնար • և եթէ
 կուզես՝ կը պարտըկենք բոլոր աշխարհի
 առջև։ Այլապէս յանցանքը • ինչ բանէ
 կը վախնաս։ Եւ մենեկին բանէ մը չեմ վախ-
 նար, պառասխանեց ծերը • երախտագի-
 տութիւն կը խոստովանիմ քեզի • կը զարմա-
 նամ քու վեհանձնութեդ վր • բայց անօ-
 գուտ է ամէն բան • չեմ կըրնար քու հե-
 տըդ գար։ Այիստ աղէկ, ըսի, հիմա դու
 ընտրէ • ես քեզ հոս կը թողում • կերթամ
 դատաւորին քու կին ով ըլլալդ կիմացը-
 նեմ • զինուորներով կուգանք և ուզես
 չուզես քեզ կը յափշտակենք բարբարոս
 տղիդ ձեռքէն։ Չէ, չըլլայ որ աս գաղտ-
 նիքս դուրս հանես, կրկնեց ծերը, թող

տուր որ հոս մեռնիմ՝ վս զի էթէ տակէց
 դուրս ելլեմ՝ աւելի աղէկ վիճակ մը պիտի
 չընտրեմ՝ ամմէն տեղ վրիժաւու խայթ
 խղճին զիս պիտի հալածէ՝ բնակիմ պիտի
 գահավէժ ժայռերուն ծոցը, կամ խո-
 րունկ անտառներուն մէջը դառնագին
 կեանքս անցունեմ՝ կեանքը այսուհետեւ չի
 կրնար զիս շողոքորթեր՝ միայն մահն է
 իմ միւրթարուիս՝ ես անանկ մէկ նողկալի
 հրէշ մըն եմ որ արժանի չեմ արեգակին
 երեսը տեսնելու . . . ես անանկ սոսկալի
 անանկ գարշելի յանցանք մը ունիմ որուն
 նմանը հազիւ կը գործեն կատաղած գաղան-
 ները, որուն և փոխարէնը պէտք է որ քա-
 չեմ . . . Դարձուր աչվըներդ անգամ մը .
 նայէ՛ սա արիւնը որուն նշանները կան
 տախտակամածին ու պատին վրէ։ Աս ար-
 իւնը իմ ողորմելի հօրս արիւնն է և ես
 ձեռօքս սպաննեցի զինքը։ Ա՛յ լոյս արե-
 գական ի՛նչպէս զիս ան տատենը չի զրկեցիր
 քուկին բարիքներէդ . ի՛նչպէս չի կուրա-
 ցուցիր զիս որ չի տեսնէի հիմա այս ար-
 իւնները։ Աս ուղեցի Ա իւտաքին պէս
 . . . Ա՛հ, դեռ աչքիս առջևէն անդին
 չերթար . իր արիւնլուծայ ձեռվըները գի-
 տես թէ դեռ ինձի է երկընցուցեր . . .
 կուզէ թուէս բըռնել թող չի տալ . . .

ինկաւ անիկա գետինը մահացու հարուածէն ետքը . . . ու ոտվըներուս տակը հոգին փչելու տաէնը՝ դեռ գորովական կիսաբաց աչվըները ինծի դարձուցած կը նայէր հայրական գորովանաց վերջին նըշանները ցուցունելով . . . Մէն օրէն ՚ի վեր ուր որ նայիմ՝ աչքիս առջին կուգայ իր ուրուականը . հազարաւոր խղճի խայթեր զիս կը տանջեն . յանցանքս իր բոլոր զօրութիւնը պահվըտվեր է ներսի դիս ու հոն կը զգացնէ իր անգութ ներգործութիւնը . և եթէ երբեմն քունը գողութիւնը սպընդի մօտէ զգայարանացս մէջ, նոյն գունաթափ ուրուականը հօրս՝ զիս անհանգիստ կընէ իր ամմէն սոսկումովը երևնալով . լայնապատառ վերք մը սրտին վր՝ . արիւնի հեղեղ մը որ կը խոխոջայ անկէց . և աչվըներ նալ կրակ կտրած : Այրբեմն կը տեսնեմ քունիս մէջ որ կը լողամածովուն կատաղած ալիքներուն մէջ, անմատոյց ժայռերուն տակը ուր սոսկալի ձայներ ականջիս կուգան որոնք զիս կը կանչեն ոռնալով . երբեմն ալ կը գտնամ ինքը զինքս ամայի ահապառներու մէջ ահաւելի գազանները չորս կողմն պատած, որոնցմէ փախչելու՝ ոտվըներս կը զլանան, կը ջանամ պօռալ, բայց շրթունքներս չեն կըրնար խօսք մը

յօդեր : Տրամուկթիը կսկիծը որ ժամանա-
կին թուերովը կը թռչի կերթայ , ընդ հա-
կառակն՝ յամառեր կեցեր է վրաս ու օր
աւուր վր կէվէնայ . նոյն իսկ յոյսը բըռ-
նադատված կը փախչի սարսափելով , այս
երկար տանջանաց մէջ շատ անգամ մահը
օգնուկթի կը կանչեմ , բայց ան ալ անողո-
քելի է , տանջանքս երկար քըշելու համար՝
կեանքս ալ երկընցաւ : Արբեմն միտքս
հաստատ կը դնեմ զիս մեռցընելու . բայց
երբոր կընարեմ աղէտալի վայրկեանը 'ի
գործ դնելու , ահաւաներս կը կրճրեմ լը-
սելով բնուկթէ վերջին հառաչանքը որ իր
բոլոր զօրուկթեամբը հետս կը կըռվի ու
կը յաղթէ :

Աս ըսելով ծերը , ինկաւ հօրը արիւնին
նշաններուն վր , մաղերը փեռաեց , ու զար-
հուրելի կերպով մը դողալով՝ գետի պէս
արցունք կը վազցնէր , ո՞վ հայր իմ ողոր-
մելի , կըսէր , եթէ դեռ աս արիւնիդ վըն-
ժը չեմ լուծեր վշտալից և տառապագին
կեանքովս որուն մէջ գահավէժ ինկեր եմ ,
գոնէ բաւական սեպէ հիմակվան քաշածս :
Այեցայ որ իր յանցանքը խոստովանելէն
ետե՝ ալ չէր համարձակէր դէպ 'ի ինծի
նայելու , ուստի ես ալ անշարժ կեցեր կը
նայէի իրեն : Քանի մը վայրկեան լուռ

կենալնուս ետե , մեզի թուեցաւ որ դուրսէն ձայն կուգար . ու սկըսեր էր լուսնալ , ելաւ ծերը ոտքի վրէ : Աստուծոյ մեղքը , ըսաւ , գիտեմ շատ մեծ տալաւորութիւն ըրաւ քեզի . մնաս բարով , փախիր , փախիր ինծի պէս այլանդակ հրէշէն . ես կերթամ իմ աշտարակս՝ մէկմալ բնաւ անկէց դուրս չելլելու համար :

Կը խոստովանիմ բարեկամ որ Սեդուսայ * գլուխին տեսիլքը այնպէս շուտով չի քարացուց Փինէոսը ինչպէս որ ես անշարժ քարէ արձան մը կը տրեցայ խուցին : մէջ ծերը երթալէն ետե , ու անթարթ աչքով ետեէն կը նայէի . մէկ յանկարծական սոսկում մը օձուպէս սողալ սկսեց բոլոր երակներուս մէջ և թափանցեց մինչև ոսկորներս . այս տանը մէջ սկըսեց ամմէն բան աչքիս զարհուրելի երևնալ : Դժոխային կատաղիները * * , որ Ովեհ-

* Աթենաս անուհիին վահանին վրայ հագցուցած օձախուիւ գլուխ մըն էր այնպէս ահաւոր որ տեսնողը քար կը կտրէր :

* * Աստիք էին իրեք քոյրեր , Ալեկտոն , Մեգերա , և Տիսիփոն . որոնց գործքն էր պատժել չարագործները Տաքտարոսին մէջ :

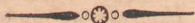
տէսին * յաւիտենական ընկերներն էին ,
 չեմ գիտեր արդեօք աւելի կը տանջէին
 Ովրէստէսը ինչպէս որ կը տանջէին այս
 Թշուառական ծերը : Այնչէն համոզվեցայ
 որ բնութիւն իրաւունք ունէր պատիժն
 ու յանցանքը եղբօր պէս մէկ մէկու հետ
 կապելուն , որպէս զի յանցաւորը ըլլայ իր
 զոհը և միանգամայն իր դահիճը :

Այս խորհրդածութիւնս ետև իսկոյն
 դուրս ելայ անկէց , ու հիմա կը պատ-
 րասարվիմ երթալ բնակիլ ուրիշ տեղ մը ,
 չեմ կըրնար ոչ Ս իշտաքը տեսնել ու ոչ
 ալ հոս բնակիլ : Այլ բարեկամ , ինչպէս
 կարելի կըլլայ որ մարդը արտադրէ ասանկ
 հրէշներ ու անզգամներ :

* Ագամեմոնի ու Ալիստեմնեստրեայ որդին էր ,
 երբոր մեծցաւ՝ հօրը վրէժը առաւ մայրը սպան-
 նելով որ երկը մեռուցեր էր : Բայց իսկոյն պատ-
 ժըվեցաւ դժոխսոյին կատաղիներէն տանջուիլով :

Պ Ա Տ Մ Ո Ւ Թ Ւ Ի Ն . Դ .

ԶՕՐՈՒԹԻՒՆ ՀԱՅՐԵՆԱՍՄԻՐՈՒԹԵԱՆ

Հայրենիքը սիրելը ամեն մարդու անհրաժեշտ պարտքն է , և որովհետև հոն ենք առեր մեր կեանքը ու հոն կատարելագործած է մեր բանականութիւնը , անոր համար յիշելու ենք անդադար որ հայրենիքը իրաւունք ունի խստիւ պահանջելու մենէ մեր քանքարը ու առաքինութիւնը : Բայց մէկ հայրենատեաց մը մէկ ազգատեաց մը հերիք է տալն ու վր ընելու հայրենիքն ալ ազգն ալ , ու շատ անգամ տեսնւած են անանկ մարդիք որ սա երկուքն ալ իրենց կրիցը կը զոհեն առանց խղճի : Եւ ինչպէս յետագայ պատմութիւն մէջ կը տեսնենք , քիչ կը գտնուին Վարդապետի պէս դիւցազուններ որ իրենց ամեն շահը զոհեն հայրենեաց համար :

Վարդապետ անունով ազնուական Միգղեացին հայրենասէր և քաջ մարդ մը ըլլա-

լով և իր ատենները Մեգղիացւոց և Պաղ-
ղիացւոց մէջ մեծ թշնամութիւն և դժնդակ
պատերազմ ծագելով , զինքը ընդհանուր
զօրապետ ըրին : Մ.յս մարդը խոհեմութիւն
քաջութեան հետ միացրնելով անանկ մեծ
յաղթութիւններ ըրաւ որ բոլոր Աւրո-
պայու մէջ համբաւը տարածեցաւ : Քայց
ուր կը տիրէ նախանձը , հոն առաքինութիւն
բան չունի : Քանի մը նախանձոտներ որ
Ալարաոսին գաղտուկ թշնամի էին , ու
մահուչափ կատէին , ամբաստանեցին զըր-
պարտութիւն ու լեցուցին թագաւորին տ-
կանջը , թէ Ալարաոս մատնիչ է հայրեն-
եաց . վն զի թշնամիին հետ խօսք է դրեթ
ապստամբելու : Մ.յս եղեռնաւոր զըպար-
տութիւն ամենեւին իր մէջը ճշմարտութիւն
չունենալով , միայն Ալարաոսին կործան-
մանը համար շինեթ էին : Թագաւորը իմա-
նալուն պէս տսիկա , անանկ թուեցաւ
իրեն որ արդէն Ալարաոս թշնամեաց հետ
մէկ եղած Աօնտուսին տակն է հասեր .
ուստի առանց ստուգելու ճշմարտութիւն ,
դատապարտեց Ալարաոսը որ բոլոր տե-
րութեւն սահմաններէն մշտնջենապէս դուրս
քրշվի : Ալարաոս ալ տեսնելով որ թա-
գաւորը առաջուց ալեկ մը ճշմարտութիւն
չի փրնտըւած , տսանկ անիրաւութիւն զինքը

դատապարտեց, կատաղի բարկուք բորբոքեցաւ ու առաւ քաւեց Մեգղիսէն հասաւ Փարիզ Վաղղիայու մայրաքաղաքը։
 Հոն մտածելով որ իր ապերախտ հայրենիքը չէր ճանչնար իր հաւատարմութիւնը և քաջութիւնը, հաստատ միտքը դըրաւ վրէժառնել թշնամիներէն որոնք իրենց նախանձովը բըշել տըվին զինքը։

Ուստի գնաց խօսեցաւ Վաղղիայու թագաւորին հետ ու պատմելով հայրենիքէն տեսած ապերախտութիւնը, հասկըցուց թէ իր ջանքովը և խորհրդովը կըրնար թշնամւոյն երկիրներուն տիրել։ Աւ որովհետեւ Մլարատոսին խոհեմութիւնն ու քաջութիւնը ամմէն տեղ նաեւ թշնամիներուն մէջ ալ մեծ անուան էր հաներ, ամենեւին ընդդիմութի մը չըրաւ թագաւորը այս առաջադրութեւնը, մանաւանդ ուրախ և գոհ դէմք մը ցուցունելով իրեն մեծ բաղդ սեպեց ասիկա ու իր բոլոր բանակին ընդհանուր զօրապետ կարգեց։

Մլարատոս Վաղղիացւոց բանակին գլուխ ըլլալուն պէս, շիւի շիտակ անցաւ Մեգղիայու սահմանը, ուր յաղթութիւնը միշտ առջևէն ելթալով ամմէն օր գրեթէ մէյմէկ քաղաք առնելով ու աւրելով աւրըշտը կելով առաջ կերթար։ Մասնիկ օր աւուր

վր յաջողելով Վաղղիացւոց գործը տասնիկ զօրապետի մը առաջնորդութեւն , առաջ գացին մինչեւ Լօնտոնայու պատին տակը . թագաւորը որ ապերախտութեւն և դիւրահաւանութեւն հաւատալով թշնամիներուն զրպարտութեւն , աքսորէր էր Մլարատոսը , ու խաթամուժ ժողովուրդն ալ որ կատաղութեւն վըռնաւ էր հայրենիքէն , տեսնելով որ իրենց գործառնութիւնը առատիճանի հասաւ . ու ծանր վըտանգի մէջ իյնալով վախը առաւ զիրենք , բռնադատվեցան խոնարհելու ու թողութի խնդրելու Մլարատոսէն : Ուստի պատգամաւորներ խրկեցին խոնարհութեւն , որոնք զի քաղաքին անուշովը աղաչելով դարձնեն Մլարատոսին միտքը հայրենեաց դէմ ունեցած աղէտալի դիտաւորութեն . բայց անօգուտ եղաւ ամմէն բան . պատգամաւորները առանց բան մը լըմընցընելու ետ դարձան գացին :

Թագաւորը տեսնելով որ իր տէրութիւնը ու մայրաքաղաքը ոյնչափ վտանգի մէջ ինկեր էր , վախը զինքը առաւ . ժողովուրդն ալ մեծ խժըղութեւն կը հանէր , ու մօտալուտ կործանմանը վր կը ցաւէին . և յայտնապէս կերեւար որ Մնգղիայու տէրութիւնը շուտով պիտի իյնայ թշնամւոյն ճեռքը :

Արբոր քաղաքը ասանկ յայտնի վտանգի
 մէջ ինկաւ , Ալարատսին ծէր հայրը որ
 Աճառայու մէջն էր , առաւ առջին եր-
 կու մանր տղաքը Ալարատսին , որոնց մեծը
 դեռ երկու տարու չի կար , ու վերանին
 նայելով կուլար ու կըսէր . Ո՛հ , դուք
 պիտի արժանի ըլլաք բոլոր ազգին նախա-
 տանացը . ձեզ պիտի մատով ցուցունէ ժո-
 ղովուրդը թէ ահա հայրենեաց մասնիչին
 զաւկընէրը : Ալարատսին մեծ տըղան ,
 որուն երակներուն մէջ կը պըտըտէր իր
 հայրենասէր հօրը արիւնը , մօիկ ընելէն
 ետեւ այս խօսքերը հարցուց պապուն թէ
 արդեօք թշնամիները քաղաքը առնելնուն
 ետեւ , պըզտիկ տղաքն ալ գերի կը տանին .
 չէմ գիտեր , պատասխանեց պապը , բայց
 ինչո՞ւ կը հարցընես , տղան պատասխանեց
 ձեռվընէրը սըխմելով թէ յօժարութի
 ծեծկըվիմ պիտի թշնամիին դէմ բոլոր իմ
 հասակակիցներուս հետ : Պապը առ խօս-
 քերը լսելով սիրտը շարժեցաւ ու զար-
 մանալով տղին հայրենասիրութեանը վրայ
 ինքնիրեն մտածել սկըսեց . ո՛հ , ըսաւ , այս
 անմեղ տղեկը իր պարտքը կատարելու իր
 անդօր հասակին մէջ այսչափ յօժարութի
 կը ցուցունէ . ես չի պիտի կըրնամ դոնէ եր-
 թաւ յորդորել տղաս որ հայրենեաց դէմ

վերուցած զէնքը վար դնէ ու իր առջեւ
 հայրենասիրութիւն նորէն վերան առնէ ,
 աս ըսելով հետը առաւ Մ. Լարատոսին երկու
 տղաքը , ելաւ գնաց Թշնամիոյն բանակը ,
 ու առաջ երթալով հասաւ մինչև զօրո-
 պետին նստած տեղը : Մ. Լարատոս երբոր
 տեսաւ իր հայրը ու զաւկընէրը խենթի
 պէս ցաթկեց ելաւ տեղէն , ու ամմէն բան
 մոռնալով՝ վազեց անոնց պըլլըվելու : Բայց
 հայրը Թէ և հայրենեաց ազատութիւն հա-
 մար աղաչելու եկեր էր իր տղին , տեսնե-
 լով Մ. Լարատոսին դէպ 'ի իրեն գալը , հը-
 րեց քըշպեց զանի , ու սաստիկ բարկուի
 կրակ կտրած սկըսեց խօսիլ այսպէս . « Այ
 ինձի պէս ողորմելին , ով կըրնայ հաւա-
 տար արդեօք որ մէկ հայր մը տղին հետ
 խօրաթելու համար գալով , բռնադատվի
 իբրև հայրենեաց Թշնամիի մը ու բոլոր
 Թշնամեաց զօրապետի մը առջև երթալ ,
 ու անոր իբրև հայր հրամայելու տեղը ,
 պարտաւորի դառն արցունք թափելով խո-
 նարհ աղաչանքներ ընել գերիի պէս որ իր
 հայրենեացը դէմ ունեցած Թշնամութեն
 դադարի : Մ. հա ես մէկ հատիկ հայր մըն
 եմ որ յետին ծերութեամբ մէջ աչքիս առ-
 ջին կը տեսնեմ անանկ զաւակ մը որ Թշնա-
 մի է հայրենեացս , ու ես միայն ծննդեանը

պատճառ եղած և սնուցած էմ կորուստը
իմ հայրենեացս : Ա՛յլ ցաւագին , ո՛վ ողոր-
մելի հայր

Ընմխիթար ծերին այս խօսքերէն ետե
աջքին արցունքները այնչափ առատօրէն
հոսեցին որ ալ չի կրցաւ բառ մը յօդել :
Ուստի Ըլարտոս այս գորովալիւր խօսքե-
րէն ու թափած արցունքներէն , ևս ա-
ռաւել իր մատուց զաւկրներուն գորո-
վանքէն հօրը վիզը պըլըվէլով ու զաւկը-
ներն ալ գրկելով՝ այսպէս զուրցեց . Ա՛յլ
ծայրագոյն և զօրաւոր սէր հայրենեաց ,
ինչպէս ես աս քաղաքիս պատերուն չի
տիրած՝ կըրցար տիրել սրտիս ու բար-
կուծիւնս մարել , դու վառված ըլլալով
սրտիս մէջ հօրս ողորմագին և եռանդուն
ազաջանքներուն չի դիմանալով՝ առաջին
յարձակմամբդ յաղթըվեցայ , ու իմ փնա-
սովս սորվեցայ որ ճշմարիտ հայրենասէրը
իր հայրենեացը պիտի նուիրէ իր քաջու-
ծիւնը : Ուրեմն հիմակ հայրենիքը , որ
հասարակ մայրն է ամենուն , կը վախնայ
ինէ ու զիս կատէ՞ , ես չի պիտի՞ վախնամ
անոր իշխանութէն , ու անոր սիրոյն գո-
րովանքը պիտի չզգամ՞ որ իբր լուեւայն
կը յանդիմանէ ինծի թէ իր քաղաքացի-
ներուն մահը , հայրենեաց ողորմելի կոր-

Ճանուարն և ժողովրդեան տարաշխարհիկ
գերութիւն իմ ձեռքս են: Այս իմ ձեռ-
քովս պիտի քակեմ այն բոցնը ուր առա-
ջին ճիշտ լավեցաւ երբոր աշխարհք եկաց,
և պինտ ամէհի գաղաններէն անգութ ըլ-
լալով թող տամ պիտի կեղեքել զանի:
Ա՛հ սիրտս չի հանդուրժէ պիտի ամենեւին
որ անոր արեամբը ներկած գափնիներով
պսակվիմ իր ծխաշունչ աւերակներուն
մէջ: Այ՛ չեմ կրնար սաանկ գաղանական
գիտաւորութիւն մտքիս մէջ հաստատել
որ սիրելի հայրենեացս դեմ զայրանայ ո-
րուն կեանքս պարտական եմ: Ա՛սհը այս-
չափ զիս չի արամեցընէր՝ որչափ այս անի-
րաւութիւնը ընդդէմ հայրենեացս ու
քաղաքակիցներուն:

Այսպիսով այս խօսքերը զուրցելէն ետե
մէկ դի թողուց խոստովանքը որ արվեր էր
Վաղդիացւոց, վերցուց բանակը Աօնա-
ռայի բոլորախփէն, անցաւ զօրքով Վաղ-
դիա, ուր շատ ատելի ըլլալով թագաւո-
րին, Փարիզ հասնելուն պէս բանաւ դըր-
վեցաւ, ուր խղճուի լումնացուց կեանքը:

Ահա գթութե պատճառաւ բարկութիւն
իջաւ ու իրեն եղած նախատինքները մոռ-
ցաւ, ու վրէժը որ առնէր պիտի այն նա-
խատինքներէն բոլորովին ներեց, և գրեթէ

յաղթուծի ըրած համարելով, հին ատենի
 Կորիոլանոսին պէս, որ իր մօրը չի գիմու-
 ցաւ, հօրը ներկայութիւնը բռնադատեց
 զինքը վարդենէլ իր թշնամական զինքը ու
 զինքը զոհէլ հայրենեաց համար:

Պ Ա Տ Մ ՈՒԹԻՒՆԵ՝

ԶԱՐ ԸՆԿԵՐՆԵՐՈՒ ԽՐԱՏԻՆ ՀԵՏԵՒՈՒԹԻՒՆԸ

Փորձով տեսնւած է միշտ որ այն
 երիտասարդները որոնց բարքը կանուխ
 խանգարւած է, անգուծ և անողորմ կըլ-
 լան, իրենց երեւկայութիւնը լցւած ըլլալով
 միայն կիրքերնին պաշտելու, ոչ գթութի
 և ոչ ողորմութի կը ճանչնան, առիթը գրա-
 նան նէ՝ մինչև իրենց ծնողքնին ու բոլոր
 տիեզերքը կը զոհեն իրենց պինտ պրզտիկ
 հեշտութեւ: Բոլոր մարդկային փառքը
 ու համբաւը չեն կըրնար երբէք ջնջել
 վատանուանութիւն որ կը ձգէ իրենց վրայ
 բարուց անկարգութիւն ցոփութիւն և բուռն
 կիրքերը: Բայց այս իրենց բարքերնին

խանգարվելու պատճառը հասարակօրէն չար ընկերներուն խրատէն առաջ կուգայ։ Ս'էկ երիտասարդի մը կենցաղը շարունակ առ վտանգին մէջն է, և դժբաղդութիւն խելքերնին ալ շուտով չի պառկիր թէ որչափ կարևոր է իրենց ընկերը ընտրել զգուշութիւն։ Հետեւեալ պատմութիւնը բաւական է սորվեցընելու թէ ո՞րոքէն պիտի վախնան և ո՞րոքէն պիտի փախչին եթէ կուզեն առաքինի ըլլալ։

Մ. Լիոնսոս՝ Վեռի անունով հռովմայեցին առաքինի աղայ մը ունէր Կարողոս ըսված որ բարի օրինակ էր եղեր ուրիշներուն, վստի ամմէն առաքինութիւն այն իր փոքր հասակին մէջ միացեր էին իր վր։ Ս'էկ օր մը որ մօտ տեղվանք հարկինք մը կար, ուղեց հոն երթալ, և որովհետեւ անանկ տեղեր երթալու միշտ իրեն հասակակից երիտասարդի մը հետ կընկերանար, որ իրեն պէս առաքինի էր, չէկըրցաւ գանել զանի այս անգամ, ուստի մինակ ելաւ գընաց իր սովորութիւնը դէմ։ Շամբան մէկ ուրիշ երիտասարդի մը պատահեցաւ որուն անունը գէշ ելած էր։

Պէտք էր զգուշանալ անկէց և համեատ պատրուակով մը զատվել, բայց դժբաղդ

դու թէ՛ Կարողես չըրաւ այնպէս: Պինտ
առաջ խօսակցութիւնին պրտըտեցաւ ան-
տարբեր բաներու վր՝ քիչ քիչ մօտան ան-
վայել խօսքեր • շատ չի քըշեց վատանու
երկասարդը դուրս տըվաւ անհամեստ
պատմութիւններ ուր կը նկարագրէր անկարգ
զբօսանքներ ու հեշտութիւններ որ ինքը
ըներ էր ու բիշ անառակութիւն ընկերներու
հետ • անզգալապէս այս խօսքերը թափան-
ցեցին Կարողոսին միտքը • վերջապէս անա-
ռակ ընկերը համոզեց համեստ Կարողոսը
գործելու ծանր մեղքեր ընդդէմ մաքրուէ:

Կարողոս որ մինչև ան տտենը առաքի-
նութեամբ կը փայլէր, անկէ ետեւ տըվաւ
զինքը ամմէն կերպ մոլուէց իր չար ընկեր-
ներուն խրատովը • գինին, բաղդովի խա-
ղը ու բղջախոհութիւն իր տիրող կիրքերն
էղան: Ողորմելի հայրը պարապ տեղը կը
խրատէր զինքը որ դադարի այն մոլեկան
ախտերէն • բայց անիկա ամենեւին մտիկ
չընէլէն ՚ի զատ՝ բոլորովին թոթալեց հնա-
զանդութիւն լուծը որուն տակն էր աղայ-
ութիւնն ՚ի վեր • բոլոր ըսած խրատներուն
դէմը կը գործէր ու շատ ալ ստակ կը մըս-
խէր: Հօրը սովորական տըված ստակը
չօգտելով իր անառակութիւն՝ սկըսեց սըն-
տուկէն գողնալ հայրն ալ իմանալով աւե-

լի ապահով տեղ մը պահէց ապրանքը՝ ա-
զատելու համար իր տղին յափշտակիչ ճան-
կերէն։ Կարողոս յուսահատելով՝ կը ցան-
կար հօրը մեռնիլը որպէս զի ինքնիշխան ա-
զատ ըլլալով ու ապրանքն ալ բոլորովին
ձեռքը անցնելով՝ ուզածին պէս զեղխի
անառակութիւն մէջ, բայց տեսնելով որ հօրը
մահն ալ կուշանայ, անագորոցն մտմտու-
քով միտքը դրաւ հայրը սպաննել իր ձե-
ռօքը։ Եւ անօրէն և անգուժ դիտա-
ւորութիւն իր մէկ անառակութիւն ընկերին
ղուրցելով, ան ալ իսկոյն եկաւ Եւփոնսո-
սին ահանջը դրաւ որ զգուշանայ։

Խեղճ Եւփոնսոս երբոր լըսեց այս դա-
ռն լուրը, ինչ ընելը չի գիտցաւ ու սոս-
կումը եկաւ իր ամէն զօրութիւնը զինքը
պաշարեց, գլխէն մինչև ոտքը դող մը բռ-
նեց, ո՛հ, կարելի՞ է, կրտսեր, որ անձ այսչափ
երեսէ ձգած ըլլայ իմ տղաս որ կարենայ
ընել եղբունաւոր վճիռը իր կենացը պատ-
ճառը մեռցընելու, ո՛հ, ապերախտ զաւակ,
հրէշ սոսկալի, երանի թէ խրխտէին զքեզ
ծնած ստենդ, քան թէ թողունէին ապ-
րիւ հայրապապն ըլլալու համար։ Ինչ
պատճառ ունիս դու իմ կեանքս վերցու-
նելու, դու հերիք չես սեպեր երևելի ե-
կամուտը որ կապեր եմ քեզի քու հեշ-

տուլթէդ համար : Ուրեմն հարկ կըլլայ որ
քու ամէն կամքդ կատարելու համար թո՞ղ
տամ որ մեխես բոլոր ապրանքս : Այս
դառն բացադարձութիւնը ընէլէն ետեւ ,
մտմբտաց որ պարապ բաներ են սասանկ
ինքնիրեն վշտանալ , այլ մանաւանդ հարկ
էր ճարմը գտնել , կանչեց տղան առջևը
ու ըսաւ . Տղա , Սբօլէդօէն թուղթ մը
առի որուն մէջ կը ծանուցանեն ինծի որ
եթէ դու կուղես կարգը վի՛լ՝ աղնուական
աղջիկ մը կուտան քեզի խիստ գեղեցիկ
ու խիստ շատ ալ օժիտով : Եթէ ընդդի-
մութի չունիս այս ամուսնութեւ , վաղն
առտու արեւծագին ճամբա ելլենք երթանք
Սբօլէդօ , տեսնենք աղջիկը որ կառաջագ-
րեն քեզի . և եթէ հաւնիս , առնես անի-
կա : Տղան ծանր օժիտը լըսելով , և թուե-
լով իրեն թէ արդէն ձեռքն է անցեր ա-
նիկա , առանց տընտընալու պատասխանեց
թէ ինքը պատրաստ էր ընելու այն ճամ-
բորդութիւնը , ուստի հետեւեալ օրը կանուխ
ճամբա ելան մինաւորիկ երկու ձիերով :
Երբոր հասան Գէօնիու լեռները ու
այնպէս մէկ տեղ մը որ գողերու բնակա-
րան էր , և ճամբորդներուն երկիւղալի ,
Աւփոնսոս վար իջաւ ձիէն ու հրամայեց
աղին որ ինքն ալ իջնայ : Տղան հնազան-

դեցաւ և հարցուց հօրը թէ ինչո՞ւ ան
տեղը ձիէն վար կիջեցընէր։ Հիմա կըսեմ
քեզի, պատասխանեց հայրը, նայելով անոր
անանկ աչքով մը որուն մէջ վիշտն ու բար-
կութիւնը նկարած էին։ Եւրթանք պիտի
Սբօլէգօ, և ամուսնութիւն որ ըսի քեզի,
իմ շինած մէկ սուա պատմութիւն է քեզ
հոս բերելու համար։ Ես աղէկ խնացեր
եմ եղեռնագործութիւն անպերախտ և ան-
գութ զաւակ՝ որ միտքդ դրեր ես, գիտեմ
որ կը ջանաս զիս մեռցընել, բայց չեմ գի-
տեր ո՞ր չար ոգին տուն տրվաւ քեզի,
ինչ խենթ ես եղեր, ինչպէս կը յուսաս
զիս մեռցընել ու անպատիժ մնալ։ Վա-
յանցանքդ խիցն երեսն կելլէ և մեռնիս
պիտի անարգ դահիճի մը ձեռքով։ Մէլ
ստղահով ճամբայ մը կայ, շարունակեց
Մլխոնսոս, կատարելու քու կատարուիդ
առանց դնելու զքեզ անարգ մահուան մը
վտանգի մէջ։ Հոս անանկ տեղ մըն ենք
որ մարդ մեզ չի տեսներ և ամմէն օր ալ
մարդասպանութիւն կըլլայ, և որովհետեւ
այնչտի ծարվեցեր ես իմ արիւնիս, ան-
աս սուր դանակը ձեռքդ ու խօթէ սիր-
տըս, այս մարդասպանութիւնը գողերուն
վր կը ձգեն ու դու ալ կաղատիս։ Մյս
խօսքերէն ետեւ Մլխոնսոս տրվաւ դանակը

տղին ձեռքը , բացաւ սիրտը ու ցուցուց
մատով տղին՝ Հոս անգութ հոս տուր
մահացու հարուածը , ըսաւ . պատժելու
համար զիս որ աշխարհք բերեր եմ քեզի
պէս ցուցանքաւոր հրէշ մը : Եթէ վագրի
կամ ուրիշ աւելի կատաղի գաղաններու
կաթով սնած ըլլայիր կամ վայրենի բար-
բարոսներու մէջ կրթութիւն ըլլայիր , պէտք
էր յարգելիք իմ հայրական իրաւունքս :
Եսանկ եղան որոյմէլի Եւփոնսոսին
խօսքերը , որոնք լսելով տղան և իսկոյն իր
չար խորհուրդը միտքը բերելով և ճանչ-
նալով թէ որչափ նողկալի էր յանցանքը ,
լալով հօրը ոտմըներն ինկաւ ու ըսաւ .
Յիրաւի սիրելի հայրս , կը ճանչնամ իմ
յանցանքս , և եթէ ասանկ չար դիտաւո-
րութիւն մը զղջումը՝ գուցէ անարժան ըլ-
լալով , չի հասնիր վերին գթութիւն , եթէ իր
յաւիտենական արդարութիւն չի ներեր իմ
փշաքաղելու մեղքիս , իր բարկութիւն խստիւ
թող պատժէ իմ անգթութիւնս քան թէ
անիրաւութիւն քու կեանքդ վերցնեմ :
Ես գիտեմ թէ հոզը ոտքիս տակը խո-
րատոյդ կըլլայ զիս կըլլելու , վերջին դա-
տաստանին կրակը կերէ կը լափէ բոլոր
բնութիւն , տիեզերքիս բոլոր սուրերը վե-
րուցած են ամենքն մէկտեղ գլխուս վր ,

Երկինքը իր կայծակները վերստի կըթափէ . ո՛հ , անցեալը կը ներկայացընէ աչքիս առջին հրէշաւոր յանցանքներս . ներկան կը տանջէ զիս խղճի խայթերով , և ապագայն պիտի ընէ զիս զղուանքը բոլոր աշխարհի : Բայց կաղաչեմ քեզի որ ինչպէս իմ չարութիւն քու կենացդ դարան գործելով վշտացուց , առանկ ալ մի՛ մերժեր զղջումս մէկ յանցանքի մը որ սայրասուր խղճի խայթեր ըլլալով՝ սիրտս կըխոցեն կը ծակծակեն :

Վիփոնսոս տեսնելով տղան այս վիճակիս մէջ որ զղջալու սկիզբ մը թուեցաւ իրեն , չի կրցաւ բռնել զինքը անձնատուր ըլլալէն հայրական սիրոյն տկարութիւնը , վեր վերցուց զանի որ դեռ ոտվըները ինկած էր . ու գորովանօք գրկելով զանի ներեց ծանր յանցանքը . ու երկուքը մէկտեղ դարձան հում : Բայց Կարոլոս իր գործած մեղքերը աչքին առջին բերելով ու հօրը երեսն ալ նայելու ամչնալով , ձգեց աշխարհք , գնաց ճգնաւորներու վանք մը հոն գոցվեցաւ ու բոլոր կենացը մէջ արտասուելով իր յանցանքներուն ու անառակութեանց անցուցած կեանքին վրէժ , անանկ զգաստ ու ջերմեռանդ երիտասարդ մը եղաւ որ բոլոր ճգնաւորներուն բարի օրինակ եղաւ մինչև ի մահ :

Պ Ա Տ Մ Ո Ւ Թ Ւ Ի Ն . Զ .

ԱՌԱՉՕՔ ԵՐԵՒՈՅԹՆԵՐ

Ա տիւր հնարագէտ է ստեղծելու առաջօր տեսիլքներ , կերեւակայէ մէկը զանի տեսնելու ու ետքը կը հաստատէ թէ տեսայ : Պատմութիւն կը թուչի կերթայ բերնէ բերուն , ու երթալով երթալով կը մեծնայ , և որչափ արտառոց ըլլայ , կը թուի թէ նոյնչափ ալ կը սիրեն ընդունիլ զանի : Տկար կամ աւելորդապաշտ մարդիք շատ անգամ ասիկա իրենց մէկ վահան մը կընեն : Ո՞րչափ տգէտ ու պարզունակ մարդիք իրենց տգիտութիւնն ու դիւրահաւանութիւնն աւանդուի՞նչէն հասուցեր մինչև մեր օրը : Եւս այլանդակ կարծիքները , որ մենք կընդունինք ուրիշէն առանց քննելու , ամենեւին ընդունելու չենք բանականութեան և քննութեան տակը չի ձգած : Եւ եթէ անընդունակ ըլլանք խորհելու՝ բուն պատճառը իմանալու , մեր մոլութիւններուն աղբիւրը չենք կըրնար չորցունել :

Ա ջրառք անուհով մէկը անգամ մը
Ապանիայու մէջ ճամբորդութիւն ընելով
գիշեր մը իջեանեցաւ պանդոկի մը մէջ ո-
րուն տիրոջը մայրը օր մը առաջ մեռեր էր :

Պանդոկապետը իր ծառաներուն մէկը
կըխրկէ մեռնողին խուցը բանի մը հա-
մար . ծառան շունչը կտրած արիւնը ցամ-
քած լեղապատառ կուգայ կըսէ թէ ողոր-
մած հոգի խաթունը ողջընցեր է ու հի-
մակ ինքը տեսեր է իր խուցին մէջ պառ-
կած . և առ ըսածն ալ երդումով կը հաս-
տատէ : Ա՛հ կուրիշ ծառայ մը աւելի սրը-
տոտ ըլլալով կերթայ կընայի խուցին մէջ
ու ան ալ կը հաստատէ առջինին տեսածը :

Պանդոկապետը ինքն ալ կերթայ կը
նայի երկու հոգիով . ու վայրկեանէ մը ետե-
դուրս կելլէ պօռալով ամմէնուն առջև
թէ իմ խեղճ մայրըս տեսայ բայց չի հա-
մարձակեցայ հետը խօրաթելու :

Ա ջրառք ձեռքը ճրագ մը կառնէ ու
կըսէ քահանայի մը որ հոն կը գլտնըվէր ,
երթանք նայինք հայր ինչ է առ ըսածնին :
Խիստ աղէկ , կըսէ քահանան , ու կելլեն
կերթան խուցը . պանդոկին մէջի բոլոր
գտնըվող մարդէքը հետերնին գացին մօտն
խուցը ու անկողնոցն վարագոյրները բացին :
Ա ջրառք տեսաւ սեցած ու կըռնձմըտած

կոշտ ու պրլոշտ դէմք մը պատաւի , գիշերնոցն ալ գլուխը անցուցած որ քիթը բերանը ծըռմըռկելով ծիծաղական շարժմունքներ կընէր :

Ա ջրտաք ըսաւ պանդոկապետին որ մօտենայ նայի արդեօք իր մայրն է . "Այո՛ անիկակ է , կըսէ . ո՛հ խեղճ մարիկս տո ինչ վիճակի մէջ ես ինկեր , : " Կառաններն ալ մէկ բերան պօռացին թէ իրենց ողորմած հոգի խաթուներն է :

Ան տառերը ըսաւ Ա ջրտաք քահանային . " Դու քահանայ ես . քեզի կիցնայ հիմա մօտենալ , : " Քահանան ալ առաջ գնաց մօտեցաւ ու մեռելին երեսին օրհնած ջուր սըրսկեց : Ա՛եռելին երեսը թրջըվելուն պէս մէկէն իմէկ ցաթկեց քահանային գլխուն վր ու խածաւ , ան տառերը ամմէնն ալ զարհուրելով ձգեցին փախան :

Ա՛եռելն ու քահանան սկսան ծեծկըվել . Ա ջրտաք թուրը քաշեց որ քահանան պաշտպանէ , մէկմալ մեռելին գիշերնոցը ինկաւ գլխէն , ու տեսաւ որ մեծ կապիկ մըն էր անիկա :

Այս կապիկը շատ անգամ տեսած ըլլալով որ մեռնող խաթուներ գիշերնոց կը դնէր գլուխը երբոր կը պառկէր , ինքն ալ անկէց սորված ըլլալով գիշերնոցը գլուխն

էր անցուցեր ու մտեր էր անոր անկող-
նոյն մէջ :

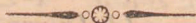
Պարէթէ տասնի է հիմը բոլոր պատ-
մութեան կարծեցեալ բերինէրո՞ւ , Խօս-
լահինէրո՞ւ : Եթէ կարող ըլլայ մէկը բուն
պատճառները պրոպրտել գտնալ , կանայք ,
տղաք և շատ մարդիք ազատ կը մնային տը-
ղայական զարհուրանքէն որ իրենց կենացը
կէսը կը մաշէ : Եւ լացիութիւն պարծենցող
ու ծերունի մարդուն մէկէն լսելու եմ թէ
ինքը տեսեր է Խօս-լահինէրո՞ւն կամ բերե-
նէրո՞ւն խումբը չորս փողոցին բերանը ի-
րենց թագաւորովը որ հարսնիք կընէին .
քանի մը հմայական խօսքեր զուրցելով՝ մէ-
ջերնուն աներկիւղ անցեր է ու հալածեր
է զանոնք . բայց ետքը իր հետը եղող ըն-
կերծմէն աղէկ մը ստուգվեցաւ որ շնե-
րու խումբ մըն է եղեր անիկա որոնց շու-
քը գիշերը լուսնին լուսովը երկըննալով
մեծ մեծ հսկայներ երեցեր են աչքին . և
որովհետեւ իր ամիէն կարծեցեալ խելացի-
ութիւնը՝ ջրջրկած ըղեղմըն էր , ինքը
հաւատաց և ուրիշներուն ալ կըլեցուց
թէ աչքով տեսեր է :

Երանները աղէկ կըլլայ որ բերանին
չի բանան ու միտմիտ կնկաոց կամ մա-
նաւանդ խախամիտ աղոց առջև անանկ

ափուռ ցուփուռ սուտուփուտ զարհու-
 րանքի խօսքեր չընեն որ անոնց մատղաշ
 հասակնուն մէջ այն սարսափի սոսկումի
 տպաւորութիւն չըլլայ, որ շատ դժար կը
 ջնջուի: Ինչ աղէկ կըլլար որ այս պա-
 րապ վախերը տպաւորեւնուն տեղը՝ նոյ
 վախը սորվեցընէին տղոց, նոյ մեծութիւն,
 նոյ արդարութիւն ճշդիւ տպաւորէին ա-
 նոնց մտքին մէջ որ անջնջելի մնար մինչև
 ՚ի մահ ու օգտակար ըլլար իրենց: Ընկէց
 ետև սորվեցընեն մեղքին գարշելի ու զար-
 հուրելի երևոյթները: Եթէ այն առա-
 չօք երևոյթներուն անանկ զօրութիւններ
 ընծայվի որ նոյ միայն կը վայելէ. ինչպէս՝
 անտեսանելի ըլլալնին, գոց դռնէ ներս
 մտնելնին ևն. հապա նոյ ինչ կարողութիւն
 պիտի ընծայենք. անանկ է նէ կռապաշ-
 տութե մնացորդներ են ասոնք որ քրիս-
 տոնէի չի վայելէն ՚ի զատ՝ մեծ մեղք
 գործած կըլլանք:

Պ Ա Տ Մ ՈՒԹՒՒՆ . Է .

ԵՂԲԱՅՐԱՍԷՐ ՈՒ ԵՂԲԱՅՐԱՏԵԱՅ

Լիցրաժեշտ պարար մըն է մեզի որ
 մեր ընկերները միեմթարենք իրենց վշտացը
 մէջ , օգնենք իրենց կարօտութեանը մեր
 ձեռքէն եկածին չափ , և որչափ կարօտ-
 եալը մերձաւոր ազգական ըլլայ մեզի ,
 նոյնչափ ալ պարարերնիս կը շատնայ անոր
 օգնելու . զոր օրինակ հարազատ եղբայր
 մը որ կաղաչէ կը պաղատէ մեզի , պէտքը
 չէ որ անտես առնենք , այլ գոնէ գորո-
 վական սիրտ ցուցունելով քաղցրացունե-
 լու ենք չքաւորութե՛ ծանր լուծը որ կը
 ասնջէ զանի : **Ո**վ գիտէ գուցէ մենք ենք
 աղքատացեր զանոնք զրկելով օրինաւոր
 ժառանգութե՛ իրաւունքէն , կամ գուցէ
 առաքինի ըլլալնուն համար աղքատցեր են :
Սե՛ծ ամօթ է մեզի երբոր զանազան կե-
 րակուրներով զարգարած սեղանները կը
 նստինք փորերնիս կը տկուենք կը հեշտա-
 նանք , եղբայրնիս հեռուէն կաղաղակէ ,

և ուրիշ բան չի խնդրէր մենէ բայց միայն
մեր սեղանին փշտանքները • բայց եթէ գո-
ցենք տկանջնիւս անոր ողորմելի հեծուէր,
այ ամենալուր տկանջը զանց չընէր լսելու
անոր խոնարհ աղաչանքները • իր անձառելի
արդարութիւն այնպէս կը տնօրինէ որ շատ
չի քրշէր մենք անոր կարօտ կըլլանք:
Մհա օրինակը:

Եօնառայու վաճառական մը երկու տը-
ղայ ունէր • մեծը՝ չարասիրտ և դաժանա-
բարոյ ըլլալով, կտակէր իր պըղտիկ եղբայ-
րը որ բան զինքը սիրելի բաղցրաբարոյ և
հեղէր: Այլ մնացէր մէկ չարութիւն մը
որ չընէր անոր երբոր դիպուկութիւնը
գանար • հօրը խրատներն ու յանդիմանու-
թիւնները չի կըրցին փոխել ասոր բարքը:
Հայրերնին մեծ առուտուրի մէջ գըտնը-
վելով շատ ապրանք ունէր և արդէն ծե-
րացած ըլլալով՝ իր կտակը ըրաւ • և պինտ
արտառոց բաժին մը ընելով՝ ինքը որ գի-
տէր աս երկու տղոցը բարքը ու պըղտիկը
կը սիրէր, ու մեծին դաժանութենէն ալ
աժգոհ էր, թողուց մեծին բոլոր իր ու-
նեցած կարասիները դրամագլուխը ու նա-
ւերը, միայն աղաչելով անոր որ շարունա-
կէ առուտուրը ու օգնէ իր փոքր եղբօրը:

Լ. յս կտակին վր շատ չի քշեց մեռաւ :
 Երբոր մեծ տղան ինքնագլուխ տէր ե-
 ղաւ , բոլորովին երևան հաճեց իր ատե-
 լութիւր , քանի որ առիթ գտնար , տմար-
 դութեամբ կը չեխէր կըխորատակէր փոքր
 եղբայրը , անանկ որ շատ չի քշեց տնէն ալ
 դուրս վըռնաեց անգթութիւն՝ ձգելով
 զանի բաղդին հաճոյիցը ձեռքը առանց
 օգնութիւնը ընելու անոր : Լ. յսչափ ան-
 գթութիւն մեծ եղբօրը՝ լեցուց երիտա-
 սարդին սիրտը բարկութիւն և դառնութիւն ,
 և որովհետեւ ամմէն քանի զրկած քեղըր-
 թըված ըլլալով՝ օրական հացը անգամ
 չէր կընար գտնար , կերթար երբեմն եղ-
 բօրը տանը դռանը առջևը կը պըտըտէր
 որ գուցէ ծառաները իրեն ողորմին ու
 քիչ մը ուտելիք տան , բայց անոնք ալ ի-
 րենց տիրոջմէն յատուկ պատուէր ունե-
 նալով՝ ծեծելով կը վըռնաեին : Երբեք
 ամմէն յոյսը կարելով եղբօրմէն՝ կըսէր լա-
 լով . Ո՛հ , եթէ իմ եղբայրս հետս ասանկ
 կը վարվի , հապա ի՞նչ ակնկալութիւն պիտի
 ունենամ օտարներէն : Բայց պէտք էր
 ապրիլ ու չքաւորութիւն սիրտ տըվաւ իրեն :
 Արովհետեւ քիչ մը առուստուրէ կը հասկը-
 նար , ելաւ Լ. օնտուաէն և դիմեց վաճա-
 րականի մը՝ մօտ քաղքընէրուն մէկուն ,

որուն նուիրեց իր ծառայութիւնները . վա-
ճառականն ալ ընդունեց զանի ու իր տու-
նը առաւ : Քանի մը տարւածն փորձառուէն
ետեւ՝ այնչափ խոհեմութիւն և այնչափ առա-
քինութիւն տեսաւ անոր վրէ ու այնչափ ճշ-
դութիւն իր հաշիւներուն մէջ , որ բոլորովին
վստահանալով անոր , իրեն փեսայ ըրաւ ու
մեռնելէն ետեւ ալ բոլոր ապրանքը անոր
թողուց : Այս անիրոջը մահուանէն ետեւ՝
փեսան խիստ շատ հարուստնալով , և չի
նմանելով այն անյադ ընչասէրներուն որ
ստակ հաւքելու մոլեգնութիւն չի ձգեր զի-
րենք բայց միայն գերեզմանին եզերքնե-
րը , մանաւանդ նախանձաւոր ըլլալով խա-
ղաղ ապրելու ու վայելելու իր ապրանքը ,
ծախու առաւ մայրաքաղաքէն հեռու մէկ
աղվոր կալուած մը բերդով , հոն քաշվե-
ցաւ գնաց իր կնիկովը , ու հոն գոհ ապ-
րեցաւ պատուով ու բարի անունով :

Այս մէկ անգամ տեսչութիւն մը որ կը
պատժէ միշտ անգութ սիրտերը : Ան-
եղբայրը հօրը մահուանէն ետեւ շարունա-
կեր էր առուտութիւն , գործառնութիւնները
շատցուցեր էր . ու խել մը ատեն ալ յա-
ջողութիւն գտաւ իր ուղածին պէս : Այս
եկաւ մէկ աղէտալի տարի մը , իր կորուստ-
ները շատցան , սոսկալի մըրիկ մը ընկղմեց

բոլոր իր նաւերը երբոր բաղձագանձ հա-
րստութեամբ բեռնաւորած կուգային ։
Նոյն ատենը շատ վաճառականներ , որոնց
ձեռքն էին բոլոր իր ստակը , բացը ելան .
և իր կործանումը կատարեալ ըլլալու հա-
մար՝ տունն ալ բռնակեցաւ , ունեցածը
չունեցածը մոխիր դարձաւ ու եղաւ ա-
ւուր հացի կարօտ մուրացկան ։

Եւս ողորմելի վիճակին մէջ ուրիշ ճար
մը չէր մնացեր իրեն անօթի չի մեռնելու ,
բայց միայն քաղքէ քաղաք թափառական
պրաբախի , խնդրելով ողորմած սիրտերուն
օգնութիւնը որոնց սիրտը կը փղձկէր իր
թշուառութիւնը պատմութենէն . կուտէր
անիկա հասարակաց ողորմութեան հացը
արցունքով ու խղճի խայթերով ։

Ինչ պիտի ըլլայի ես հիմա , կըսէր
հառաչելով , եթէ ամիսն մարդիք ինծի
պէս քարասիրտ ըլլային ։ Ահ , եթէ գիտ-
նային անոնք ինչպէս վարվեցայ եղբօրս
հետ , զիս կը վռնէին զղուելով . ո՛վ
եղբայր , եղբայր , կը պօռար երբեմն փո-
ղոցներուն մէջ , ո՛ր ես , դու անտարակոյս
զիս կանիծեա , և գուցէ տա վայրկենիս մէջ
անօթութիւն կը տանջուի . ինչո՞ւ չես հան-
արպիր ինծի ու տեսներ , դու վրէժդ ա-
ռած կըլտա ։ Ահ , ինչո՞ւ չեմ կըրնար

քեզ գրկածելով ուտել այս կտոր մը հա-
ցը որ աղքատ ու առատասիրտ մայր մը
տրվաւ ինծի իր փոքրիկ տղեկին ձեռքո-
վը, ես կը միտնայեմ... : Ահ, եթէ դիպ-
ուածը զիս իր աչքին երեւցնէր, չէր կըր-
նար բնաւ ճանչնար իր մեծ եղբայրը այս
ջրլնոտ կապերտներուն մէջը, այսու անկէ
յուսալու է անիկա զիս տեսնել ասանկ,
եթէ կը հաւատայ թէ կայ մէկ վրէժխնդիր
անձ մը : Այլ անձ, երջանկացողը զանի, ու
իմ գլխուս ժողովէ բոլոր չարիքները որ
կրնան խռովել անոր կեանքը :

Բայնկ անդադար խիղճը զինքը խայ-
թելով մէկ օր մըն ալ որ շատ փարսախ
ճամբա էր ըրեր ու հաղիւ գտեր էր քիչ
մը ուտելիք չի մեռնելու չափ, հեռուէն
տեսաւ հագված սրգված մարդ մը որ
ժուռ կուգար մարդադետնի մը մէջ գե-
ղեցիկ բերդի մը մօտ որուն տէրը կը կար-
ծովէր, առաջ գնաց մօտեցաւ անոր, հաս-
կըցուց իր թշուառութիւնները իր պիտոյքը
և աղաչեց որ ողորմի իրեն : Այլ տեղացի
էս, հարցուց այն հագված անձանօթը, և
ինչպէս ասանկ ձախորդութեան շարայա-
րութիւն այսպէս այս վիճակիդ մէջը ինկեր
էս : Բնաւոր մէկիկ մէկիկ պատմեց անոր
իր պատմութիւնը, միայն եղբօրը հետ ըրած

գէշ վարմունքները ծածկելով . իր պատմութիւնը մէջ շատ անգամ ուղեց յայտնել անոր ամմէն բան , և խոստովանիլ թէ ինքը իրաւամբ արժանի եղեր է իր թշուառութեանցը , բայց երկիւղն ու պիտոյքը թող չի տրվին իրեն , կը վախնար որ այս անկեղծ խոստովանութիւնը կը մարէր գթութիւնը որ ինքը կուգէր ազդել այն պարօնին սրտին վրայ . այսու նմիւ բաւական խօսք զուրցեց ճանչցըվելու համար իր ազգատոհմը գիտցողներէն :

Միջանոթ պարօնը առանց անոր իմացընելու իր գիւտը , տարաւ զանի բերդը , բացաւ զարդարած սենեակ մը ու հոն նըստեցուց , փառսուոր զգեստներով հագվեցուց ու իրիկվան ալ սեղան մը շխտեւ տրվաւ անոր համար ուր պինտ փափուկ ու պինտ ազնիւ կերակուրները առատօրէն դրոված էին : Հացէն ետեւ պատրաստեցին կակուղ փետրալից անկողին մը զարդարուն վարագուրներով , ու ծառաներն ալ զինքը յարգութիւն և ակնածութեամբ հանվըցընելով դրին անկողինը : Մըքառը ցորեկվան երկար ճամբորդութէն սաստիկ հոգնած ըլլալով՝ խորունկ ու խաղաղ քուն մը քնացաւ գիշերնիլուս . և առտանց արթննալու ատենը իր առջի մտմտութիւնը

Եղաւ, Ինչ առաքինի ու բարերար մարդ
 է այս պարօնը, եթէ աղքատ ալ ծնած ըլ-
 լար, արժանի էր հարուստնալու, ։ Քա-
 նի մը ժամէն ետեւ պարօնը մարդ խըրկեց
 կանչեց զանի։ Երբոր առջկէն ելաւ՝ քիչ
 մը ատեն ուշադրութեամբ նայեցաւ անոր սիր-
 տը գորովելով ու հարցուց իրեն թէ արդ-
 եօք կը ճանչնամ զինքը։ Այլ, պատասխա-
 նեց աղքատը, առաջին անգամն է որ հը-
 րամանքդ կը տեսնեմ որուն այնչափ բարե-
 րարութիւնը առատօրէն վայելեցի։ Պարօ-
 նին ալ սիրտը չի դիմանալով, էհ, ինչ
 կըսես, պօռաց լսելով, ես քու եղբայրդ
 եմ։ Բայ ըսելով վեզը պըլըվեցաւ և գո-
 րովանօք սըխմեց թուրուն մէջ։ Այնքէ
 բայրը շուարելով շփոթելով զղձալով և ու-
 րախանալով, ծունկ չոքեցաւ եղբայր եղ-
 բայր պօռալով, փաթտըվեցաւ ոտվըներուն
 և արցունքով թրջեց թողութի խնդրելով։
 Ետտոնց է, պատասխանեց եղբայրը, որ
 քեզի ներեցի, մոռցայ անցածը, դու հա-
 րուստ համարէ զքեզ վն զի ես հարուստ
 եմ, ապրինք մէկ տեղ, ու սիրենք մէկըզ-
 մէկ։ Բայ եղբայր քեզ սիրեմ պիտի,
 պատասխանեց մեծ եղբայրը ձայնը մարե-
 ով հեծկըլտանքէն, բայց ամենևին չի
 ներեմ պիտի ինծի։ Եւ իշեմ պիտի միշտ

Իմ անգթութիւնէրս որով վարեցայ հետդ .
 ու այս խղճիս խայթերուն մէջ դու միայն
 պիտի մխիթարես զիս :

ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ . Ը

ԵՐԱՆՏԱԳՈՒՅՈՒԹԻՒՆ

Չի կայ տշխարհիս մէջ մէկ մարդ մը որ
 մեծ կամ փոքր երախտիք մը տեսած չըլ-
 լայ ուրիշէն . բայց ամմէնն ալ երախտա-
 գէտ են արդեօք . ամմէնն ալ կըսպասէն
 պատեհուէ որ փոխարէնը հասուցանեն :
 Պինտ ամեհի գազաններուն մէջ կը գըտ-
 նըվին անանկներ որ ՚ի նախատինս մարդ-
 կութե՛ տըված են զարմացուցիչ օրինակ-
 ներ երախտագիտութե՛ որ անհաւատալի
 կը թուին : Հետեւեալ պատմութիւնը կու-
 տայ մէկ փորձ մը վաւերական :

Սպանիացիք Մեւրիքայի մէջ հիմներ էին
 Պուէնօզ պրեզըսված քաղաքը 1535 ին :
 Նոր գաղթական ժողովուրդը որ հոն բը-

նակեցուցին , շուտով իր պաշարը հատցը-
նելով սաստիկ սովու մէջ ինկաւ . ո՞վ որ
կը համարձակէր քաղաքէն դուրս ելլել
ուտելէք փրնտըռելու՝ վայրենիներուն կե-
րակուր կըլար . անանկ որ քաղաքապետը
բռնադատվեցաւ արգելք մը հրատարակե-
լու թէ ով որ քաղաքէն դուրս ելլէ՝ մահ-
ուան արժանի կը համարվի :

Սէկ կնիկ մը Սալտօնադա անունով
որուն անտարակոյս անօթութիւր քաջա-
սրտութի տրվեր էր մահը բանի մը տեղ
չի դնելու , պարապը հանեց պահապաննե-
րուն զգուշութիւր որ քաղաքին բոլորտիքը
կեցած էին , ըսաւ չըրաւ դուրս ելաւ
քաղաքէն ու անծանօթ և ամպավարի ճամ-
բաներուն մէջ խել մը ատեն մաղաղուն ե-
ղած պըտըտելէն ետե գտաւ մէկ քարան-
ձաւ մը որ իրեն տպահով տեղ մը թուելով
ընդ դէմ վտանգներու՝ ներս մտաւ որ
քիչ մը հոբնութի առնէ : Բայց ի՞նչ աս-
տիճանի եղաւ իր դողն ու սարսափը երբոր
հոն տեսաւ մէկ էգ առիւծ մը , այլ զար-
մացաւ մնաց երբոր տեսաւ որ այն ահա-
ւոր գաղանը մօտեցաւ իրեն դողալով , կը
քծնէր ու ձեռվըները կը լըզէր ցաւալեց
ձայնով որ առաւել կը գործովէր մարդուն
սիրտը քան թէ կը զարհուրեցընէր :

Մալտոնադան խակոյն կռահէց որ առ-
 իւծը յղի էր ու ըրած հեծութիներն ալ
 էր մէկ մօր մը լեզուն որ օգնութի կը կան-
 չէ իր ցաւոցը : Ուստի Մալտոնադան այն
 ցաւալից վայրկենին մէջ օգնեց բնութի
 որ կըթուի թէ ահամայ կը շնորհէ նորա-
 ծին էակներուն լոյս և կեանք զոր անանկ
 քիչ ժամանակ տեւել կուտայ : Ահիւծը
 յաջողութեամբ ազատելէն ետեւ չուզեց որ լոկ
 քծնելով մը փոխարինէ տեսած բարերա-
 րութիւնը , խակոյն կերթայ կը գտնէ առաւ
 ուտելիքներ և կը բերէ իր բարերարին :
 Մալտոնադան ամէն օր բաժնելով այն
 ուտելիքները ձագերուն հետ , որոնք իր
 խնամքովը ծնելով և իր հետը անանկելով ,
 կըթուէր թէ շնորհակալ կըլլային , բո-
 լորաիքը ցաթկըռտելով և անմիաս խած-
 նելով , մէկ բարերարութե մը որուն փո-
 խարէնը պինտ գորովական խնամքով կը
 հատուցանէր մայրերնին : Բայց երբոր այն
 ձագերուն հասակը տրվաւ իրենց բնական
 ազդեցութի իրենք իրենց փրկարուել որ-
 սերնին , ու իրենց զօրութեբը բռնել վրայ
 հասնիլ ու լափել , այս ընտանիքը ցրուե-
 ցաւ անտառին մէջ , և մայրերնին ալ , որ ալ
 մայրական գորովանքը չէր կանչէր զինքը
 քարանձաւին մէջ , սներուցթ եղաւ , և կը

պըտըտէր անապատի մը մէջ որ սովը օր ա-
 լուր վր անմարդաբնակ կրնէր : Սալտո-
 նադան մինակ և առանց անուշդի բռնա-
 դատվեցաւ հեռանալ այն ահարկու քա-
 րանձաւէն . և զրկւիւթ տեսնելով զինքը
 մարդկային սիրելի ընկերութեն՝ շատ չի
 մոլորեցաւ այն անապատներուն մէջ . ին-
 կաւ վայրենի մարդոց ձեռքը : Բռիւծը
 զինքը կերակրեց , մարդիք գերի՛ ըրին :
 Շատ չի քրշեց Սպանիացիք օր մը ծեծ-
 կըվելով վայրենիներուն հետ քանի մը գե-
 րի բռնեցին անոնցմէ որոնց մէջն էր
 Սալտոնադան որ տարին Պուէնօղ այ-
 րէզ : Քաղաքապետը աւելի վայրագ քան
 զառիւծները ու քան զվայրենիները , ան-
 տարակոյս բաւական պատիժ չի համարե-
 լով կնկանը գլխուն եկած վտանգները ու
 թշուառութիւնները , հրամայեց որ անտառի
 մը մէջ ծառին կապեն Սալտոնադան որ
 հոն անօթի ծարաւ մեռնի կամ կերակուր
 ըլլայ գիշախանձ գազաններու :

Երկու օրէն ետեւ հետաքրքիր ըլլալով
 գիտնալու այս ողորմելի զոհին վիճակը ,
 քանի մը զինուորներ խաւրեց քաղաքա-
 պետը անտառը որ իմանայ : Բայց անոնք
 ողջ գտան զանի սովալլուկ վագրերու մէջ
 որոնք ահեղ որկորնին բացած այս որսին

վր պատրաստ էին բըզիկ բըզիկ ընելու ,
 բայց չէին կըրնար մօտենար վախնալով մէկ
 առիւծէ մը որ իր ձագերովը Մալտօնա-
 դաին ոտքին տակը պառկեր էր : Այս
 տեսարանը անանկ զարմացուց զինուորնե-
 րը որ անշարժ մնացին իրենց սարսափէն :
 Առիւծը զանոնք տեսնելով՝ քիչ մը ծա-
 ռէն հեռացաւ իբր թէ թող տալու հա-
 մար որ արձըկէն իր բարերարը : Բայց
 երբոր զինուորնեքը կնիկը առած հետեր-
 նին կը տանէին , առիւծը կամաց կամաց ե-
 կաւ վերստին հաստատելու , քծնելով և
 քրտվելով , իր երախտագիտութիւնը որ այս
 կնիկը կը պատմէր իր ազատիչներուն : Առ-
 իւծը քիչ մը ստէն ետենուն գնաց Ապա-
 նիացիներուն իր ձագերովը , տալով բոլոր
 նշանները յարգանաց և ստոյգ վշտի մը որ
 մէկ ընտանիք մը կրնէ երբոր կընկերանայ
 մինչև նաւը մէկ հօր մը կամ մէկ սիրելի
 զաւկի մը որ ճամբա կելլէ մէկմալ ետ
 չի դառնալու միտքով : Վաղարշապետը իր
 զինուորնեքէն իմանալով բոլոր այս դիպ-
 ուածները , և իր անտառային գաղան-
 ներու անճըկելի անգթութիւնը մէկ դի-
 թողով , մարդասիրութե՛ կիրքը վերան ա-
 ռաւ , որ իր անագորոցն սիրտը մերկացեր
 էր անտարակցս Աւրոպայէն երթալէն

էտեւ , թող տվաւ ապրելու ասանկ մէկ կը-
նիկ մը որ ան զգալապէս պաշտպաներ էր :
Եւ վերի պատմութեանը նման ուրիշ
պատմութիւն մալ Եպպիոն Պղիստինիկէս
հեղինակը կընէ որուն ինքը ականատես
եղեր է հռոմ :

Հին ժամանակները սովորութիւն կար
հռոմ մեծ կրկէսին մէջ դադանամարտու-
թեան տեսարանը ցուցունել ժողովրդոց ,
ուր կը ձգէին նաեւ մահապարտները , որ
ակնթարթի մէջ դադանները վերան փըր-
թելով կը բըզըկտէին կուտէին : Ահա օր
մալ ասանկ փակարտները վերցըվածին
պէս կրկէսին յատակը ծածկըվեցաւ ա-
հագնադոչ դադաններով , ամմէնն ալ մե-
ծութիւն և կատաղութիւն չափազանց : Եւ
մէնէն աւելի առիւծները մռնչելով կը
ցաթկըռտէին ու ահազ որկորնին բացած
կը ցուցունէին ժողովրդոց , մէջերնին մէկը
անանկ պլանդակ էր որ ամենուն աչքը
սահմըռկած , անոր վրէ անկած էր , կատաղի
նայվածքը , տարապայման հասակը , կորովի
յարձակումը , ուռած ու պնտացած մկա-
նունքները , ծփեալ և դիզացեալ բաշը ,
գլխաւոր և ահաւելի մռնչիւնը կը ստաս-
նեցընէր բոլոր հանդիսականները :

Խեղճ զատապարտեալներուն մէջ մէկը
կար Մեդրոկղէս անուանով որ երբեմն գե-
րի էր փոխանակի բդեշխին : Արբոր այն
սարսափելի առիւծը տեսաւ Մեդրոկղէ-
սը , իսկոյն կանգ առաւ ապշելով . ետքը
առաջ եկաւ քաղցր երևոյթ մը ցուցունե-
լով իբր ճանչցած ի պէս այն ողորմելին ,
հնազանդութե՛ն երևոյթով մը պօչը շար-
ժելով մօտեցաւ անոր ու շան պէս սկսեց
քծնիլ . գիտես թէ չէր այն կրակ ու մահ
փչող գազանը : Ախառմեռ Մեդրոկղէսին
մարմինը սրխմեց ու քաղցրութե՛ն լըզեց ոտ-
վըներն ու ձեռվըները : Այս ահեղ գա-
զանին բարեկամութե՛ն նշանները կիսառմեռ
Մեդրոկղէսին խելքը գլուխը բերին . իր
մթընցած աչվըները քիչ քիչ բացվեցան
ու տեսան առիւծին վառվռուուն աչվը-
ները : Մնառանգ իբր զերար նորէն ճանչ-
ցած ի պէս մարդն ու առիւծը պինտ սաս-
տիկ ուրախութե՛ն և պինտ գորովալից բա-
րեկամութե՛ն նշաններ ցուցուցին մէկմէկու :
Այլոր հանդիսականները այս տեսիլքէն
հիանալով մեծ խրժըղութեք հանեցին , և
կայսրնալ Մեդրոկղէսը առջին կանչելով
հարցուց պատճառը այս նորանշան տեսիլ-
քին . պատասխանեց Մեդրոկղէս . Տէր
շնորհք ըրէ մօիկ ընելու իմ արկածներս :

"Արբոր իմ տէրս Ափրիկէի կառավա-
 րիչն էր փոխանակ բդեշխի պաշտօնով, իր
 անգութ և բարբարոսական վարմունքները
 որ ամէն օր կը կրէի, վերջապէս բռնա-
 դատեցին զիս փախչել, և ազատելու հա-
 մար հետամտութէն անանկ մէկ տիրոջ մը
 որ այն երկիրներուն կը հրամայէր, գացի
 փրկարուել մէկ անմատոյց առանձին տեղ
 մը աւազներուն և անապատներուն մէջ.
 միտքս դնելով կերպով մը ինքը զինքս մեռ-
 ցնել եթէ ուտելիք չի գտնայի: Աւո-
 րով հետեւ արեւուն անտանելի տաքութիւնը
 չէր ներէր որ ճամբաս շարունակէի, բռ-
 նադատվեցայ փրկարուել տեղի ապաստա-
 նի մը: Վասն մէկ խորունկ ու մութ քա-
 րանձաւ մը ու հոն պահվեցայ. բայց հա-
 զիւ մտեր էի ներս, մէկմալ տեսայ որ աս
 առիւծը ներս մտաւ. ցաւագին կերպով
 մը կը թընած էր իր մէկ արիւնլուայ
 թաթին վր: Ար տառապանաց բռնութէն
 կը մռնչէր և սարսափելի աղաղակներ կը
 հանէր: Առջի բերանը որ տեսայ այս գա-
 ղանը մազերս փուշ փուշ եղաւ ու լեղա-
 պատառ եղայ. բայց անիկա զիս տեսնե-
 լուն պէս՝ քաղցրութիւն քովս եկաւ. եր-
 կընցուց ինծի թաթը ու ցուցուց վերքը
 և կը թուէր թէ օգնուի կը խնդրէր ինձ:

Եւ որովհետեւ իմ թշուառութիւնեւս ին-
 ծի սորվեցուցեր էին տառապեալներուն
 վշտացը ցաւակից ըլլալ, ուշադրութեամբ զըն-
 նեցի կենդանիին վերաւորած թաթը. քա-
 շեցի հանեցի մէկ հաստը փուշմը որ իր
 ճիրաններուն մէջն էր մտեր. նաեւ սիրտ
 ըրի սրկմեցի վէրքը և բոլոր ապականած
 արիւնը դուրս հանեցի. վերջապէս վախըս
 բոլորովին երթալով վերայէս՝ կըրցայ զա-
 նի մաքրելու ու չորցընելու: Եւ աստեւնը
 կենդանին բժշկելու իմ հոգեւանակութեամբ
 ու այլ ցաւ չունենալով՝ պառկեցաւ ոտ-
 քիս տակը. թաթը ձեռքերունս մէջը դը-
 րաւ ու հանգիստ քուն մը քաշեց: Եւ օ-
 րէն ՚ի վեր շարունակ մէկ տեղ ապրեցանք
 իրեք տարի այն քարանձաւին մէջ: Եւ
 իւրեք ամիսն օր բեռնաւորած ուտելիք կը
 բերէր ինծի՝ ըրած որսերովը. ու ես ալ
 կրօն չունենալով արեւուն տաքութեամբ կը
 խորովէի կուտէի: Եւ յոռ ամիս այս կեն-
 դանիին ընկերութիւնը և այս տեսակ կեանք
 անցընելը զիս ձանձրացընելով, ապաստեցի
 մէկ օր մը առիւծին որսի երթալուն. հե-
 աացայ քարանձաւէն ու իրեք օր շարու-
 նակ քալելէս ետեւ դժբաղդութեամբ ինկայ
 զինուորներուն ձեռքը. որոնք Եւփրիկէն
 հոսմ բերին և հանեցին զիս տիրոջս առ-

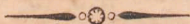
Ջին որ խակոյն դատապարտեց զիս գազան-
ներու կերակուր ըլլալու , և կը մտածեմ
որ այս առիւծը , որ անտարակոյս բռնը-
վեր է ինծի պէս , կը ցուցունէ հիմա իր
երախտագիտութիւնը , :

Կայսրը աս ըսելուն պէս՝ խակոյն գրել
տըվաւ պատմութիւն ու ժողովուրդին մէջ
հրատարակեց : Ժողովուրդին միաբերան
աղաչանքներէն ազատեցաւ գերին ու առ-
իւծն ալ իրեն տըվին :

Կը պըտըտէր Միգրոկդէս Հռոմայու
փողոցներուն մէջ իր ազատիչին վեղէն բա-
րակ փոկ մը կապած ու ձեռքը բռնած .
Ժողովուրդը հիանալով՝ ծաղիկներով կը
զարդարէր զանի և առատաձեռնութեւ կը
վարձատրէր ըսելով . " Մհա՛ առիւծը որ
հիւրընկալ եղաւ մարդու մը . և ահա՛ մար-
դը որ բժշկեց առիւծ մը , :

Պ Ա Տ Մ ՈՒԹԱՒԱՆ . Թ :

ԿՆԿԱՆ ՃԱՐՏԱՐՈՒԹԱՒԱՆ

Իմանաց վերայօք շատ պատմութիւններ
կը կարդացվի գրոց մէջ որոնք գիւցազնա-
կան քաջասրտութիւններ ըրած են . ոմանք
հայրենիքնին պաշտպաններ են , ոմանք զաւ-
կընին և ոմանք ալ երիկնին ազատներ են ի-
րենց քաջութիւնը ու խելքովը : Ինչպէս
հետեւեալ պատմութիւն մէջ ալ կերևայ մէկ
կընկան մը ճարտարութիւնը որ երիկը մահ-
ուանէ ազատեց իր կեանքը յայտնի վը-
տանգներու մէջ գնելով :

Երբոր 'Նիկոկղէ' իշխանը Սիկիոնաց-
ւոց բռնաւորութիւնը ու անգթութիւնը կը
տիրէր այն քաղաքին , ու ատելի եղեր էր
բոլոր քաղաքացւոց , երկու հոգի քաղաքին
երևելիներէն , որոնք ազնուականութիւն
հարստութիւն և քաջասրտութիւն կը գերա-
զանցէին քան զամմէնը , գաղտուկ երգում
ընին մեռցընելու բռնաւորը : Աստի միշտ

տառնք երկուքը մէկ տեղ առ միտքին վրայ
հաստատ կենալով՝ մէջերնին խօսք դրին
որ քաղքին այս ինչ տեղը այս ինչ օրը
կատարեն իրենց միտքը դրածնին • բայց
պայմանած օրերնին չեկած • այս երկու
երդմնակիցներուն մէկը կամ վախէն, և
կամ բռնաւորին աչքը մտնելու համար
միտքը դարձուց • ու իր ետ կենալովը ամ-
մէն լարած որոգայթնին ալ փուճը ելաւ •
Ու ասով գոհ չըլլալով՝ ուղեց նաև իր
ընկերը մատնել •

Ուստի իրենց դարանքը 'ի գործ դնե-
լու օրը չի հասած • մտաւ բռնաւորին պա-
լատը ու գաղտուկ խօսակցութի մը խընդ-
րեց բռնաւորէն • Սօթեցին զինքը 'Նի-
կոկղէսին խուցը ուր յայտնեց անոր ամ-
մէն բան տեղնիտեղը՝ ըսելով թէ զինքն
ալ այս չար գործին ընկեր ուղեւորուն հա-
մար իմացեր էր • ու չի հաճելով ասանկ ե-
ղեռնաւոր խորհուրդի մը • հիմա իրեն
պարտք կը համարի իմացընել մատնիչը որ
կը կոչվէր Տիմոկարէս • 'Նիկոկղէս այս իր
կենացը համար լարված որոգայթը լսելուն
պէս՝ զննողներ խըրկեց Տիմոկարէսին
տունը որոնք դուռը կոտրելով մտան ներս
ու անվտանգ բռնեցին զինքը բանտը տա-
րին ու նոյն օրը դատապարտվեցաւ մեռ-

նելու : Բայց որովհետև ան ատենները սովորութի կար որ դաստապարտեալները գիշեր ատեն կը մեռցընէին բանտին մէջ , Նիկոկղէս հրամայեց որ նոյն գիշերը բանտին մէջ գլխատեն Տիմոկարէսը :

Երբոր այս սև բօդը կընկանը տարին որ Մ. Բաինոէ կը կոչվէր որ և անձին պէս կը սիրէր իր այրը , ամմէն մարդ կըրնայ հասկընար թէ որչափ կսկիծով ու վեշտով պաշարվեցաւ խեղճ կնկանը սիրտը : Բայց մտածելով ճար մը գտնել իր երկանը կեանքը ազատելու , մտածեց որ բռնաւորին առջին երթալ լալ ողբալը օգուտ մը չըլլալէն 'ի դատ , կըրնար պատճառ ըլլար երկանը մահը արտորցընելու քան թէ ազատելու : Աւստի միտքը դրաւ ուրիշ ճամբա մը բռնել , երեւկայեց մէկ նոր խորամանկութիւն մը ու ամմէն բան աչքը առնելով՝ հաստատ վճռեց փորձ փորձել ազատելու :

Երբոր իրիկվան մութը կոխեց , Մ. Բաինոէն սուգի լաթեր հագաւ ինչպէս ան ատենը իրեն կը վայլէր , ու գլուխն ալ քողով մը ծածկելով՝ մինաւորիկ դուրս ելաւ անէն ու գնաց գէպ 'ի երկանը բանտը : Տոն հասնելուն պէս , պահապաններուն մէկը մէկգի քաշելով ու իր ով ըլլալը իմա-

ցընելով՝ լալագին աչքով խնդրեց անկէց
որ թող տայ իրեն երկանը քով երթալու
որպէս զի չի մեռուցած կարենայ մէկմալ
տեսնել զանի ու իր վերջին անգամուն ար-
տասութենէրը նուիրէ անոր: Պահապան-
ները տեսնելով ասոր սուգի լաթերը ու
ցաւագին արցունքները, հասկըցան Տիմո-
կարէսին կնիկը ըլլալը ու մեղքընալով
զինքը թող տըվին ներս երթալու:

Լ. րսինոէ երբոր երիկը տեսաւ որ մոլթ
բանաին մէջ ձգեր էին, ամենեին չի ցու-
ցուց իր վիշտը պօռչըտութիւնով ու ողբալով
ինչպէս կրնկաոց սովորուն է, այլ անոնց
տեղը սկսեց մխիթարել զանի քաղցրութե-
լսելով թէ խաղաղ բռնէ սիրտը ու ամե-
նեին չի վախնայ: Եւ հասկըցընելով անոր
բոլոր մտքը դրածները որ պիտի ընէր,
հանեց լաթերը հագվեցուց երկանը ու ա-
նոր լաթերն ալ ինքը հագաւ. ծածկեց
երկանը գլուխը քողովը, դուրս խորկեց
բանաէն ու անոր տեղը ինքը նստաւ:
Պահապանները ամենեին չի կասկածելով
ու կնիկը կարծելով թող տըվին երթալու:

Լ. Ես կերպով Տիմոկարէս փախաւ նոյն
դիշերը այն երկրէն դուրս ու ազատեցաւ:
Իսկ երբոր ժամանակը եկաւ որ պիտի
գլխատէին Տիմոկարէսը, բանտը մտաւ

դահիճը պահապաններով, ուր Տիմոկարէսին տեղը գտաւ անոր կնիկը երկանը լաթերը հագած, ուստի ասանկ խաբւած ծաղը եղան մնացին: Այդլան օրը Նիկողղէսին խնայուցին այս գործը ու Մարտինոէն իր դիմացը հանեցին որուն գոռողութիւնը և կատաղութիւնը հարցունելով բռնաւորը թէ ինչպէս այսչափ յանդգնեցաւ որ իր հրամանը ու դատապարտութիւնը վաճիւրը ոտքի տակ առնելով ազատեր էր ձեռքէն Տիմոկարէսը, ու պահապանները խաբելով փախուցեր էր:

Մարտինոէն ցաւագին արցունքներ թափելով պատասխանեց այսպէս. Տէր, չէ՛ թէ քու վճիռդ ոտքի տակ առնելու միտքով բանտէն հանեցի խեղճ երիկս ու ազատեցի ձեռքէդ, այլ առաւել յաղթովելով սէրէն քան թէ երկիւղէն, դրի այս իմ կեանքս վտանգի մէջ, երկանս կեանքը ազատելու համար: Այլ թէպէտ անոր դատապարտութիւնն պատճառը չեմ գիտեր, բայց քու վճռոյդ ցաւագին լուրը լսելուս պէս, սկսեցի մէկիկ մէկիկ քննել իր վարքը ու չի կրցի անոր վրէժանք մը գրտնել որ արժանի ըլլայ պատժոյ, բայց ինչեւիցէ յանցանքը՝ հաճելի եղաւ քեզի զանի մեռցընել տալու: Այլ ինչպէս քու բար-

Կուժէդ երկիւղը յաղթվեցաւ իմ եռան-
 դուն սէրէս որ ունեցեր եմ և ունիմ Տի-
 մոկարէսին վըրան , ջանացի խաբէութի
 մահուանէ ազատել զանի , ասանկ ալ հիմակ
 սէրը յաղթվեցաւ երկիւղէն քու ձեռքդ
 ըլլալովըս : Ալ թէպէտ շատ ուրախ եմ
 երկանս կեանքը ազատելէս իմ կենացս վը-
 տանգովը , բայց չի ջանացի որ անիկա փախ-
 չի : Աւստի ահա ես անոր տեղը քու ձեռ-
 քդ եմ տէր : Ալ եթէ իմ անմեղուիս ,
 կսկիծս ու արցունքս գութդ չի շարժեր
 որ ինծի ներեա , գոնէ մարդասիրութիւն
 թող շարժէ քեզ խոկալ որ իմն չէ այս
 յանցանքը , (եթէ յանցանք համարելու է
 վտանգէ ազատելը մէկ մարդ մը) այլ ա-
 մուսնոյս վր ունեցած չափազանց սիրոյս է
 որ սրտիս մէջը այնպէս խորունկ արմատ
 է կապեր որ ամենեւին չեմ կրճնար խըլել
 հանել զանի : Ալ ըստ որում յանցանքը
 իմն չէ , անոր համար պատուհասի ալ ար-
 ժանի չեմ : Ահրը չի պիտի պատժես դուն ,
 որովհետեւ մարդկային ներքին կիւքերը ա-
 մենեւին արտաքին բռնութեան տակ չեն
 կրճնար իյնար : Բայց մէկ յոյս մը զիս կը
 մխիթարէ որ դուն առիթ մը չունենալով
 իրաւամբ վըրտա թափել բարկութիւնդ ,
 նաև գիտնալով որ չի վայէր զիս ուրիշին

յանցանքին համար պատուհասել • քու
ցասմանդ բուռն շարժումը ցածուցանես
պիտի իբրև իշխան արդարադատ , որպէս զի
բոլորովին ազատիմ երթամ :

Եւ յսպէս եղան տառապեալ Եւրսինո-
էին խօսքերը , որոնք այնպէս թափանցե-
ցին Նիկոկղէսին մտքին մէջ , որ թէև
այնչափ անգուլթ և դաժանաբարոյ էր ու
սաստիկ բարկացած Տիմոկարէսին դէմ ,
այսու ամիւ զօրեցին իսկոյն անոր կատա-
ղութիւնը և բարկութիւնը անցընել • ուստի
ներելով անոր սէրը որ ամուսնոյն վրէ-
նէր , թող տրվաւ զանի • ու նոյն օրը պա-
հասանները պատժեց խաբվելուն համար :
Եւ այց Եւրսինոն հերիք չի սեպելով բռ-
նաւորին ձեռքէն երիկը ազատելը , շատ
չի քրշեց իմացաւ իւր բնակիլը : Եւ որ վր-
սաստիկ փափագով մը վառվեցաւ զանի
տեսնելու , և երբոր դիպուկ տեսն թուե-
ցաւ իրեն փափագը կատարելու , երիկ
մարդու կերպարանք մտաւ ու հաւատա-
րիմ ծառայի մը հետ ընկերանալով գաղ-
տուկ ճամբա ելաւ ու գնաց գտաւ Տիմո-
կարէսը : Աւր դիւրին է իմանալ թէ ինչ-
պէս եղաւ իրենց ուրախութիւնը , տեսնե-
լով երիկը այն իր հնարիմաց կնիկը որ
իրն ալ ու անոր ալ կեանքը ազատեր էր ,

Ուսկէց կերեւնայ որ մըցելով այս կնկանը
վրայս առաքինութիւնները, ամուսնոյն վր
ունեցած սէրը, և մեծահոգիութիւնը, ար-
ժանի ըրին զինքը յաւէտ Տիմոկարէսին
այրը կոչվելու քան թէ կնիկը:

Պ Ա Տ Մ Ո Ւ Թ Ւ Ի Ն . Ժ :

ՀԱՒԱՏԱՐՄՈՒԹՒԻՆ ԱՌԱՆՑ ՓՈԽԱՐԻՆԻ

Փարիզու մէջ Հարանքուր անուանով
մէկը շուն մը ունէր թիզպէ անուանով որ
շատ կը սիրէր իր հաւատարմութիւնը համար:
()ը մը առնելիցի պատճառով կը հեծնայ
ձին ու գեղը կերթայ թիզպէն ալ հետը
ընկերանալով: Այս կենդանին կը տեսնէ
որ իր տէրը ստակը առնելէն ետեւ կը համ-
րէ զգուշութիւնը տօպրակի մը մէջ կը լեցը-
նէ, և ուրախանալով ձին կը հեծնայ ճամ-
բա կեւայ:

Թիզպէն իր տիրոջը հետ ուրախակից
կըլայ կը վազվառէ բոլոր տեքը կը ցաթ-
կըռտէ ու կը հաչէ: Արբոր ճամբան կէս

կըլլայ, Հարանքուր վար կինջնայ ձիէն, կը
կապէ մէկ ծառի մը ու քիչ մը անդին կը
հեռանայ ջուր խրմելու: Հեռացած ա-
տենը միտքը կուգայ որ ստակը ձիուն վր-
մնաց. և թէ՛ անկէց անցնող ճամբորդ մը
կըրնար տիրէր անոր, իսկոյն կերթայ խո-
հեմուլթի տօպրակը կառնէ անկէ, կը դնէ
իր քովը ծառին տակը ուր տեղ քիչ մը կը
նստի. ետքը ոտքի կըլլայ ու կը պատրաս-
տըվի նորէն ճամբա ելլալու ամենեւին
տօպրակը միտքը չի բերելով:

Թիզպէն որ բոլոր իր տիրոջը շարժ-
մունքները կը դիտէր, իմացաւ անոր մոռ-
նալը. կը վազէ տօպրակին, կը փորձէ վեր-
ցընել զանի կամ ակռաներովը քաշկըռ-
տել տիրոջը բերել, բայց շատ ծանր ըլ-
լալով կը թողու ու կը դառնայ տիրոջը
քով. կը հաչէ, բէշերը կը քաշէ որ թող
չի ապ ձի հեծնալ: Հարանքուր մտադ-
րուածի չընէր, կը զարնէ շանը կը վըռընտէ
ու ձինը կը հեծնայ կերթայ:

Շ ունը կը նայի որ իր տըված աղդա-
րարութիւնները մըտիկ չընէր, կը նետով
ձիուն առջին որ թող չի ապ առաջ եր-
թալ. այնչափ կը հաչէ որ ձայնը կը մտրի.
վերջապէս իր նախանձաւորութիւնը կէվել-
նայ կը ցաթկէ ձիուն վըայ ու չորս հինգ

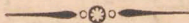
տեղէ կը խածնէ :

Ինչ ատենը Հարանքուր կըսկըսի վախ-
նալ թէ չըլլայ որ շուներ կատաղած ըլլայ :
Լըրբեմն ոմանց մտորդոց մտքին մէջ՝ կա-
կածը խկոյն ստուգութեան կը փոխվի :
Հարանքուրին առջին փոքրիկ դեամը կել-
լայ՝ ու կանցնի անկէց . (Թիզպէն թէև
սասաիկ կը հեար , կը շարունակէ հաջեւ
ու խածնել , ու իր չափազանց նախանձա-
ւորութեւ մէջ ծարվութիւ աչքին չերե-
նալով ջուր ալ չի խըմեր : Ո՛հ , կը պօռայ
Հարանքուր , շունս կատղեր է (որովհետև
կատաղած շունը ու անկէց խածնելուդը
ջուրէն կը վախնան ու չեն խըմեր) . . .
Չըլլայ որ երթայ մէկը խածնէ թիւնա-
ւորէ . . . պէտք է սպաննել զանի . . .
Ի՛նչու որ բռնադատվեր եմ ասանկ հա-
ւատարիմ կենդանի մը սպաննելու . . .
Բայց եթէ աւելի արնարնամ , զիս ալ կըր-
նայ խածնել . . . Ուրեմն պարտք մըն է
սպաննելը . . . Կը քաշէ ատրճանակը ու
սիրտը կսկըծելով աչվըները անդին դար-
ձընելով կը պարպէ շանը վրայ . շունը կը
վերաւորի կիյնայ ու կը թապըլտըկի փո-
շին մէջ . կը դարձընէ աչվըները դէպ ՚ի
տիրոջը վրայ ու կը թուէր թէ կը յան-
դիմանէր անոր տպերախառութիւնը :

Հարանքուր տրամաժ ու ահռաները
կրճաելով կը հեռանայ . յետոյ ետ կը
դառնայ . թիզպէն տկարութեւ պօջը կը
շարժէ , աչվրները տիրոջը վր տնկելով ու
գիտես թէ վերջին մնաս բարովը ըսել
կուզէր անոր : Հարանքուր իր յուսահա-
տութե մէջ վար կինջնայ ձիէն՝ դեղմը
ճարելու համար շանը վերքին . բայց կա-
տաղութե ախտին պըլըշտըկվէլէն վախնա-
լով ետ կը կենայ ու նորէն ճամբա կելլայ
տրամուր՝ . ամենեւին աչքին սուղւէն չեր-
թար թիզպէին ցաւալի պատկերը ու տակն
ու վր ըլլալով կը մտածէ թէ ինչպէս աս
բարբարոսական գործքը ըրաւ ինքը . յօ-
ժարութե կուտար իր ամմէն ունեցածը
միայն թէ իր հաւատարիմ շունը ողջ ըլ-
լար . ու հազար անգամ կը նզովէր իր ճամ-
բորդութիւն : Այս ճամբորդութիւն յիշե-
լուն պէս՝ յանկարծ միտքը կիյնայ ստըկին
տօպրակը . կը նայի որ չի կայ . միտքը կու-
գայ իր ձգած տեղը . ու ան ատենը միտքը
կը լուսաւորի . ահա ողորմելի թիզպէին
հաչելուն ու խածնելուն բացատրութիւն :
Չինը կրակի պէս վաղցընելով ետ կը դառ-
նայ փրնտըռելու համար ստակը . ճանբան
արիւնի նշան տեսնելով՝ բոլոր մազերը կը
տընկըվին ու սրտին կսկիծն ալ կը հասնի

վերջին աստիճանի: Նաուին տակը կը
հասնի. բայց ո՞վ կը գտնէ հոն. խիղապէն
վերջին շունչը տալու վրայ. որ մինչև հոն
գացեր էր ձրգձրգվելով, գոնէ պահպա-
նութիւնը իր ապերախա տիրոջը ապ-
րանքին ու միանգամայն ծառայել մինչև
վերջին կէտը հաւատարմութեամբ:

Պ Ա Տ Մ Ո Ւ Թ Ի Ի Ն . ԺԱ .

ԶԱԽՈՐԴՈՒԹԵՆԻ ՀԵՏԵՒԱԾ ՅԱԶՈՂՈՒԹԻՒՆԸ

Սաւրիաիոս անուհով Վաղղիացի վա-
ճառական մը իր կընկանը հետ կերթայ
Հնգկաստան. հոն իր ճարտարութիւնը կը
հարստանայ քիչ ժամանակի մէջ ու քանի
մը տարիէն ետեւ կարգի դնելով իր գործ-
քերը, միաքը կը դնէ Վաղղիա դառնալու
ուր էին իր բոլոր ազգականները: Ուստի
նաւը մտաւ հետը ունենալով իր կնիկը և
երկու զաւկըները մէկը մանչ ու միւսը աղ-
ջիկ. մանչը չորս տարեկան՝ Յովհաննէս
անուհով, և աղջիկն ալ, որ Սարիամ կը

Կոչվէր, երեք տարուէր միայն : Այս նա-
 ւարկուած առջի օրերը յաջող եղան . կը
 թուէր թէ հովը զերենք կը ստաշտպանէր .
 ու ասանկով ճամբուն մինչև կէսը ընին
 անվտանգ : Սէկ իրիկուն մալ յանկարծ-
 երկինքը մթննալով ու գոռալով սկսեց
 սոսկալի մրրիկ մը . ջուրին մակերևոյթը
 սգալի գոյներով ու անթիւ փրփրալեց բը-
 րլուններով ծածկըվեցաւ որոնք նաւը մէկ
 անդունդէն միւս անդունդը կը թաւալե-
 ին . սարսափը կը հաղորդէր կը թափանցէր
 մինչև յատակը ամմէնուն սրտին . երբոր
 շուարած ու լեղապատառ կեցեր էին ,
 յանկարծ կայծակը զարկաւ խորտակեց
 կայմը ու կրակը հաղորդեցաւ նաւին . շող-
 թայտղերծ հովերը խկոյն բորբոքեցին բո-
 ցը որ անհնարին եղաւ մարելը . որոտման
 ձայնը , հովերուն սուլելը , կատաճ ալիք-
 ներուն խորտակիլը ու կրակին տեսիլքը
 ամմէնը միանալով անանկ ահաւելի ձայն մը
 կը հանէին որ կը թուէր թէ բոլոր աիե-
 զերքը իր վերջին աւուրը հասած կը կոր-
 ծանէր : Այս սարսափելի վիճակիս մէջ
 նաւուն մէջի եղողները ամմէնն ալ կենաց
 ու մահուն մէջ յուսահատած կեցեր
 կը սպասէին վայրկենէ վայրկեան ծովուն
 տակը երթալու : Սիւն Սաւրիտիոս քա-

Չտարաութիւր վերան պահելով՝ ուղեց գըւ-
խուն ճարը տեսնել, առաւ խկոյն հասար
տախտակ մը և աղէկ մը կապեց վերան կը-
նիկն ու երկու զաւկըները: Կուզէր ինքը
զինքն ալ կապել տախտակին, բայց ժամա-
նակ չունեցաւ. վս զի յորձանքն ու հովը
քըշեց տարաւ կիսայրեաց նաւը դէպ'ի
կղզիներուն ուր յանկարծ ժայռի մը զար-
նըվելով՝ ջարդուբուրդ եղաւ և բոլոր մէ-
ջի եղողները ծովը թափեցան: Տախտա-
կը, որուն վրէ կապած էին կընիկն ու եր-
կու տղաքը, ջուրին վրէ պըզտիկ մակոյկի մը
պէս ծփելով՝ վերջապէս հասաւ մէկ կըղ-
զի մը: Ան ատենը կնիկը, որուն ուժը բո-
լորովին հատեր էր, իր տկար ձեռվըներովը
ճորով քակեց չուվանին կապերը ու ելաւ
մտաւ կղզին մէջ իր երկու զաւկըներովը:

Երբոր կինը զինքը սպահով տեսաւ
մահուան վտանգէն, առջի բանը եղաւ
ծունկի վրէ դալ ու փառք տալնայ որ զի-
րենք ազատեց: Այսու անիւ շատ կըս-
կիծի մէջ էր իր երեկը կորսընցընելուն
համար. երկար ատեն մնաց ծովուն եզեր-
քը. կը պըտըտըցընէր արտասուալից սչվը-
ները ծովուն բոլոր տարածութիւն վրէ որ
գոնէ Սաւրիտիոսին մարմինը տեսնէ.
Բայց պարտադ տեղը սպասեց, Աստի դար-

ձուց մըտմըտուքը իրեն ու իր զաւկընե-
րուն ողբալի վիճակին վր՝ մտքին առջին
բերաւ որ այն կղզիին մէջ անօթի պիտի
մեռնին, և կամ վայրենի գազաններուն կե-
րակուր պիտի ըլլան. մանաւանդ տեսնե-
լով այն կղզիին մակերևոյթը աւազով ծած-
կած, բոլորովին զուրկ կանաչեղէններէ
ու ջուրէ. մէկ անապատ մը ուր ամենեւին
ճանապարհորդ մը կամ բնակիչ մը ոտք չէ
կոխեր. գիտես թէ բնութիւնը մեռեր էր
աս տեղը: Անօթութիւնը ծարւութիւնը և
հրատապնապ ջերմութիւնը կը թողուր խեղճ
կնիկը յուսահատութե և մահուան մէջ
տեղը. ուր պըտըացընէր աչքը՝ իր գե-
րեզմանը կը տեսնէր. գիտես թէ ամմէն
տեղ աներևոյթ ձեռքով մը գրած էր Ա՛հ:

Այս տխուր մտմըտուքներով քիչ մը
առաջ գնաց. լեռները ձորերը խել մը ա-
տեն պըտըտեցաւ որ հարկաւոր անունդ
գտնէ լեցընելու համար առաջին պիտոյքը
անօթութե ու վեքջապէս շատ ներս եր-
թալով գտաւ շատ ծառեր որ պտուղնե-
րով բեռնաւորած էին. առաւ գաւազան
մը թոթվեց քիչ մը անոնցմէ ու տըվաւ իր
զաւկընեւրուն ու ինքն ալ կերաւ: Ատքը
քիչ մը առաջ գնաց որ խրճիթ մը գտնէ.
Բայց հասկըցաւ որ ինքը անմարդաբնակ

կղզիի մը մէջ էր : Նամբուն մէջ հանդի-
պեցաւ մէկ մեծ ծառ մը խոռոչաւոր . և
միաբը հաստատեց գիշերը հոն բնակիլ :
Ուստի իր տղոցմովը հոն պառկեցաւ , և
վաղվան օրը ալ աւելի առաջ գնաց որչափ
որ կրօցան : Նամբան գտաւ Թռչուննե-
րու բոցներ որոնց հաւկիթները առաւ .
ու տեսնելով որ չի կար այս կղզիին մէջ
ոչ մարդ ոչ փնաստկար գազաններ , վճռեց
հնազանդիլ այ կամացը , ու ձեռքէն եկա-
ծին չափ լաւ կրթել իր զաւակները : Եւ
որովհետեւ նաւաբեկութիւն ազատեր էր
մէկ աւետարան մը ու աղօթագիրք մը ,
գործածեց զանոնք կարդալ սորվեցընելու
անոնց և զանաւոր ճանչցընել :

Երբեմն տղան կրօէր . մարիկա՝ ո՞ւր է
իմ հայրս . ինչո՞ւ մեզ մեր անէն հանեց
որ այս կղզին բերէ . ալ պիտի չի գայ՝ ար-
դեօք մեզ փրկարուելու : () Եւ կընէրս ,
կը պատասխանէր այս խեղճ կնիկը գառն
արցունք թափելով , ձեր հայրը երկինքը
գնաց . բայց դուք ունիք ուրիշ հայր մը որ
է ան . անիկա հիմակ հոս է , թէ և զինքը
չէք տեսներ . անիկա է որ մեզի պտուղներ
և հաւկիթներ կը խրկէ . և հոգայ պիտի
զմեզ որչափ որ զինքը սիրենք մեր բոլոր
սրտովը ու հաւատարմութեւ ծառայենք

իրեն : Երբոր այս տղաքը կարդալը սոր-
վեցան՝ շատ ախորժանօք կըզբաղէին բո-
լոր իրենց գիրքերուն մէջի պարունակված
բաներովը և օրնիրուն անոնց վր կը խօսէ-
ին . ասկէց 'ի զստ՝ աղնիւ բարք մը ունէին
և չափազանց հնազանդութիւն մը իրենց
մօրը պինտ պըզտիկ կամեցողութեանը :

Երկու տարիէն ետե մայրերնին հիւ-
ընդցաւ և օր աւուր վր ծանրանալով ու
խմանալով որ պիտի մեռնի , շատ վշտացաւ
իր խեղճ զաւկըներուն այն մատղաշ տա-
րիքնուն մէջ անաէրունչ մնալնուն վրայ .
բոլոր տաղադայ թշուառութիւները աչքին
առջին բերելով ահաւոր մըտմըտութներ
կընէր ու արիւնով կը լեցվէր ողորմելին
սիրտը . չունէր այն ընդարձակ միայնութիւն
մէջ մէկ օգնական մը : Աիշերը մօտեցաւ ,
անդամները բոլորովին թմրեցան , շունչը
անաանելի կսկիծներով կը շնչէր . բայց
վերջապէս մտածեց որ անձ գթած է ու
կը հոգայ իր զաւկըները : Այս միտիթա-
րիչ մտածութեն սիրտը հանդարտեցաւ ,
ու յանձնեց զինքը բոլորովին այ կամացը :
Պառկեր էր անիկա իր ծառին խոռոչին
մէջ , ու քովը կանչելով զաւկըները՝ ըստ
անոնց . " Ես շատ չե քըշեր պիտի մեռ-
նիմ , սիրելի զաւկըներըս , ու դուք անմայր

պիտի մնաք • բայց նա՛ պիտի տեսնէ ձեր
 բոլոր ըրածները • ուստի զանց մի՛ ընէք բը-
 նաւ իրիկուն ատու անոր աղաչելու •
 ձեր մէկ հասիկ ղէնքը այս միայնութեւ
 մէջ անմեղութիւնն ու առաքինութիւնն է ,
 նայեցէք որ աղէկ գործածէք զանոնք •
 գիտցած եղէք որ առաքինութիւն գիտու-
 թի մը չէ որ սորվէք դաս առնելով • առա-
 քինի ըլլալու համար բաւական է որ դուք
 կամիք • եթէ այս կամքը ունենաք , ամմէն
 բան լըմնցած է , ձեր երջանկութիւն կա-
 տարեալ է : Ա՛յնատեցէ՛ք այս ձեր վիճա-
 կին մէջ ուր դրաւ զձեզ նախապէս
 նամութիւն և ահա այս է առաքինութեան
 առջի համարը : Ա՛ռք ամենեւին ինքը
 զինքնիդ խեղճ՝ համարելու չէք ձեր ծնո-
 ղացմէ զուրկ ապրելով • ձեր անմեղութիւն
 և գոհ ապրիլը կանուշցընէ խեղճ վիճակ-
 նիդ : Արեւի : Յովհաննէսս , խնամք ունե-
 ցիւր քու քրոջդ Ա՛րիամին վր • մի՛ բար-
 կանար մի՛ զարներ անոր բնաւ • դու աւե-
 լի մեծ և աւելի ուժով ես անկէց , դու
 պիտի երթաս անոր տեղը հաւկիթ ու միրգ
 փրնարուելու , : Առգէր Ա՛րիամին ալ
 ասանկ բաներ պատուիրել բայց ժամա-
 նակ չունեցաւ • իր կիթուցեալ ղօրութիւն
 բոլորովին ձգեց զինքը , մահուան քունը

քիչ քիչ գրաւեց բոլոր զգայարանքները . վերջապէս՝ վերջին շունչը աւանդեց անոնց գիրկը և սոսկալի լուսթիւնը տիրեց մշտնջենապէս :

Եւ յառջորմելի որբերը չէին հասկընար թէ ինչ կուգէր լսել մայրերնին . վս զի չէին գիտեր ինչ է մեռնիլը . կարծեցին թէ կը քնանար անիկա , ու չէին համարձակէր ձայն հանելու վախերնուն . չըլլայ որ անհանգիստ ըլլայ արթըննայ : } Ովհաննէս գնաց միրգ փրնտըռելու ու կերակրիկնին ուտելով՝ երկուքն ալ պառկեցան ծառին քով ու քնացան : Հետեւալ առտուն սաստիկ զարմացան երբոր տեսան որ մայրերնին դեռ կը քնանար , և քաշեցին զանի թուէն . բայց որովհետեւ տեսան որ չէր պատասխանէր իրենց , կարծեցին որ սրըգողած է՝ սկսեցին լալ : } Ետոյ ներում խնդրելով անկէց խոստացան որ անկէ ետեւ խելօք պիտի կենան ու հնազանդին իր հրամաններուն : Բայց պարտապաշտեղը կը ջանային . խեղճ կնիկը բնաւ չէր պատասխանէր իրենց : Հոն կեցան քանի մը օր տաանկ տրամուծի , մինչև որ մեռելոյն մարմինը սկսեց հոտիլ : Սէկ առտու մը Սարիամ ողբալի ձայն մը հանելով պօռաց } Ովհաննէսին . " Սէղբայրս նայէ՛

սա որդերը որ կուտեն մեր խեղճ մարիկը •
 եկուր մեկտեղ քեզի հետ մէկ գի առնենք
 սրվոնք ։ ։ Յովհաննէս մօտեցաւ • բայց
 մարմինը անանկ հոտեր էր որ չի կըրցին
 քովը կենալ , և բռնադատվեցան երթալ
 փրնալու ել մէկ ուրիշ խոռոչաւոր ծառ մը
 բնակելու համար ։

Եւ յա երկու տղաքը ճշդիւ պահեցին
 իրենց մօրը պատուերները և ամենեւին զանց
 չըրին այ տղաչելէն • այնչափ յաճախ կը
 կարդային գիրքերնին ալ որ բերնուց սոր-
 վեր էին ։ Արբոր կարդալնին կը լըմընցը-
 նէին՝ կելլէին ժուռ կուգային կամ կը
 նստէին խոտին վրայ , ու Յովհաննէսն ալ
 կըսէր իր քրոջը • միտքըս կուգայ որ իմ
 պըղտիկութեանս տտենը մէկ քաղաքի մը
 մէջ էի ուր կային մեծամեծ տներ ու շատ
 մարդիք • մենք երկուքս ալ մէկ մէկ դայեակ
 ունէինք • հայրերնիս ալ շատ ծառաներ
 ունէր • նաև ունէինք աղվոր հագուստներ •
 () ր մը յանկարծ հայրերնիս դըրաւ զմեզ
 մէկ տան մը մէջ որ ջուրին վրայ կը պըտը-
 տէր • ու ետքը մեզ կապեց տախտակի մը
 վր ու ինքն ալ գնաց ծովուն տակը ուս-
 կէց ամենեւին ետ չի դարձաւ ։ Եւ մէկ
 արտառոց բան մըն է , պատասխանեց Սա-
 րիամ • բայց ինչ և իցէ անշուշտ ան անանկ

ուղէր էր որ անանկ պատահէր է , վն զի
դու աղէկ գիտես եղբայրիկս որ անիկա
ամենակարող է :

Յովհաննէսն ու Սարիամը մնացին 11
տարի այս կղզեիս մէջ : Սէկ օր մը երբոր
նստեր էին ծովուն եզերքը , տեսան մէկ
մակոյկ մը որ լեցուն էր սև մարդիքներով :
Լռջի բերանը Սարիամ լեղապատառ ե-
ղաւ անոնց դարշելի դէմքէն ու կուզէր
փախչիլ վն զի կենօքը տեսած չէր անանկ
սև մարդիք . բայց Յովհաննէս թող չի
տըվաւ ու զուրցեց . կենանք քուրուկս ,
չէն գիտեր որ Խժ հոս ներկայ է և կար-
գիլէ այս մարդոցը որ մեզի մնաս մը հաս-
ցընեն : Լյն սև մարդիքը ցամաքը իջնա-
լով զարմացան մնացին տեսնելով այն տը-
ղաքը որ իրենց գոյնէն տարբեր գոյն մը
ունէին , ու շրջապատեցին զանոնք ու խօ-
սեցան հետերնին . բայց անօգուտ . քոյր
և եղբայր չէին հասկընար անոնց լեզուն :
Յովհաննէս տարաւ այն վայրենի սևերը
այն տեղը ուր կային իր մօրը ոսկըրտիքը
և պատմեց անոնց թէ ինչպէս յանկարծ-
մեռեր է . բայց անոնք ալ անոնց լեզուն չի
հասկըցան : Ա երջապէս վայրենիները ցու-
ցուցին անոնց իրենց մակոյկը ու հասկը-
ցուցին ձեռքով որ հոն մանեն , "Ես չեմ

Համարձակիր մտնելու , ըսաւ Սարիամ , այս մարդիքը զեա կը վախցընեն իրենց զարհուրելի դէմքովը , : Յովհաննէս պատասխանեց անոր . " Սի վախնաւք թուրուկը , մեր հայրը տասնկ սե ծառաներ ունէր , գուցէ անիկա իր ճամբէն ետ դառնալով խրկեր է այս իր ծառաները որ մեզ փրկարուեն , : "

Մյապիսի յուսով մտան մակոյկը որ տարաւ զիրենք մօտ կղզի մը ուր վայրենիներ կը բնակէին : Հոն շատ աղէկ ընդունւիւցան , ան տեղի թագաւորը շատ անգամ ձեռքը վըրանին կը դնէր ցուցունելու համար թէ կը սիրէր զիրենք : Սարիամն ու Յովհաննէսը շուտով սորվեցան վայրենիներուն լեզուն , և իմացան որ պատերազմ ունէին մէկ ուրիշ մօտ կղզիի մը բնակիչներու հետ , և թէ՛ կուտէին իրենց պատերազմի գերիները , ու կը պաշտէին մեծ ճառագէտ կապիկ մը որուն շատ վայրենիներ կը ծառայէին , ուստի շատ զղջացան այն անօրէն ազգին մէջը գալ բնակելնուն վր , ու Սարիամ ասալ կըսէր , թէ անոնց չարութէն այնչափ չէր զղուէր այլ մանաւանդ իրենց կռապաշտութէն , որովհետեւ անոնք չէին ճանչնար ու անոր աղաչելնուն տեղը ծունկ կը չոքին գարշադէմ կապի-

կինն առջին : Վա՛ռ՛ մե՛ր գի՛րքը կըսէ թէ
պէտք է ներել թշնամւոյն ու անոնց բա-
րիք ընել : Բայց դու ալ կըտեսնես որ աս
անզգամները ներելնուհի տեղը կըմեռցը-
նեն իրենց գերիները ու կուտեն :

Վե՛ռ՛ աս խօսքերը Սարիամին բերանն
էր մէկմալ մէկ մեծ աղաղակ մը փրթաւ
վայրենիներուն մէջ . որը կըվազէր , որը
կուլար , որն ալ ոռնալով սոսկալի ձայնէր
կըհանէր . պատճառն աս էր որ մեծ կա-
պիկը մէկ ծառէն միւս ծառը ցաթկելու
ատենը վար ինկեր էր ու մեռեր էր , և ա-
նոր պաշտօնեայններն ալ անանկ իրար անց-
նելով պօռացեր էին : Վսօր վրձքուրմերը
ըսին թագաւորին թէ մե՛ր աստուածին
մահուանը պատճառը Սարիամն ու Յով-
հաննէսն էին որովհետեւ ամենւին երկըր-
պագողութիւն չըրին անոր . ու միշտ իրենց
գի՛րքերովը կախարդողութի կընէին մինչև
որ մեռուցին աստուածնիս : Թագաւորն
ալ խելքը պառկելով այս պատճառներէն՝
խսկոյն վճռեց որ ոյն երկուքն ալ զոհեն :
Ուստի անոնց երկուքն ալ թևերը կապած
ողջ ողջ կրակը նետելու վրէ էին , մէկմալ
նոյն կէտին մէջ լուր բերին թէ թշնամի-
ները շատվոր եկեր կղզին կոխեր են ու
իրենց վրէ կուգան , աս լսելնուհի պէս ամ-

մէնը մէկ տեղ վազեցին գացին Թշնամուցն դէմ ծեծկըվելու • բայց չարաչար կոտորե-
վելով յաղթուեցան : Յաղթական վայրե-
նիները եկան գտան այն երկու տղաքը ,
քակեցին կապերնին ու առին տարին ի-
րենց կղզին , ուր տեղեղան գերի Թագա-
ւորին : Ի՞յս դժբաղդ տղաքը առտըվը-
նէ մինչև իրիկուն կաշխատէին ըսելով •
Պէ՛տք է հաւատարմութե՛ ծառայենք մեր
տիրոջը ՚ի սէր նոյ վս՝ զի մեր գերբը յայա-
նապէս ասանկ կը պատուիրէ :

Ի՞նչ ատեններս աս նոր վայրենիները շատ
անգամ կը պատերազմէին ուրիշ իրենց մօ-
տաւոր վայրենիներուն հետ , ու առած
գերիներնին կուտէին : Ս՛էկ օրմալ պա-
տերազմէն ետ դառնալով բերին հետեր-
նին շատ գերիներ վս՝ զի իրենք շատվոր ու
քաջ էին : Ի՞յս գերիներուն մէջ կար մէկ
ճերմակ մարդ մը , և որովհետև սաստիկ
վատուժ էր , վճռեցին վայրենիները Թէ
զանի չի կերած՝ աղէկ մը գիրցնեն :
Ուստի շղթաներով կապելով զանի դրբին
խրճիթի մը մէջ , ու վըրան ալ վերակացու
դրբին Ս՛արիամը որ հոգայ անոր ամէն
հարկաւոր պիտոյքը : Որովհետև գիտէր
Ս՛արիամ որ քանի մը օրէն ետև անիկա
պիտի կերակուր ըլլար վայրենիներուն , կը

մեզ քընար զանի, սիրտը կը ճղմատէր աղեկըտուր կը մնար, և տրտուամ գէմքով անոր նայելով կըսէր. "Տէ՛ր ան ողորմէ՛ սամարդուհի, : Մ. յն ճերմակ մարդն ալ արմընցաւ տեսնելով աղջիկ մը իրեն պէս ճերմակ, բայց ինչ աստիճանի էվէլցաւ իր զարմանքը երբոր լսեց որ իր լեզուէն կըխօսի ու իր պաշտած միայն անը կը կանչէ յօգնութիւն : Ա՛յ սորվեցուց քեզի աղջիկս դաղղիարէն խօսիլ, հարցուց, ու ճանչնալ ճշմարիտ անը : Եւ չեմ գիտեր, պատասխանեց Սարիամ, իմ խօսած լեզուիս անուանը, միայն այսչափ գիտեմ որ իմ մօրս լեզուէն էր ու անիկա սորվեցուց ինծի : Իսկ ճշմարիտ անը ճանչնալիս՝ մենք երկու հաս գիրք ունինք որ կը սորվեցընեն ճշմարիտ այ գոյութիւնը : Ա՛յ ան, կրկնեց մարդը ձեռվընէրը ու աչվընէրը երկինքը վերցընելով. . . չըլայ որ. . . : Բայց աղջիկս կըրնան ցուցուներ ինծի այն գիրքերը որուն վր կըխօսիս : Իմ քովս չէ, պատասխանեց Սարիամ, բայց կերթամ եղբայրս կը կանչեմ որ այն գիրքերը ինքը կը պահէ և կը ցուցունէ քեզի : Եւ այն ատենը դուրս ելաւ ու իսկոյն դարձաւ եկաւ իր Յովհաննէս եղբօրը հետ որ բերաւ գիրքերը հետը : Ճերմակ մարդը

Երբոր տեսաւ Սարիամին եղբայրը ալ ա-
 ւելի շատցաւ իր կասկածը, բացաւ գիր-
 քերը սիրտը սաստիկ այլայլելով ու առջի
 Թերթին վրէ բրբոր կարդաց այս խօսքերը.
 "Վ. Ե. Գիրքն Սարիամիսինն է, քիչ մնաց
 պիտի մարէր իյնար, վս զի բոլոր մարմնոյն
 տիրեց արտառոց յուզմունք մը, բոլոր ան-
 դամները կը դողդողաին, աչվըները լեցան
 արցունքով, լեզուն կը թոթովէր, պրու-
 կունքները իրար կը զարնէին, ձայնը մա-
 րեցաւ հեծկըլտանքէն միջահատելով, վեր-
 ջապէս մահուան ու կենաց մէջ մնացած ճո-
 րով լեզուն բացվեցաւ ու պոռաց սիրտը
 փղծկելով, ահ իմ սիրելի զաւկըներս.
 դուք էք որ կը տեսնեմ, հաւատամ պիտի
 աչքիս. եկէք ձեր դժբաղդ հօրը գիրկը
 ու զուրցեցէք ինծի ինչեղաւ ձեր խեղճ
 մայրը: Վ. Ե. խօսքերէն իր գունաթափ
 երեսներն ՚ի վար գետի պէս կը վազէր ար-
 ցունքը. Յովհաննէսն ու Սարիամը ին-
 կան իրենց հօրը գիրկը և ուրախութեան
 արցունքներ թափեցին: Հայրերնին ալ ա-
 նոնց փաթարված լուռ կեցեր էր վասն զի
 արցունքները թող չէին իտար խօսելու.
 կը հռավըտար ու երեսը երեսնուն կը քը-
 սէր չէր կիշտանար անոնց սէրէն: Սէր-
 ջապէս Յովհաննէս խօսեցաւ այսպէս.

"Սիրտս սասաիկ ուրախութե մէջ է որ
 հայրս գտայ • այսու նմիւ չեմ կրնար
 հասկընար թէ ինչպէս կրնայ ըլլար ա-
 սիկա • վասն զի իմ մայրս ինծի ըսաւ թէ
 դուն գացեր ես ծովուն տակը • և իմ խել-
 քըս ալ հիմա կը հասնի որ անհնար է ծո-
 վուն մէջ ապրիլ" : Յիրաւի ես ինկայ
 ծովը երբոր նաւերնիս խորտակեցաւ ,
 ըսաւ Սաւրիտիոս , բայց տախտակի մը
 կտոր ձեռքս իյնալով շատ նեղութեւ լայ
 մէկ կղզի մը ու զձեզ ալ կորսըված կար-
 ծեցի • անկէ ետեւ շատ փորձանքներու
 տակէն անցնելով ինկայ այն վայրենինե-
 րուն մէջ որոնց հետ գերի ինկայ այս կղ-
 զիս" : Դն առենը Յովհաննէս պատմեց
 անոր՝ բոլոր գըլխընուն եկածը որչափ որ
 միտքը մնացեր էր • և հայրն ալ շատ լացաւ
 երբոր լսեց իր կընկանը մահը : Սարիամն
 ալ կուլար անոր պէս բայց ուրիշ պատճա-
 ռի մը համար : Սհ , կը պոռար • ինչ օգուտ
 մեր հայրը գըտնալնուս • որովհետեւ քանի
 մը օրէն մորթեն ու ուտեն պիտի : Պէտք
 է հիմակ քահենք անոր շղթաները , ըսաւ
 Յովհաննէս , ու փախչինք իրեքս ալ ան-
 տառին մէջ : Լսէաք ինչ ընենք խեղճ
 որդեակներս , կըրկնեց Սաւրիտիոս , վայ-
 րենիները կը հասնին մեզ կը բռնեն , կամ

մանաւանդ անօթի պիտի մեռնինք : Ինծի
 ձգէ ատոր հոգը , ըսաւ Սարիամ , ես մէկ
 անսխալ հնարք մը գիտեմ ձեզ ազատելու :

Եւ խօսքերը լամբնցընելով դուրս ե-
 լաւ խրճիթէն ու վազելով գնաց Թագա-
 ւորը գտնալու : Երբոր մտաւ անոր խր-
 ճիթը՝ ինկաւ ոտվըները ու արցունքով
 Թրջելով ըսաւ . ” Տէ՛ր քե՛նէ մեծ շնորհք
 մը պիտի խնդրեմ , կը խոստանամ ինծի շը-
 նորհէլ , : Կերդնում քեզի , պատասխա-
 նեց Թագաւորը , վս զի շատ գոհ եմ քու
 հաւատարիմ ծառայուէդ : Ինանկ էնէ ,
 ըսաւ Սարիամ , գիտցած ըլլաս որ այն
 ճերմակ մարդը որ ինծի յանձնեցիր պահ-
 պանելու , իմին ու Յովհաննէսին հայրն
 է , դուք վճռեցիք զանի ուտելու ու ես
 հիմակ ձեզի կիմացընեմ որ անիկա ծեր ու
 վատուժ է ուստի շատ համով պիտի չըլ-
 ւայ . ընդ հակառակն ես մանկամարդ ու
 գէր եմ . վս որոյ կը յուսամ որ կը հաճիք
 զիս ուտել անոր տեղը , միայն ութ օր ժա-
 մանակ կը խնդրեմ որ հօրս տեսութիւնը
 վայելեմ մեռնելէս առաջ :

Թագաւորը թէեւ վայրենի էր , սաստիկ
 փղձկեցաւ սիրտը ու զարմանալով այս աղ-
 ջըկանը հայրասիրութեւ վր , ըսաւ . Յի-
 րաւի դուն անանկ բարի աղջիկ մըն ես որ

Եթէ տշխարհիս բոլոր գերիները ինծի տա-
լու ըլլան , չեմ ուզեր քու արիւնովդ
վաստըկիլ . ապրեցէք դուք ալ ու ձեր հայրն
ալ : Նաե կիմացընեմ ձեզի որ այս կղզին
ամէն տարի ճերմակ մարդով լեցուն նաւ
մը կուգայ որոնց կը ծախենք մեր գերի-
ները . աս օրերս պիտի գայ այն նաւը ու
ես ալ հրաման կուտամ ձեզի որ այն նա-
ւով ելէք երթաք ասկէց :

Արիւմ շատ շնորհակալ եղաւ թա-
գաւորէն ու սրտանց ալ գոհութի տրվաւ
այ որ թագաւորին սիրտը շարժեց : Այ-
գէց գնաց այս ուրախարար լուրը իր հօրը
տալու . և քանի մը օրէն ետե թագաւորին
ղուրցած նաւը գալով , մտան մէջը երեքն
ալ ու ճամբա ելան : Վացին մէկ մեծ կղզի
մը որ Արանիացւոց ձեռքն էր : Կղզին
կառավարիչը իմանալով Սաւրիտիոսին
պատմութիւնը , ըսաւ ինքնիրեն . Վյս աղ-
ջիկը ըստակ մը չունի բայց այնչափ բարե-
միտ և աւտքինի է որ արժանի է երևելի
գերդաստանի մը . ուստի Սաւրիտիոսին
միտքը շինելով աղջիկը իր աղին առաւ .
և Յովհաննէսն ալ իր ազգականներուն մէ-
կուն աղջըկանը հետ կարգեց . անանկ որ
ամէնն ալ կատարեալ երջանկութեւ ապ-
րեցան այն կղզին մէջ զարմանալով աստ-

ոււածային իմաստուն տեսչութեանը վրայ :

Մ.Տա մեծ խրատ ձախորդութեան մէջ
ինկողներուն որ չի յուսահատին վասն զի
ածային տնօրէնութեանցը խելք չի հաս-
նիր , մեր ձախորդութիւն կարծածնիս
անանկ երջանկութի մը անանկ յաջողութի
մը կը բերէ որ ամէն թշուառութի կը
մոռցըվի . և յիշելու ենք միշտ այն խօսքը
թէ՝ Ռադդը ամէն ձախորդութեան մէջ
միշտ մէկ դուռ մը բաց կը թողու տա-
ռապեալներուն : Մ.Տա ասոր ապացոյց՝
Սարիամը , որ թող տըվեր էր աստուած
որ գերի ըլլայ որպէս զի առիթ ունենայ
իր հօրը կեանքը աղատելու :

Պ Ա Տ Մ Ո Ւ Թ Ւ Ի Ն . Ժ Բ :

Դ Ժ Բ Ա Ղ . Դ Ո Ւ Թ Ւ Ի Ն

Եւ զայն ցաւազին բան է տեսնել բազմերախտ մարդոց դժբաղդութիւնը . և նոդկալի՝ իրենց տեսած ապերախտութիւնը . բայց թշուառութիւն՝ փորձելած է որ մարդէք գրեթէ միշտ անարժան հատուցում մը կրնեն անանկներուն որոնք իրենց խելքովը , գրիչովը , ուժովը ու քաջութիւնը անմահական յիշատակաց արժանի գործքերը ըրած են : Ինչպէս մեր Տրդատ Թագաւորը , որ այնչափ ազգօգուտ գործքերէն ետեւ՝ մահապատիւը եղաւ իր վարձքը : Սիւրբադէս Մ. Թեոփիլոսի զօրապետը բանտի մէջ մեռաւ : Մ. Բիստիդէս աքսորվեցաւ : Թէմիստոկլէս բարբարական պրտրտելով օտար երկիրներ մեռաւ : Բելիսարիոս՝ Յուստինիանոս կայսեր զօրապետը աշխարհիս իրէք մասին մէջ երևելի յաղթութիւններ ընելէն ու կայսերութիւնը մօտալուտ վտանգներէն ազատելէն ետեւ՝ նա-

խանձոտներուն խրատովը աչիւնները փո-
րեցին որ ետքը փողոցէ փողոց մուրալով
կապրէր: Ա՛յր թողունք անմահուէ ար-
ժանի Վոլոմպոսը որ նոր աշխարհք մը
գտնելէն , ու Սպանիայու տերութիւնը
հարստութեւ լեցընելէն ետեւ , իր ծերուէ
հասակին մէջ՝ գերիի պէս շղթաներով
կապած դուրս հանեցին այն երկրէն որուն
ճանապարհը ինքը բացաւ ուրիշներուն իր
ջանքովը ու դժնդակ տառապանքներովը:
Ի՛հա ասանկ մարդը , որուն մեծագոր-
ծութեան համբաւը բովանդակ աշխարհք
զարմացուցեր էր , ասանկ անարժան հա-
տուցում առաւ , որուն եթէ ոսկի արձան
մը կանգնէին , արժանակշիւ հատուցում
չէր ըլլար որովհետեւ նախնի սնոտիապաշ-
տութեւ ատենները ըլլար , կիսածներուն
կարգը կանցընէին: Ի՛սոյց իր սքանչելի
անյիշաչարութիւն արիական համբերութիւն
ու գերապանծ վեհանձնութիւն կը յաղթեր
բոլոր այս բաղմավիշտ տաժանմունքնե-
րուն՝ անային տեսչութեւն զինքը յանձ-
նելով , ինչպէս յետագայ թուղթին մէջ
(որ թէպէտ պատմութիւն մը չէ բայց աղէկ
օրինակ է ճախորդութեւն) յայտնապէս կե-
րեաց որ ինքը Ի՛մերիգաէն կը գրէ Պէր-
տինանտոս թագաւորին Սպանիայու:

Տէր Իմ Արքայ :

Տիեկօ Ա՛նտէզը ու այս նամակները որ անոր կը յանձնեմ, հասկըցընէն պիտի հրամանոցդ վեհափառութիւնը թէ որչափ առատաբեր ոսկեհանքեր գտայ Ա երակ-
 ուայոս մէջ, և ի՞նչպէս միտքս դրեր էի
 թողուլ եղբայրս Պէռլին գետին կողմե-
 րը, եթէ նոյն կամքը և աշխարհիս պինտ
 դժնդակ թշուառութիւնները արգելք չըլ-
 ցային ինծի: Բայց սակայն բաւական է որ
 հրամանոցդ վեհափառութիւնը ու յաջորդ-
 ներդ քաղեն փառքն ու օգուտը ամմե-
 նուն, նոր երկիրներու գիւտը լամբնայ,
 և առաջին բնակութիւնները հասաւառվին
 աւելի երջանիկ մարդու մը ձեռքով քան
 դժբաղդ Վոլոմպոսին: Այլ թէ նա ինծի
 ըստ բաւականին ձեռնառու ըլլայ Ա՛ն-
 տէզը Ապանիա հասցընելու, անտարակոյս
 հասկըցընէ պիտի իմ իշխանուհիիս թա-
 գուհիին և հրամանոցդ վեհափառութիւնը
 թէ սա տեղը չէ թէ միայն ամբողջ մը կամ
 բերդ մը պիտի ըլլայ, այլ գիւտը բազմու-
 թեան հպատակներու երկիրներու և հա-

ըրստութիւն , անանկ ընդարձակ անանկ շատ
որուն նման պինտ ընդարձակ երեւակոյ-
ութիւն չի կըրնար ձեւակերպէր , կամ նոյն իսկ
ազատհութիւն չի կըրնար այնչափ ցանկար :

Բայց ոչ թուղթը և ոչ մահկանացուի
մը լեզուն կըրնայ երբէք հասկըցընել քե-
զի մարմնոյս տառապանքը ու հոգւոյս ե-
ռանդը , ոչ ալ նկարել քեզի թշուառութիւն
ու վտանգները տղիս եղբօրս ու բարե-
կամներուս : Տասն ամիսէն ՚ի վեր է որ կը
բնակինք բաց տեղը մեր ցամաքը նստած
նաւուն տախտակամածին վր , հոն տախ-
տակն է անկողիննիս ու երկինքն է ծած-
կարաննիս : Իմ առողջ մնացած նաւա-
տիներս գլուխ քաշեցին Սիվիլիացի Բէր-
րասին * հետ , և ինծի հաւատարիմ մնա-
ցող բարեկամներս՝ կամ հիւանդ են և
կամ մահուան դուռը հասած : Այրենի-
ներուն պաշարները հատուցինք , անանկ
որ մեզ կը ձգեն կերթան անոնք , և երե-
ւոյթքին նայինք նէ՝ անօթի պիտի մեռնինք :
Բոլոր այս թշուառութիւնները շատցան այն-
չափ ծանրատաղտուկ պարագաներով որ
անանկ ողբալի առարկայ մը ըրին զիս թըշ-

* Սիվիլիացի Բէրրաս , տեղակալ Քոլոմպոսի , որ
նաւատաւներուն մէկ մասը տարտամբեցուց :

ոււառութէ, որուն նման աշխարհքիս մէջ
 գեռ չէ երեցեր, գիտես թէ երկնից տը-
 հաճութիւն կօգնէ Սպանիայու նախան-
 ձուն և կուղէ պատժել իբրև մեղք՝ գոր-
 ծառնութիւները և վարձուց արժանի ծա-
 ւայութիւնները: Ա՛յլ անձ, և դժբ սուրբեր
 որ երկինքը կը բնակէք, գիտցուցէք Պէր-
 տինանտոս թագաւորին և իմ գերաստան
 իշխանուհիս Ռապէլէա թագուհիին որ
 իմ նախանձաւորութիւն իրենց ծառայելու
 և իրենց շահուն՝ զիս պինտ ողորմելն
 ըրաւ կենդանի մարդոց մէջ, վն զի անհը-
 նար է ապրիլ ու իմ վեշտերուս պէս վեշտ
 ունենալ: Կը վախնամ զարհուրելով և կը
 գուշակեմ իմին ու իմ խեղճ և քաջ մարդոցս
 կորուստը, որոնք իմ սիրոյս համար երկա-
 րատե հոգեվարքութե անօթի պիտի մեռ-
 նին: Ա՛հ, արդարութիւն ու գթութիւն
 քաջվեր գացեր են երկինքը, և ասօրվան
 օրըս յանցանք կը համարվի շատ բարերա-
 րութի ընելը մարդոց և կամ շատ խոստա-
 նալը անոնց: Իմ թշուառութիւններս՝ ծանր
 բեռ մը ըրին ինձի իմ կեանքս, և կը վախ-
 նամ որ ունայն ու պարտապ տիաղոսները
 մշտնջենական փոխարքայութեան և ծովա-
 կալութեան, զիս ատելի ըրին Սպանիաց-
 ւոց առջին:

Նաղը ընեն պիտի բարկուծք տեսնելով բոլոր բանեցուցած ճամբաները պարապը հանելու մէկ դաւադրութիւն որ արդէն ՚ի գործ դրովելու վերաէր . վս զի ես իմ ծերութե հասակս հասեր եմ . ոտնացաւութիւն անտանելի տառապանքներ կուտայ ինծի . հիմակ կթուցեալ և գրեթէ հոգեվարք եմ այս ցուէն և ուրիշ շատերէն . վայրենիներուն մէջ՝ ուր ոչ սընունդ ունիմ և ոչ դեղ մարմնոյս . ոչ քահանայ և ոչ խորհուրդներ եկեղեցւոյ՝ հոգւոյս . իմ մարդէքս գլուխ քաշած . տըղաս ու բոլոր բարեկամներս հիւանդ տըկար և ետի թելը հասած : Ս վայրենիները զիս թողուցին գացին . ու սբ Վովնիկոսի կառավարը մարդ խըրկեց առաւել գիտնալու համար թէ արդեօք դեռ ողջ եմ . և կամ զիս ողջ ողջ թաղելու , քան թէ մեզի օգնելու . վս զի անոր նաւը չի խօրաթեց բնաւ հետերնիս . ոչ նամակներ տըվաւ , ոչ ալ ուզեց մենէ առնել . յորմէ կը հետեցընեմ որ հրամանոցդ վեհափառութիւնը պաշտօնատարները կը կամին որ իմ ճամբորդութիւններս ու կեանքս հոս լըմընան :

Սվ սբ անձամայր , որ կը գթաս խեղճերուն , ու տառապեալներուն վր , ինչո՞ւ

Չէնէլ Պօլատիլլան * զիս չըսպաննէց
 երբոր եղբայրս ու զիս կողոպտեց, առաւ
 այն ոսկիները որ այնչափ սուղի նստէր
 էին մեզի, և շղթայակապ խորկէց զմեզ
 Սպանիա առանց դատաստանի, առանց
 յանցանքի, նաև առանց ստուերի մէկ
 մեղքի մը: Ահ այս շղթաները հիմակ իմ
 մէկ հատիկ գանձս են և կը կամիմ որ ինծի
 հետ թաղվին եթէ բաղդ-ս բանի դադաղ
 մը կամ գերեզման մը ունենալ. վն զի կու-
 ղեմ որ ասանկ ողբալի և անիրաւ գործոյ
 մը յիշատակը հետս մեռնի. և Սպանեօլի
 անուան պատուոյն համար յաւիտեան մոռ-
 ցըվի: Եթէ ասանկ ըլլար, ո՞վ երջանիկ
 կոչս. Ովանտոս ** չէր ձգեր զմեզ տաս
 տասվերկու ամիս կորսըվելու վտանգին մէջ
 մէկ եղեռնագործութիւն որ մեր թշուա-
 ռութիւնը չափ մեծ է: Երանի թէ այս նոր
 վատահամբաւութիւնը դեռ արատաւորած
 չըլլար Քասդիլիացի անուանը, և յետագայ
 դարերն ալ չգիտնային ամենեւին թէ այն
 երկրին մէջ անանկ անարգ անղգամներ

* Չէնէլ Պօլատիլլա. Սպանիայու արքունիքէն
 խորկըվեցաւ Քոլոմպոսի տեղը անցնելու որ զոր-
 սպարոված էր իր թշնամիներէն:

** Ովանտոս. Հոգտբարձու խորկըվեցաւ Սպա-
 նիայէն:

գտնւիլէցան որոնք կարծեցին երախտաւոր
 ըլլալ Պէրտինանտոսին քով տունը աւրե-
 լով եղկելի Վոլոմպոսին , չէ թէ իր յան-
 ցանքներուն հօր , այլ գտնաւուն և Սպա-
 նիային տաւուն հօր մէկ նոր աշխարհք մը :

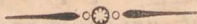
Պոլ , ով ան մեծագոր . դու ազդեցիւ
 ինծի ու հոն առաջնորդեցիր . գթա՛ իմ վը-
 րաս . հաճեցիր շնորհք ընել այս աղէտալի
 գործառնութիւն . բովանդակ աշխարհս ու
 բոլոր տիեզերքիս մէջ արդարութիւնն ու
 մարդասիրութիւն սիրողները կուլան իմ վը-
 րաս . և դուք սրբազան հրեշտակներ երկ-
 նից , որ գիտէք իմ անմեղութիւն , ներե-
 ցէ՛ք ներկայ դարուս մարդոցը որ շատ նա-
 խանձոտ և քարասիրտ ըլլալով չեն մեղ-
 քընար զիս : Մշտապէս ապագայ ժամանա-
 կին ծնունդները լան պիտի մէկ օր մը երբ-
 որ ըսեն իրենց թէ Վոլոմպոսը իր ապ-
 րանքով , քիչ ծաղքով , կամ նաև առանց
 տէրութե՛ ծաղքով , իրեն և իր եղբօրը
 կենացը վտանգով , քսան տարի և չորս
 անգամ ճամբորդութե՛ այնպէս մեծ երախ-
 տիքներ ըրաւ Սպանիայու որուն նման ա-
 մենեին մէկ թագաւոր մը մէկէն ընդու-
 նած չէ . այսու անմիւ առանց մէկ փոքրիկ
 յանցանք մը վըրան , գտնաւու թողուցին
 աղքատ և ողորմելի մեռնիլ ամմէն բանէ

մերկացընէ ընուն ետեւ բաց ՚ի իր շղթաներէն , անանկ որ այն մարդը որ Սպանիայու նոր աշխարհք մը տըվաւ , չի կըրցաւ ոչ նորին և ոչ հինին մէջ գտնել մէկ խրճիթ մը իր ողորմելի ընտանեացը և իրեն համար :

Բայց եթէ անոն զիս տակաւին պիտի չարչարէ , և կըթուի որ դժգոհ է ըրածէս , իբր թէ այս նոր աշխարհին գիւտը աղէտալի պիտի ըլլար հին աշխարհին , եթէ զիս պատժելու համար վերջացընէ պիտի այս ողորմելի տեղը իմ արտասուելի կեանքս , դուք սրբազան հրեշտակներ որ կօգնէք անմեղին ու ճշմարտութիւն , հասուցէ՛ք այս թուղթը իմ մեծագործ թագուհիիս : Պիտէ՛ անիկա ո՞րչափ տառապեցայ իր փառացը և իր գործոցը համար , անիկա բաւական արդարութիւն և գթութիւն պիտի ունենայ չի համբերելու համար որ եղբայրն ու զաւկըները մէկ մարդու մը որ Սպանիայու անհատնում հարստութիւն տըվաւ , ու իր տէրութիւնը հետ միացուց ընդարձակ և անձանօթ սահմաններ ու թագաւորութիւններ , աւուր հացի կարօտ ըլլան կամ ողորմութիւն ապրին : Տեսնէ պիտի անիկա , եթէ կեանքը երկարի , թէ ապերախտութիւն ու անգթութիւնը շարժեն պիտի երկնային բարկութիւն : Իմ գտած

Հարստութիւներս կողոպտելու հրաւիրեն
 պիտի բոլոր մարդկային սեռը , և ինծի
 համար վրէժխնդիր պիտի յարուցանեն . և
 սպգն ալ գուցէ մէկ օր մը փոխարէնը պի-
 տի քաշէ յանցանքին ուր այսօր կը գործէ
 չարութիւնը ապերախստութիւնը և նախանձը :

Պ Ա Տ Մ Ո Ւ Թ Ւ Ւ Ն . Ժ Գ .

ՆԱԽԱԽՆԱՄՈՒԹՒՒՆ ԱՍՏՈՒԱՅԱՅԻՆ

Լ . յա աշխարհիս մէջ ուր փառասիրու-
 թիւնը այնչափ գործունեայ է , հեշտութի-
 ները զանազան , փափկութիւնը կատարեալ ,
 գիտէնք կը մտածէնք արդեօք թէ ողոր-
 մելիներ ալ կան : Լ . յա մտածութիւնը պիտի
 ձգէ մեր մոքին մէջ մէկ յիշատակ մը ցա-
 ւալեց , սփռէ պիտի մեր հոգւոյն վրայ
 ձանձրացուցիչ տրամոլութի մը , թիւնաւորէ
 պիտի մեր հեշտութիւն քաղցրութիւնները :
 Քանի քանի աղքատներ մոռցրված ու
 անօգնական մնացեր են , քանի ողորմելի-
 ներ աղքատութիւն վերջին գաւառութեանը

Հասած՝ անմխիթար մնացեր են։ Մնոնց
խղճութե տեսիլքը կամըջցընէ մեր զեղ-
խութիւն , և իրաւամբ պէտք է յանդիմա-
նենք մենք մեզի մեր աւելորդ ու յիմարական
ծաղքերը։ Բայց որովհետեւ չենք գիտեր
անոնց քաջածը ու չենք ալ ուզեր գիտ-
նալ , կը վախնանք անոնց պատմութիւն լսե-
լու , կը հեռացընենք զանոնք մեր առջե-
ւէն . կը կարծենք որ ազատ կը մնանք զա-
նոնք մոռնալով։ Ահ , եթէ մեր ընչիցը
չափաւորութիւն չի՛ ներեր մեզի օգնել մեր
եղբարցը , գոնէ ցուցունենք անոնց գորո-
վական սիրտ , մխիթարիչ լեզու , և քաղցրա-
ցընենք մեր մարդասիրութեւն անոնց չքա-
ւորութեւն լուծը։ Մենեւին երես չի դար-
ձընենք անոնցմէ , ամենեւին չարտաքսենք
զանոնք ընկերութենէ , ինչպէս կընեն
ոմանք քարոսսիրտք։

Բայց քննենք նայինք ինչ են անոնք ,
ինչ ըրած են մեզի։ Մ. րդեօք վատանուն
անզգամներ են . ոհ , գուցէ առաքինուին
է պատճառը իրենց աղքատութեանը։
Մ. րդեօք կատղած թշնամիներ են որ կեան-
քերնիս կուզեն . չէ , ուրիշ զէնք չունին
անոնք բայց միայն իրենց արցունքը։
Մ. րդեօք անիրաւ աւազակներ են որ մեզ
մերկացընել կուգան . չէ՛ , որչափ արծաթ-

սիրուծի ցուցունելու ըլլան, պինտ թե-
թև ողորմութիւնիս անոնց հերիք կըլլայ:
Ինոնց ողորմելի տեսիլքը երանի թէ ար-
թընցընէր մեր բոլորովին թմրած սիրտը,
շարժէր մեր գթութիւնը, ոպ զի երբոր ա-
ռատ և տւելորդ կերակուրներով կը լե-
ցընենք փորերնիս, չի թողունք մեր նմա-
նիքները անօթի մեռնիլ: Ինչ առաքինի-
ներ, ինչ ամբիժ մարդիքներ կան աղքա-
տաց մէջ որ երեսի վրայ մնացեր են. ինչ
քանքարաւոր անձինքներ, որոնց երջանիկ
տրամարդութիւնը առանց մշակութե մնա-
լով և առանց օգնութիւն մը գտնելով,
մտեր են հողին տակը: Եթէ փոխենք ան-
գամ մը անոնց անիրաւ բաղդը, կը տես-
նենք ան ատենը ինչ խեղացիներ ինչ ա-
ռաքինիներ ու ինչ իմաստուններ կելլան:
Ողորմած հարուստը լոկ մարդ մը չէ ան
ատենը, այլ նոյն ինքն նախախնամութիւն
է ակներև. զգալապէս աշխարհիս երջան-
կութիւնը յարմարած:

Պատեազիտու () անկազօր գեղին մէջ
Սուշեղ անուանով մէկը կար խիստ աղքատ
բայց առաքինի և բարեպաշտ. ասիկա ու-
նէր չորս զաւակ և իրեն պէս առաքինի
կնիկ մը իյանաւորաւ անուանով: Իսոնք մօտ

տեղ ագարակի մը մէջ կը բանէին ու քիչով
բաւականանալով հանգիստ կապրէին • բայց
եկաւ մէկ տարի մը որ սովը տիրելով ամմէն
բան սուղցաւ • իրենց աշխատութիւն հա-
ղիւ կը ճարէր ողորմելի ընտանեացը ապ-
րուստը • այսու նմիւ Ս՝ուշեղ կը վայելէր
ճշմարիտ երջանկութիւն • սիրտը կուրախանար
երբոր կը տեսնէր իր ընտանեացը գոհ ըլլալը
և զինքը բոլորովին յանձնէր էր նոյն : Բայց
սովը աւելի սաստկանալով • գիշեր ցորեկ
աշխատելով իրենց հացը ճարելու • չէին
կրնար օգտեցնէր : Հնար է ըսել թէ
բաղդը չար ոգի մըն է որ կը հաճի հալա-
ծելու առաքինիները :

Ս՝ուշեղ թէպէտ այսչափ կաշխատէր
կնկանը հետ մէկ տեղ ու կը մաքառէր իր
դառն բաղդին հետ • բայց միշտ ճըզմըված-
էր աղքատութիւն • կնիկը և տղաքը աւուր
հացի կարօտ մնալով՝ կը հեծէին և հաց կը
խնդրէին : Ս՝ուշեղ կուլար հետերնին •
կըզգար անոնց վիճակին կսկիծը • ու եր-
բեմն կը մոռնար իր անօթութիւն • ուստի
օգնելու համար իր ընտանեացը խեղճ վի-
ճակին՝ լալով օգնութիւն խնդրեց դրացի-
ներէն : Բայց անոնք երեսը նայելը ան-
գամ արժանի չի համարեցան : Եւ եթէ
մէկը դիպուածով քիչ մը մարդասիրութիւն

կիրքէն շարժելով օգնէր, այնչափ թեթեւ
մխիթարութիւնն էր որ հաղիւ իր ընտանեացը
սովամահ մեռնիլը քանի մը բոսկէ
կըրնար ուշացընէր: Ըստ ողորմելին յուսահատելով՝
մոլորած կը պըտըտէր փողոցներուն մէջ.
իր արուեստակիցներուն մէկուն
կը հանդըպի որուն վիճակը գրեթէ
իրենինէն վարչէր մնար: Ըստ մարդուն
սիրտը շարժելով Սուշեղին թշուառութիւն՝
հարցուց թէ ուր կերթար. "Խմբանս
բուսած է, պատասխանեց Սուշեղ լալով,
կնիկս ու զաւկըներըս երեկվընէ ՚ի վեր է
որ բան մը չեն կերեր. և... չեմ գիտեր
ուր երթալըս... մեռնին պիտի անոնք":
Բարեկամ, ըսաւ միւսը շարժելով
անոր վիճակէն. ահա երկու փող որ
բոլոր ունեցածս է, բայց եթէ աւելի
կուզես վաստըկիլ, քեզի ճամբա մը սորվեցընեմ:
Ըմէն բան կընեմ, պատասխանեց
Սուշեղ բռնութեւ կրից, միայն թէ
պատուոյս և կրօնիս դէմ չըլլայ: Խիստ
աղէկ ըսաւ բարեկամը, գնա՛ քաղաքը այս
ինչ մարդուն, անիկա արիւն առնել կը
սորվի. և եթէ քենէ արիւն հանել տաս
անոր, քանի մը դահեկան կուտայ քեզի:
Սուշեղ աս լսածին պէս թռաւ գնաց
քաղաքը այն ըսած մարդուն. ու երակը

Ծակէլ տալով՝ ստակը առաւ : Իմացաւ որ
 ուրիշ մէկն ալ կայ ասանկ տրիւն առնող,
 վազեց գնաց հոն, միւս թւէն ալ տրիւն
 առաւ : Բայ յարգելի և մեղքընալու
 մարդը սա կերպով երկու տեղէ ստակ վաս-
 տրկելով և ուրախութէն խելքը գլխէն
 երթալով, հաց առաւ տուն գնաց վազե-
 լով ու կերուց կնկանն ու զաւկըներուն :
 Բայց անոնք տեսան որ խեղճին երեսին
 գոյնը մոխիր էր կտրէր ոտքը ձեռքը կը
 դողար ու արիւնն ալ թւերն 'ի վար կը վա-
 զէր . ո՛հ, ի՛նչ ես եղեր ըսին կնիկն ու
 զաւկըները . առ ի՛նչ արիւն է որ կը վազէ :
 Ո՛հ սիրելի կինս, սիրելի զաւկըներս,
 ըսաւ անոնց խորունկ հառաչանքով մը և
 սրխմելով զանոնք իր կուրծքին, ձեզի հաց
 ճարելու համար արիւն առի և կեանքս ալ
 պատրաստ եմ տալու միայն թէ դուք ա-
 նօթի չի մնաք : Բայ ողորմելիները երբոր
 տալեցին, թրջեցին զանի իրենց արցունք-
 ներովը և պրլլելեցան իրեն աղաչելով թէ
 յաւէտ իրենք պատրաստ են անօթի մեռ-
 նելու քան թէ անոր կեանքը վտանգի
 մէջ դնելու :

Խեղճ Սուշեղ խելմը ստեն ասանկ
 անտանելի չքաւորութե մէջ մնալով չէր
 կրնար դանել իր միտթարութիւնը բոլոյց

միայն երբեմն անմարդաբնակ տեղվանք
 երթալով ու հոն իր թշուառութեն վրայ
 դադարուկ լալով, որպէս զի ընտանիքը հետը
 մէկ տեղ չիլան։ Սէկ իրիկուն մալ երբոր
 ասանկ լալով տուն կը դառնար ամայի ճամ-
 բէ մը ու տղոցը ուսեւելքը կը մտածէր,
 աչքը արցունքով լեցված ըլլալով առջևի
 եղածը չէր տեսներ․ ոտքը բանի մը դը-
 պաւ ու ինկաւ ու ելլելէն ետեւ աչվըները
 սրբեց աղէկ մը տեսնելու համար թէ ի՞նչ
 էր պատճառը իր իյնալուն, նայեցաւ որ
 ծանր տոպրակ մըն էր․ առաւ գետնէն, ու
 հետաքրքիր ըլլալով մէջի եղածը գիտնա-
 լու, շուտով գնաց տուն, բացաւ տոպրա-
 կը, ի՞նչ կը նայիս․ լեցուն ոսկի էր մէջը։
 Եւ ի՞նչ կը տեսնեմ, ըսաւ Խանտուտ․ ո՛հ
 Սուշեղ ահա՛ ան տըվաւ մեզի իր ան
 հատնում գանձին պարգեւը։ Սուշեղ
 կանգ առաւ մտածեց քիչ մը ու ետքը
 ըսաւ․ ի՞նչ կըսես Խանտուտ․ մենք ան
 ոսկիով պիտի երջանիկ ըլլանք․ ասիկա մե՞րն
 է արդեօք, անշուշտ մէկ վաճառականի մըն
 է որ տօնավաճառէն ետ դառնալու տտենը
 ձգեր է։ Սենք որ հիմակ կուրախանանք,
 գուցէ ասոր տէրը յետին յուսահատուե-
 մէջ է։ Ա՜հ Սուշեղ, ըսաւ Խանտուտ
 Ինքը զէնքին գալով, այդ ինչ զարհուրեւի

մամառուք է որ ըրիր • անտարակոյս կուլայ
կողքայ հիմա ատոր տէրը • ուստի չենք
կընար վայելէր ասիկա : Առ դիպուա-
ծով ասիկա գտար , բայց պահելը գողու-
թիւն է • ուրիշին փնասովը հարուստնալ
չեմ ուզեր թէև անօթի մեռնիմ : Տար
ասիկա առաջնորդին • անիկա շատ օգնէր
է մեզի • անիկա դըրաւ զքեզ ագարակին
մէջ և դու ալ անոր չի հարցուցած բան
մը պիտի չընես :

Առ շէղ տօպրակը զարկաւ կըռնակը
գնաց առաջնորդին ու առջին դրաւ ու խոս-
տովանեցաւ թէ առջի բերանը իբրև երկ-
նային պարգև մը համարեր էր զանի • բայց
չուզելով ուրիշին փնասովը հարուստնալ ,
կաղաչէր որ գտնէ տէրը ու տայ : Հոգևոր
հովիւը մօտիկ կընէ ու երեսը կը նայի •
միտքը կը բերէ անոր ողբալի վիճակը չը-
քաւորութե • սիրտը կը գործի այս գոր-
ծէն , ու կարմընայ կը մնայ անոր ամբիծ
առաքինութեը վր : Առ շէղ , ըսաւ • դու
միշտ պահէ այս առաքինութիւներդ • ան-
կողորմի քեզի • ես կը ջանամ այս ստրկին
տէրը գտնել ու անիկակ ալ հարկաւ վար-
ձահատոյց կըլլայ քու առաքինութեդ •
բայց եթէ տէրը չի գտնուի , աղքատաց
կիյնայ ասիկա վայելէլ , և որովհետև դու

ալ աղքատ ես , քեզի կիցնայ ամենն ալ :

Ս՝ ուշեղ ելաւ գնաց ուրախանալով որ ինքը իր պարտքը կատարեց , և լեցվեցաւ շատ յոյսերով որ առաջնորդը կուտար իրեն : Առաջնորդը բոլոր իր թեմին մէջ ծանուցում ընել տրվաւ կորսրված տօպրակին համար . շատ ագահ մարդիք եկան տէր կեցան ստրկին , բայց մէկը չի կըրցաւ ստրկին չափը ու տեսակը նաև տօպրակին ինչ նիւթ ըլլալը գիտնալ :

Երկու տարի մնաց առ տօպրակը ու տէրը չելաւ . առաջնորդը արժան չի դատեց ալ աւելի սպասելու , կանչեց Ս՝ ուշեղն ու Խանտուտը ու ըսաւ իրենց . Ս՝ դիներս , վայելեցէ՛ք այս պարգևը անային նախախնամութե , այս տաավերկու հազար դահեկանը առանց շահու մնացին մինչև հիմա , ամէկեց ետե գուր կըրնաք զանի գործածէր , միայն այս կը պատուիրեմ որ եթէ դիպուածով տէրը գտնէք , իսկոյն իրեն տաք :

Ս՝ ուշեղ առ խրատները մօտիկ ընելէն ետե առաւ տօպրակը ելաւ գնաց կնկանը հետ , և որովհետեւ ան օրերը ագաւաւիլ , ուր որ ինքը կը բանէր , ծախու էին հաներ , տաավերկու հազար դահեկանովը գրեց զանի , լոկ աղքատ մշակ ըլլալէն ,

եղաւ ագարակի տէր • ու նա ալ հաւնե-
լով այս առաքինի մարդուն անբիծ սրբ-
տին , բեղմնաւորեց իր արտերը ու հա-
րուսացուց որով մէկ քաղցր հանգստու-
թեան մը մէջ ապրեցաւ :

Բանի մը տարիէն ետեւ առաջնորդը
մեռաւ • Ս'ուշեղ և Խանառաւ , որոնք
իբրեւ իրենց հայրը կը սիրէին զանի , շատ
լացին վերան մտածելով որ բոլոր իրենց
գառած յաջողութիւն անոր պարտական էին :
Բայց այս դիպուածը խորհել տրվաւ ի-
րենց վր • մենք ալ պիտի ասանկ մեռնինք ,
ըսին • մեր ագարակը պիտի մնայ մեր զաւ-
կըներուն • բայց անիկա մերը չէ • ու տէրն
ալ մշտնջենապէս զըրկըվի պիտի անկէց :
Բայ մտածութեւն չէին կըրնար դիմանար
ու օրաւոր վր սկսեց իրենց խղճի խայ-
թերը էվէլնալ : Աստի Ս'ուշեղ գնաց
նոր առաջնորդին յայտարարութի մը գը-
րեց ու անոր ձեռքը յանձնեց որուն մէջ
ստորագրել տրվաւ նաեւ գեղին երևելի-
ներուն : Բայ զգուշութիւն որ ինքը հար-
կաւոր կը դատէր ապահովքընելու համար
հատուցումը որուն պարտական կը համա-
րէր իր զաւկըները , հանդարտեց զիրենք :

Հինգ տարի կար որ ասանկ շարունակ
առաքինութիւն և անկարօտ կապրէին • Ս'ուշ

շէղ մէկ իրիկուն մը երբոր տուն կը դառ-
 նար, տեսաւ որ ճամբուն վր երկու ձիա-
 ւոր ճամբորդ կերթային, որոնց մէկուն
 ձին հիւանդ ըլլալով բռնվեցաւ գետինը
 ու վըրայի հեծնողն ալ վար ինկաւ, վազեց
 օգնելու, ու իր ձին տըվաւ ինկողին որ
 սրայուսակը վըրան դնէ. նաեւ աղաչեց
 ճամբորդներուն որ այն իրիկունը գան իր
 տունը հանգչին: Ահ, ըսաւ անոնց մէկը,
 այս տեղը շատ աղէտալի է ինծի. ու չեմ
 կրնար հանդարտ սիրտով կենար: Այսօր
 տարի կայ որ երբոր Պատեազիտու տօնա-
 վաճառէն ետ կը դառնայի, քովըս ունէի
 տասվերկու հազար դահեկան ոսկի ու ամ-
 մէնն ալ աս գեղին մէջ կորսընցուցի: Ին-
 չով, ըսաւ Սուշեղ որ ուշադրութ մտիկ
 կընէր, անհոգ կեցար չի փրնտըռեցիր
 զանի: Բայտ անկտրելի էր, ըսաւ անծա-
 նօթը. ես ան ատենը կարաւանով կերթայի
 Արեւան. կարաւանը չէր կայնէր ինծի հա-
 մար ու եթէ փրնտըռելու կենայի, ետքը
 չէի կրնար ճամբաս շարունակէր գողե-
 րուն ձեռքէն. ու քաշած փնասս ալ աւե-
 լի մեծ կըլլար:

Բայ խօսքերը ուրախացուցին Սուշեղը
 որ նորէն աղաչեց բռնադատեց սիրով եր-
 կու ճամբորդները որ ընդունին ապաս-

տանտրանը որ ինքը իրենց կնճաղէր : Իր
տունը պինտ մօտ և պինտ մաքուր բնակա-
րանն էր գեղին , ճամբորդները անձնա-
տուր եղան իր աղաչանքին , առջևնին ին-
կաւ ճամբա ցուցունելու , իսկոյն պատա-
հէցաւ կրնկանը , որ սովորութեանը պէս ,
առջևը կելլէր զինքը բարեւելու , պատուի-
րեց անոր որ երթայ շուտով կերակուր
պատրաստէ իր հիւրերուն : Աստե՛ննե-
րս խօսակցեցաւ Սուշեղ հետերնին ու
խօսքը բերաւ կորսընցուցած ոսկիներուն
վր , որոնց համար այն երկու ճամբորդին
մէկը այնչափ կսկիծ ցուցուցեր էր , ալ տա-
րակոյս չունեցաւ որ անորը եղած ըլլայ ոս-
կին որ ինքը պարտական էր հատուցանելու :

Կերակուրնին կուտեն , ճամբորդները
գոհ ըլլալով չեն գիտեր ինչպէս երախ-
տագէտ ըլլան ընդունելութիւնը որ ըրաւ
իրենց Սուշեղ , կը զարմանան Սուշեղին
ու Խանտուտին բարեսրտութիւնը , անկեղ-
ծութիւնը ու համարձակութիւնը վրայ , կը
շոյեն կը սիրեն մանր աղաքները : Սուշեղ
կը ցուցունէ անոնց իր տունը , պարտէ-
զը , փարախները , ոչխարները , արտերը ու
անոնց բերքերը , ասոնց ամէնն ալ քուկդ-
են ըսաւ սաակը կորսընցընող ճամբորդին ,
երբոր քու կորսընցուցածդ էս գտայ ,

առնելով որ փրկարարող չեկայ , ծախու-
առի այս ագարակը , միտքս դնելով որ
երբոր տերը գտնեմ՝ անոր յանձնեմ .
հիմակ ասոնք քուկդ է , և եթէ ես մեռած
ըլլայի քեզ չի գտած , առաջնորդին քովը
գրուած մը ունիմ որ կը հաստատէ քեզի
քու սեփական ինչքդ :

Բնծանօթը բերել կուտայ գրուածը
կը կարդայ , ու զարմանալով կը նայի Ս՝ ու-
շեղին Խանտուտին ու աղոցը վերան , վեր-
ջապէս կը պօռայ , ո՞ւր եմ ես , աս ի՞նչ է
որ կը լսեմ , այս ի՞նչ առաքինութի ի՞նչ
ազնուութի է , բայց ի՞նչ վեճակի մէջ կը
գտնեմ զանոնք : Բայտագրակէն ՚ի զատ
ուրիշ ստացուածք մը ունիք , հարցուց
օտարականը : Զէ՛ , պատասխանեց Ս՝ ու-
շեղ . բայց եթէ չես ծախեր անիկա , կա-
րօտ ես մէկ վարձուորի մը , և կը յուսամ
որ ամմէնէն աւելի զիս նախապատիւ կը
համարիս : Քուկին առաքինութիդ , ըսաւ
օտարականը , արժանի է վարձու , եօթը
տարի է որ ես կորսընցուցի քու գտած
ստակդ , անկէց ՚ի վեր Բ՝ օրհնեց իմ ա-
ռուտութիւն , ու միշտ յաջողութիւն գտայ
վաստըկեցայ , հիմակ աս հատուցումը զիս
աւելի հարուստ մը չընէր , դու արժանա-
ւոր ես այս պըղտըտիկ բաղդին , նծային

նախախնամութիւն պարգևերէ քեզի , և
եթէ առնեմ քենէ՝ վշտացուցած կըլլամ
զանի . հիմաի բոլորովին քուկդ է անիկա
ես չեմ ուզեր :

Խաչոյն աս խօսքերէն ետեւ թուղթը
պատուեց որ դեռ ձեռքն էր : Ասանկ մէկ
գեղեցիկ գործք մը , յարեց անիկա , ան-
վարձ մնալու չէ , և թէպէտ հարկ չէ որ
նորէն գրով յանձնեմ քեզի քուկին ու
քու զաւկներուդ ապրանքը , այսու ամիւ
այս առաքինական գործոյդ յիշատակը յա-
ւերժացնելու համար գրել պիտի տամ :

Սուշեղ և Խանառաւ ինկան օտարա-
կանին ոտքը , անիկա զանոնք բռնեց վեր
վերցուց , բայց Սուշեղ երախտագիտա-
կան արցունքներ կը թափէր ու կըսէր ,
աղաքըս համբուրեցէք ձեր բարերարին
ձեռքը որ զձեզ աղէկ կը թուծի ընդ ու-
նելու վիճակի մէջ դըրաւ : Խանառաւ ,
այս ստացուածքները հիմա մերն եղան և
մենք կըրնանք վայելէր սուկէց ետեւ անխը-
ռով և առանց խղճի խայթերու : Առա-
տասիրտ օտարական , ըսաւ հիւրին , իմ ե-
րախտագիտութիւն ու քու առատասրտութիւն
տեւական ընելու համար՝ ոսկեզօծ գիրե-
րով պիտի գրել տամ անունդ ազարակին
դռանը վրայ :

Պ Ա Տ Մ Ո Ի Թ Ի Ի Ն . Ժ Դ .

ՍԷՐ ԵՒ ՊԱՐՏԻՔ

Հնդկաստանու վաճառական մը Տա-
կուր անուանով որ կը բնակէր Պանքա կըղ-
ղին , շատ հարստացեր էր առուտութեամբ
որ շարունակ կրնէր զանազան վաճառքնե-
րով մօտաւոր շահաստան կղզիներուն բը-
նակչացը հետ : Բայց ճամբորդութիւները
էր միշտ Հնդկաստանու ծովը որ է Սու-
մատրաի , Նիւվաի , Չէլէպէի և Պօռնէ-
օի մէջերը . և այս արշիպէղագոսը Հնդկաց
կը պըտըտէին բազմաթիւ ծովասպատակ-
ներ : Բազդը խելմը ատեն յաջողեց աշ-
խատասէր Տակուրին գործքը որով օր ա-
ւուր վր կէմէնար իր հարստութիւնը : Բայց
ողորմելի է մարդկային սեռին վիճակը . . . :
Երբոր Տակուր զինքը իր բաղդին ծայ-
րագոյն յաջողութեւն մէջ կը կարծէր , չէր
գիտեր խեղճը որ թշուառութեւն անդուն-
դին եղերքն էր հասեր : ()ը մը երբոր մե-
ծագանձ հարստութեւն կը դառնար Սու-

մողրատէն իր հայրենիքը երթալու , յարա
ձակեցաւ վերան ծովասպատակ մը Սալամ
պօի մօտ . հակուր սաստիկ քաջութիւն ծեծ-
կըվէլէն ետեւ , բռնադատվեցաւ անձնա-
տուր ըլլալ ծովասպատակին ձեռքը : Մի-
կա էր անուանի () ֆիսանը Վիմօր կղզիին
ծովասպատակը որ ամմէն բանէ մերկացը-
նելէն ետեւ հակուրը , տարաւ իր հայրե-
նիքը Վիմօր :

Մէլի դիւրին է երեւիացել քանթէ
ստորագրել , թէ ինչպէս եղաւ եղիւի
հակուրին յուսահատութիւն որ այնչափ հա-
րստութիւն յանկարծ ինկաւ գերութե մէջ
առանց յուսոյ մէկմալ տեսնելու իր թըշ-
ւառ ընտանիքը , որ իր անսովոր ուշանա-
լէն անշուշտ ծանր վիշտերու մէջ պիտի
ըլլար :

հակուր կարգըված էր և ունէր իրեք
մանչ զաւակ որոնց պինտ մեծը դեռ տասը
տարու չիկար , ուստի բնաւ անոնց մէկը
ընտանեացը օգնելու վիճակին մէջ չէր ոչ
խելքով և ոչ աշխատանքով :

հակուրին կնիկը տեսնելով որ վեց ա-
միս անցեր էր , երկընէն ամենեւին լուր մը
չէր առեր , կորսըված համարեց զանի ու
ամմէն օր կուլար անոր քաղցը յիշատակին
վրայ : Մտաւ իրիկուն առջին կըկանչէր

զաւկընէրը և կըսէր անոնց : ”Վայեցէք
 , սիրելի զաւկընէրս , ձեր հայրը չի գաւ-
 , նար գար , ես կը վախնամ որ անիկա զոհ
 , եղած է նաւաբէկութե մը կամ ծովա-
 , պատակի մը աւարառութե : Վայց թէ
 , ասանկ թէ անանկ՝ անշուշտ կորսընցու-
 , ցած ենք մենք զանի , և ասիկա մեզի
 , պինտ աղէտալին է թշուառութիւննե-
 , րուն մէջ : Վ. յ՛ սիրելի զաւկընէրս
 , թշուառ և ողորմելի ենք : Վստուած
 , ասանկ ուզեց , անիկա կը հրամայէ ամմէն
 , բանի և մենք ալ անոր յանձնըվելով հը-
 , նազանդինք պիտի իր կամացը : Վսանկ
 , վշտի մէջ ուրիշ բան չի մնար մեզի ընե-
 , լիք բայց միայն այս պաղատել եռանդա-
 , րդին աղաչանքներով , որ դարձնէ մեզի
 , ձեր հայրը եթէ գերի է , կամ եթէ մե-
 , րած է , շնորհէ անոր երկնային բնա-
 , րդութեց մէջ այն հանգիստը և երջան-
 , րդութիւնը յաւիտենական որ արժանավայ-
 , ել հատուցումն է արդարոց : Արբոր
 , այս առաքինի ամուսինը և գորովագութ
 , մայրը այսպէս կը խօսէր իր զաւկընէրուն ,
 , արիւնէ արցունք կը թափէր , նոյնպէս կը-
 , նէին իր զաւկընէրն ալ : Աերակուրնին ,
 , ժուռ գալերնին , աշխատանքնին և ամմէն
 , ուրիշ գործքերնին այս գլխաղդ ընտան-

եացը , միշտ կը դառնանային իրենց ըրած
կորուստին տխուր յիշատակէն :

Լ՛նգուծ () Ֆիսանը գոհ ըլլալով հա-
ւատարմութէն ու նախանձաւորութէն ա-
ռաքինի Տակուրին , իրէք տարի իբրեւ գե-
րի աշխատեցընէլէն ետեւ՝ վերակացու ըրաւ
զանի իր միւս գերիններուն , և երգումով
խոստացաւ անոր թէ այս պաշտօնով տասը
տարի ալ իրեն ծառայելէն ետեւ՝ ազատ
թող կուտար զինքը դառնալ իր երկիրը
իր ընտանեացը ծոցը :

Լ՛ռաքինի Տակուրը իր իշխանութիւնը
գէշի չէր բանեցընէր ամենեւին . եթէ գե-
րիններէն մէկը հիւընդհար , ինքը կը հոգար
փութով դարման ընելու . եթէ սաստիկ
աշխատուէն հոգնելով տկարանային իրենց
գործոցը մէջ , ինքը անոնց տեղը կը բա-
նէր ու կը հանգչեցընէր զանոնք , որ և իցէ
բանի մը կարօտ ըլլային այն խեղճերը , շե-
տակ Տակուրին կը դիմէին որ ձեռքէն ե-
կածին չափ կօգնէր ու կը մխիթարէր և
յոյս կուտար անոնց իրենց յուսահատու-
թէր մէջ . վերջապէս գորովասիրտ հօր մը
պէս ամէնն ալ կը խնամէր :

Լ՛ս կերպով արդէն եօթը տարի անցեր
էր . բանի որ Տակուր գերիններուն վերա-
կացութեւ պաշտօնը կը բանեցընէր , մէկմ

ալ () Ֆիսան գառնալով մէկ օր մը իր առ-
 պատակութեն , գերի բերաւ երիտասարդ
 վաճառական մը որ Տակուրին յանձնելով ,
 դաժան ձայնով մը ըսաւ : ” Արհամայեմ
 ,, քեզի Տակուր որ աչքդ վերան ընես
 ,, այս գերիին ու բոլոր ձեռքդ եկած
 ,, խստութիւն վարվես հետը , վս զի զանի
 ,, բռնելու համար իմ մարդոցս պինտ քա-
 ,, ջերէն երկու հատ կորսնցուցի , բայց
 ,, երգում կընեմ որ մեռնի պիտի անիկա
 ,, տաժանելի գերութեան մը մէջ : Աստի
 ,, կապապրեմ քեզի տալ անոր միայն կէսը
 ,, ուտելիքին որ սովորաբար կուտանք ու-
 ,, ըիշ գերիներուն , և պինտ ծանր աշխա-
 ,, տանքներով տառապեցընել :

Տակուր որ բնապէս գթած էր , մազե-
 րը փուշ փուշ ըլլալով լսեց այս խիստ հը-
 րամանը , մանաւանդ որ չէր գիտեր յան-
 ցանք համարել երիտասարդ գերիին երկու
 ծովասպատակ սպաննելը , որոնք կը մեռցը-
 նեն անխնայաբար ով որ դէմ դնէ իրենց
 անյագ փափագանացը , ու կը յափշտակեն
 ուրիշին ապրանքը : Ալ ըստ որում որչափ
 որ արդարակորով և բարեբարոյ էր , նոյն-
 չափ ալ երկիւղած օրինապահ էր և պարտ-
 քը ճշդիւ կատարող , միտքը դրաւ օգնել
 երիտասարդ գերիին՝ բռնն իր ուտելիքէն

անոր տալով, որպէս զի զանց ըրած չըլլայ
իր տիրոջը պատուիրանները:

II չափան օրը նոյն խի ()Ֆիսանը դրաւ
երիտասարդ գերին հորին անիւը դարձը-
նելու՝ պարտեղը ջրելու համար, արիւն
քրտնեցաւ խեղճը բոլոր առտունն ասանկ
դժուարակիր աշխատութենէ մը: Երբոր
հանգչելու ժամանակը եկաւ, հակուր
տարաւ անոր այն սակաւ ուտելիքը ինչ-
պէս ()Ֆիսանը հրամայեր էր, և անոր
յանձնելու տեսնը՝ գրպանէն հանեց ու-
րիշ մէկ մամըն ալ իր ուտելիքէն ու տը-
վաւ անոր ըսելով: Սիրելի երիտասարդս,
իմ ձեռքէս եկածը քեզի ընելու, այսչափ
է, առ կէր: — Ես շնորհակալուէն 'ի զառ
ուրիշ բան մը չունիմ քեզի փոխարէնը
ընելիք, պատասխանեց երիտասարդը դառն
արցունք թափելով: — Ա'ի վշտանար, ըսաւ
անոր հակուր քիչ մը սիրտը ելեւով, ինչ
ընելու է որդեակ, պէտք է համբերել:
Ես ալ խել մը տարիէն 'ի վեր է որ գերի
եմ քեզի պէս և զիս յանձներ եմ անոյն
կամացը: — Բայց ես ինչպէս կըրնամ սիրտս
հանդարտեցընել, պատասխանեց երիտա-
սարդը, մտածելով որ իմ խեղճ մարիկս և
եղբայրներս երբոր տեսնեն որ ես առն
չեմ դառնար, սառախի վշտանան պիտի և

լան իմ կորստեանս վր, ինչպէս որ ամմէնս
մէկ տեղ տասը տարի առաջ լացինք հօրս
կորստեանը վր: — Ի՞նչ, տասը տարի է որ
հայրդ կորսընցուցիր. ի՞նչ կերպով պա-
տահեցաւ անիկա: — Ոհ. մի՛ խօսիր ինծի
ատոր վր կաղաչեմ. որովհետեւ քանի միտքս
իյնայ անոր յիշատակը, սիրտս կը կըտը-
տի: — Բայտու ամիւ քու կարծածէդ ա-
ւելի կը փութամ լսելու, կաղաչեմ որ այս
խնդիրքըս կատարես. ի՞նչ էր հօրդ ար-
ուեստը: — Սաճառական, և ըստ որում
առուտութեամբ հարստացեր էր, շատ տարի
յաջողութեամբ շարունակեց իր ճամբորդու-
թիւնները հնդկաստանու զանազան կղզիներ-
ուան մէջ. բայց թշուառութեամբ իր վերջին
ճամբորդութեան մէջ դէպ ի Սումատրա՝
կորսըվեցաւ, ու մէկ լուր մըն ալ չառինք
իրմէն: — Ի՞նչ կըսես. քու հայրդ վաճա-
ռական էր, ու իր Սումատրայի վերջին
ճամբորդութեան մէջ կորսըվեցա՞ւ: Բայց
ինծի ո՞ր տեղացի էս դու և ի՞նչ էր հօրդ
անունը: — Ես Պանքացի եմ, ու հօրս ա-
նունն ալ Տակուր էր: — Ո՞վ քո իմ անուն,
ինչ կըսես. Պանքացի Տակուրը քու հայրդ
է, դո՞ւն էս արդեօք. . . ի՞նչ է անունդ: —
Սասու: — Սասու, լըման անիկա է չեմ
խաբւելք. . . Սօրդ անունը ի՞նչ է: —

Լ.բայէր: — Բ՛հ անանկ է նէ ա՛լ տարակոյս
 չիկայ դու իմ տղաս ես, այո՛ այո՛ իմ տղաս
 ես: Իմ սիրելի՛ յասուս, եկո՛ր ան գորո-
 վասիրտ հօրդ գիրկը որ տասը տարվընէ ՚ի
 վեր իբրեւ կորսւած կուլաս վըրան: Բ.յս
 խօսքերէն յասուսն կը փաթտըվի հօրը և
 հայրն ալ կիյնայ տղին վր՝ և հայր ու տը-
 ղայ ասանկ պըլըլւած ջերմ արցունքնե-
 րով կը թրջեն մէկըղմէկ:

Բ.աջին յուզմունքնին անցնելէն ետեւ
 յասուսն տեղնիատեղը հասկըցուց հօրը
 իրենց ընտանեացը վիճակը, և խրատեց որ
 ոլորակ մը բանեցընելով խաբէ ()Ֆիսանը
 ու փախչին երթան իրենց հայրենիքը: —
 Չէ՛ տղաս, պատասխանեց Տահուր, հայ-
 րական սէրը թէպէտ կը խրատէ զեւ փախ-
 չելու, բայց պարտիքը և ըրած երդումն
 կարգիլէն ինծի: Բ.յսու նմիւ այնպէս
 ընելու է որ ()Ֆիսանը չիմանայ քու հայ-
 րդը ըլլալս, հապա թէ չէ՝ կարելի է որ
 նորէն փոխէ իմ վիճակս ու ընէ զեւ պարզ
 գերի մը որ շատ աղէտալի կըլլայ մեղի: —
 Բայց հայր իմ, դու կը տարակուսիս ()Ֆ-
 խանին խօսքին հաստատութիւն վր՝, այսու
 նմիւ կուզես ամմէն կերպիւ հաւատարիմ
 մնալ անոր: — Ես ըսի թէ գաղտուկ պա-
 հէնք մեր գաղտնիքը որո՞ղ զի ուրիշ փոր-

ձանք մը չի պատահի • բայց ասով ըսած
 չեմ ըլլար որ ()Ֆիսան իր խօսքը ետ առ-
 նէ • և եթէ ընէ ալ, աւելի գէշէ իրեն՝
 ո՞րքան առջեւը սուտ խօսելով: Իսկ ես աղէկ
 գիտեմ որ չեմ կրնար խաբէր զանի • վն
 զի պարտիքը, պատիւը, ու մանաւանդ
 խղճմտանքս թող չեն խտար ինծի: Այն
 մարդը որ իր խաբվելուն վրէժը առնելու
 համար՝ զինքը խաբողը կը խաբէ, պահան-
 ջած կըլլայ անով արդար դատաստան ընե-
 լու • բայց չի գիտէր որ կը վնասէ իրեն, և
 անձային արդարութեւնը դեմ կը մեղանչէ:
 Սարգս ոչ երբէք դառնալու է իր տը-
 ված խօսքէն • և եթէ դիպուածով նեն-
 գութի տեսնէ մէկէն, պէտք է կարեկից
 ըլլայ և մեղքընայ նենգողը • բայց ոչ թէ
 նմանի անոր: Իրաւ է որ ()Ֆիսան ծո-
 վասպատակ մըն է բարբարոս մըն է, բայց
 Տակուր երգում ըրած է անոր տասը տա-
 րի ծառայելու • Տակուրը չի կրնար սուտ
 խօսիր: Աս կըրցածիս չափ քաղցրացընեմ
 պիտի քուկին վիճակդ ո՞րքան աւելի դիւ-
 րաւ կարենաս տանիլ ասանկ դժնդակ գե-
 րութե մը ծանրակիր բեռը • և սպասենք
 պիտի աստուծոյ մէր ազատութիւնը: — Դա-
 սուն նորէն դարձաւ ըսաւ հօրը թէ ըն-
 տանիքնին շատ կարօտ էին իրենց • և թէ՛

մայրը կորսընցընելով իր մեծ տղան՝ առանց պաշտպանի ու առանց օգնութե կը մնար, և հետևաբար սաստիկ խեղճութե մէջ կիյնար. նաև ()Ֆիսանն ալ քանի որ ծովասպատակ մըն էր, արժանի էր խաբւելու: — Կտրէ՛ ձայնդ, պատասխանեց հայրը հրամայելով. մի՛ ջանար նմանելու ամենեւին մէկ բանով մը անոր, որ դու կը դատապարտես. և մեր ընտանեացը հոգն ալ նոյ յանձնէ: Բայ խօսքերը խորունկ թափանցեցին երիտասարդ յասուին սրտին մէջ. վասն որոյ ալ չի խօսեցաւ հօրը հետը ոչ փախստեան ոչ ալ նենգութեան վրայ, և հպատակեցաւ նոյ կամոցը: Բայց ան որ ամենեւին չի մոռնար զանոնք որ իրեն կապաւինին, շուտով յաջող առիթ մը տրվաւ քաջասիրտ յասուին իր վեճակը փոխելու:

Բացուսայիտ մէկ հատիկ աղջիկը անագորոյն ()Ֆիսանին օր մը զբօսանաց համար ժուռ գալով փոքրիկ լճի մը եզերքը որ պարտէղին մէջն էր, ոտքը սահեցաւ ինկաւ ջուրին մէջ, և անտարակոյս խրխտրվէր պիտի եթէ յասուն, որ լճին քովընտիքը կը գտնուէր իր սովորականին պէս անխուրդ արձընելու, իսկոյն չի նեավէր լճին մէջ աղատելու զանի: ()Ֆիսան, որ ինքն

ալ վազեր եկեր էր աղջիկը վառնգէն ա-
 զատելու, զարմացաւ մնաց Սասունին քա-
 ջարտութէն որ անանկ խորունկ ու յոր-
 ճանուա ջուրին մէջ նետովելով ազատեց իր
 աղջիկը, և ուղելով վարձատրել զանի՝
 պարգևեց քսակ մը ոսկիով լեցուն և մի-
 անգամայն ազատ հրատարակեց զանի:
 Բայց Մարտայիտ խելքը գլուխը գալուն
 պէս՝ դարձաւ իր հօրը ըսաւ այսպէս: —
 Սիրելի ծնողք իմ, դու հիմակ վարձատ-
 րելով Սասուն և ազատ ընելով զանի,
 քու հայրական պարտքդ հատուցիր, հի-
 մակ ալ ինծի կիյնայ իմ ազատիչիս ցուցու-
 նել իմ երախտագիտութիւնս ու մեծահո-
 գիութիւնս: Ուստի կը խնդրեմ քենէ,
 հայր իմ, մանաւանդ երդում կը ձգեմ վը-
 րագ հրաման տալու ինծի որ Սասուն իմ
 պրս ըլլայ որո՞ղ զի այս կերպով կարենամ
 ընդունել և համբուրել այն բարերար
 ձեռքը որ իմ կեանքս ազատեց: (Թէպէտ
)Ֆխան սովոր էր շնորհել իր աղջըկանը
 ամմէն ուղածները, բայց այս անգամ դէմ
 կեցաւ անոր փափագանացը: — Ինչպէս
 հրաման տամ աղջիկս ըսաւ, որ դու կար-
 գըվիս անանկ մարդու մը հետ որուն վրայ
 ուրիշ բան մը չեմ տեսներ բայց միայն մէկ
 եղական քաջութիւնը: Վիտեմ որ վաճա-

առիական է անիկա , բայց չեմ գիտեր իր
 բարբը , ոչ ալ իր ընտանեացը հարստու-
 թիւնը : — Իր հարստութիւն , պատասխանեց
 իսկոյն Մարտիկա , շատ երեւելի պիտի
 ըլլայ , որովհետեւ իմ այրս ըլլալովը՝ տիրէ
 պիտի բոլոր մեր հարստութեւնը : — Բայց ես
 չեմ գիտեր անոր հայրենիքը ու ընտանի-
 քը : — Դնոր ընտանիքը , ըսաւ անդիէն
 Տակուր սաստիկ այլայլութեւ , Պանքայու
 քաղքին մէջ պինտ համեստներուն մէկն
 է : — Դու ինչէն կը ճանչնաս զանի , հար-
 ցուց ()Ֆիսան : — Ինչէն կը ճանչնամ , .
 Ո՛հ Միկա իմ աղաս է . . : Մարքինի
 Տակուրը այսպէս ըսելով՝ սիրտը թունա
 ելաւ և ուրախական արցունքներ կը թա-
 փէր : — Վու աղա՛դ է . . , ո՛վ անձ . . .
 ինչ կը լսեմ , . . բայց դու ինչպէս կըր-
 ցար ինծի հաւատարիմ ըլլալ բոլոր այս-
 չափ ժամանակ , երբոր անոր հետ փախ-
 չելու աղատութիւն ունէիր : — Վեզի ու-
 նեցած պարտաւորութիւն , պատասխանեց
 Տակուր , և տրված խօսքս՝ բռնադատե-
 ցին զիս հաւատարիմ ըլլալ քեզի , և հայ-
 րական սէրը կը թեթեւցընէր աղիս դառն
 գերութեւն ծանրութիւն , որուն դու դա-
 տապարտեցիր , բայց առանց կոխելու քու
 հրամաններդ : — Դնանկ է նէ , կրկնեց

()Ֆիսան արձննալով Տակուրին այնչափ առաքինութիւն վրայ , ասկէց ետեւ Մարտիա քու աղջիկդ պիտի ըլլայ , և քու աղադ Սասուն ալ իմ աղաս պիտի համարիմ : Մանկ ըսելով գորովանօք գրկէց այն երիտասարդը որ մինչև այն կէտը անշարժ կեցեր էր և գրեթէ խելքը գլխէն դացած էր որ չէր կրնար իմանար թէ անմի և նոյն վայրկենին մէջ կը շնորհէր իրեն հայր , աղատութիւն , և ամուսին :

Հետեւեալ օրը հարսնիք ըրին բոլոր այն մեծածախ հանդէսով որ արժանի էին ()Ֆիսանին անհաւանուած հարստութեանը : Մ. յս ծովասպատակը խրատվելով Տակուրէն և Սասունէն որ իր արուեստը պինտ յանցաւոր և պինտ չարն է արուեստներուն մէջ , գարշեցաւ իր ըրած փշաքաղելու չարագործութիւններէն , դադարեցաւ ծովասպատակութիւնէն , աղատեց բոլոր իր գերիները , որոնց տըվաւ նաև հարկաւոր օգնութիւններ իրենց հայրենիքը երթալու , բաժնեց աղքատաց իր տպրանքին մէկ մասը , և տարաւ մնացածը Պանքա , ուր իսկոյն հասաւ աղջըկանը Սասունին և Տակուրին հետ մէկ տեղ , անցընելու համար անոնց հետ իր մնացած օրերը , և սասնկով ձգեց Վիմօրը իր հայ-

ըենիքը ուր ապրէր էր այնչափ բարբարոսութիւն . և այս կերպով հեռացուց աչիւններէն , որովհետեւ անհնար է հեռացընել խղճմտանքէն , աղէտալի առարկայները իր պինտ դժնդակ խղճի խայթերուն :

Ինչպէս եղաւ ուրախութիւնը և միութարուծիւր որ զգացին Տակուրին խեղճ ընտանիքը երբոր տեսան Տակուրին ու Սասուին դառնալը , կըթողում գատելու դիւրագործով անձանց , որոնց ոգին միշտ պատրաստ՝ զգալու ոչինտ քաղցր զգացմունքներ , աւելի կարող է բացատրել բոլոր գորովանքը ասանկ սրտաշարժ կատարածի մը , քան բովանդակ ջանքը իմ անվարժ գրիչիս :

ԱՆՐԺ

ԲԱՅԱՏՐՈՒԹԻՒՆ ԲԱՌԵՐՈՒ

Ագարակ • չի ֆթլիկ :

աղգարարութիւն • հասկեր :

աղղեցութիւն • թէհսիր :

ալիք • տալիս :

ախանատես • աչքով տեսնող :

ակնկալութիւն • ումուտ :

ամբաստանել • չարախօսել • շիքայեթ ընել :

ամեհի • զապթսըզ • սերթ :

ամուսին • երկը կամ կնիկը • էհլ :

այլանդակ • ցուցանքաւոր • պեթ :

անագորոյն • անգութ • անողորմ • մերհամեթսիզ :

անաչառ • կտրուկ • խաթըր կէօնիւլ չի նայող :

անգղիա • ինկիլդէռռա :

անգղիացի • ինկիլիզ :

անասլատ • իզսիզ :

տնիւ • թէքէռլէկ • գուեու տօլապը • չարդ :

անծանօթ • պէլլիսիզ • թանըլմազ :

անզուգական • էշի պուլունմազ :

անգորրութիւն • հանդարտութիւն • ռահաթլըք :

անկեղծ • ուղիւ • սատըք :

անկողին • եաթագ :

անճնատուր ըլլալ • թէսլիմ օլմաք :

անմատոյց • եանաշըլմազ :

աննենգութիւն • սատըգլըք :

անշուշտ • շեւտհէտիւ • սահիհ :

անողորբելի • խիստ • որ կակուղնալ չի գիտեր :

անտառ • օռման :

անտարբեր • այլը սէչի էթմէյերէք • թէքլիֆսիդ :

աշտարակ • խուլէ :

տղէտ • կսկիծ • փորձանք :

աղագայ • կէլէճէք • օլաճաք :

աղահովքնէլ • էմին էթմէք :

աղաստանարան • սըղլնաճաք էէր :

աղերախտութիւն • նալքէօռլիւք :

աղացոյց • խալամ :

առաջք երևոյթ կամ տեսիլ • միայն լոկ աչքի երևցող :

առաջագրութիւն • գիտաւորութիւն • նիւէթ :

առարկայ • մատտէ • շէյ • նէսնէ :

առիւծ • ասլան :

առհաւատչեայ • փէյ • չէշնի :

առիթ • ֆըրսանտ :

ասոյատակութիւն • գուրսանտլըք :

աստիճան • տէրէճէ :

ատրճանակ • փիշտով :

արգելք • էնկէլ • մանի :

արգիլէլ • թող չի տալ :

արդիւնք • բերք • մահսուլ :

արհաւիրք • սոսկում • գօղգոլ :

արմատ • քէօք :

արշիպեղագոս • ատաներու արայի ծով :

աջուկստակից • էսնաֆ :

արտաբերել • դուրս բերել • գուրցել •
արտագրել • դուրս տալ • ծնանել •
աւազ • խումբ :

աւարառութիւն • ետզմա :

Բազմաթիւ • շատ :

Բազուկ • թիւ • գօլ • պիլէկ :

Բանակ • օռտու :

Բանտ • հափըս :

Բանտարգէտ • մահապուս եղած :

Բաշ • կենդանիներուն փերչէմը :

Բարեբաատիկ • ուղուռլու • պախթլու :

Բարեգուշակ • ուղուռլու :

Բարք • դապիթ :

Բացադարձութիւն • ճարտասանական ձև մըն է :

Բեղմնաւորել • մահառլու կամ Բարեբեր ընել :

Բլուր • լեռնակ • թէփէ :

Բնական • զադը :

Բնական ազդեցութիւն • ներքին շարժութիւն • Թա-
պիադըն հապէր վերափոխ :

Բոյն • եռվա :

Բուռն կիրք • խըշմ :

Գազաթ • ծայր • թէփէ :

Գազանաւարտութիւն • գազաններու հետ կռիւ :

Գահ • Թախտ :

Գահալէժ • ուչուրում :

Գաղթական ժողովուրդ • հայրենի գաւառէն օտար
երկիր գացող բնակող :

Գողղիա • ֆրանսա :

Գաղղիայի • Ֆրանսիայի
 Գաղտնիք • սրբ • էսրաբ •
 Գարշիլ • Գանիլ • լյուէնիւք •
 Գերդաստան • ընտանիք • էվ • պարգ • պալ •
 Գիշախանձ • լէշուտոդ •
 Գլուխ գործոյ • ուսթա իշի •
 Գոնէ • պարէ • հիշտէյիլ իսէ •
 Գործածել • գուլլանմար •
 Գորով • մուհապպէթ • մերհամէթ •
 Գուցէ • պէլքի •
 Գրգռել • ազարրմար • գըղորրմար •
 Գրպան • ճէպ •
 Դադաղ • ճաղ •
 Դահեկան • ղուռուշ •
 Դայեակ • տատա •
 Դաշտ • օվա •
 Դարան գործել • տուղագ գուռմար •
 Դարանք • որոգայթ • տուղագ •
 Դարման • պիտոյք • ուտելիք • թխմար •
 Դաւադրութիւն • տուղագ • Ֆէնտ •
 Դափնի • թէֆնէ •
 Դիմակաւոր • երեսը սուրաթ անցուցած •
 Դիմել • վազել • յարձակիլ •
 Դիպուած • տիւշիւշ • ռաստ •
 Դիպուկութիւն • տիւշիւշ • Ֆռսանտ •
 Դիտել • տիսաթով նայիլ •
 Դիտմամբ • մագսուս •
 Դիւրութիւն • գօլայլէք •

ԴՂԴԴԴԴԴԴ • ԿԻԼԸԻԼԸԹԻԼ • շամաթա •
 ԴԴԴԴԴԴԴԴԴԴ • քիչ • պլլլլլլլլ •
 ԵԴԴ • քէնար •
 ԵԿամուտ • Կէլիւ • իրատ •
 ԵԴԵՆՆԱԳՈՐԾՈՒԹԻԼՆ • շարագործուԹԻԼՆ •
 ԵԴԵՆՆԱԼՈՐ • չար •
 ԵՈՆՆԴԱԳԼԻՆ • աթէշլի • հէրարէթլի •
 Երակ • տամար •
 Երևակայել • խէյալ էթմէք •
 ԵրևակայուԹԻԼՆ • խէյալ •
 ԶԲՕՍԱՆՔ • էյլէնճէ •
 ԴԲՕՍԱԿԸՆԵԼ • էյլէնտիրմիշ ընել •
 ԴԳԱՄ • իմանամ •
 ԴԳԵՍՈՒ • ռուսկա •
 ԴԵՂԽՈՒԹԻԼՆ • անառակուԹԻԼՆ • սէֆիհլիք •
 ԴԷՆՔ • սիլահ •
 ԴԼՆՈՒՈՐ • ասկէր • սօլտադ •
 ԴՐՀ • ԳՈՒՈՍԿԱՆ •
 ԴՐՀԵԼ • ԳՈՒՈՍԿԱՆ • էթմէք •
 ԴՐԱԿԱՐՈՒԹԻԼՆ • իֆթիւրա •
 ԷԳ • տիշի •
 ԸՄԸՈՍՈՒ • ԳԼՈՒՍ քաշող •
 ԸՆԿՃԵԼ • տակը առնել • սլմքեցընել •
 ԸՆՀԱՍԵՐ • արծաթասէր • ագահ •
 ԸՆՏԱՆԻՔ • տանը մարդէքը •
 ԹԱՓԱՆԿԵԼ • ԹԷԷԷՍԻՐ • էթմէք •
 ԹԼ • խանատ •
 ԹԻԱՎԱՐ • քիւրէկ քաշող •

Թիւնաւոր • զէհիրլի :

Ժայռ • գայա :

Իղձ • արղու :

Իջեւանիլ • գօնադ էթմէք :

Լիճ • կէօլ :

Լուծ • պօեռնտուրուդ :

Լուեւայն • սուս փուս • կիզլիճէ :

Խաժամուժ ժողովուրդ • պաեաղը հալդ :

Խանգարիլ • աւրիլ :

Խոկալ • մումաալ :

Խոռոչ • փոս • գօվուդ :

Խորասոյդ ըլլալ • պաթմաք :

Խումբ • սիւրիլ :

Խրճիթ • գուլիպէ :

Ճաճկարան • եօռկան :

Ճխաշունչ • գոլորշախառն • Թիւթիւնիւ կամ պու-
ղուսու չըգար :

ՃովակալուԹիւն • գափուտան փաշաղք :

Ճովասպատակ • ծովու վրայ պըտըտող գոլ • գուռ-
սանտ :

Ճարտեալ • պլակերայ • Թէպտիլ :

Վալուած • մալիքեանէ • միւլք :

Կայմ • կէմիի տիրէկ :

Կապիկ • մայմուն :

Կառք • առասպա • գօչու :

Կասկած • շիւպհէ :

Կարեկից ըլլալ • խղճալ • մեղքընալ :

Կեղեքէլ • քեղըրթէլ • փառալամաք :

կենցաղ • մարդուն կեանքը • վարմունքը •
 կթուցեալ • տկար • հոգնած • լինած •
 կիրք • քաշածը • տէրտ • աշխ •
 կղզի • ատա •
 կրթութիւն • թերալիյէ •
 կրկէս • մէյտան • աթ մէյտանը •
 Հազիւ • կիւճիւլէ •
 հազուադիւտ • նստըր պուլունուր •
 հակամիտութիւն • մէյիլ •
 հանդէս • ալայ • զիննէթ •
 համբաւ • նամ • չաւ •
 հանդիսական • սէյիրճի •
 հանդուրժել • տաեանմաք • սապու էթմէք •
 հասակակից • եաշտաշ •
 հատընտիր • զատած • սէջմէ •
 հատուցում • մուդապէլէ •
 հեղեղ • սէլ •
 հիւր • միսաֆիր •
 հիւրընկալու • միսաֆիր դապուլ էտէն •
 հիւրընկալութիւն • օտարասիրութիւն • միսաֆիր
 ընդունելը •
 հմայական • կախարդական •
 հնարք • ճար • ուսուլ • ֆէնտ •
 հոգաբարձու • միւպաշիր •
 հպատակ • բայա • միւթիւ •
 հսկայ • տզման • իրի •
 հրատարակել • պէեան էթմէք • չալ էթմէք •
 հրացան • թիւֆէնկ •

հրաւիրել • մեծարել • տալէթ էթմէք •

հրէշ • ցուցանքաւոր կենդանի •

հօտ • սիւրիւ •

Ձոր • տէրէ •

Ճաղատ • տաղ •

Ճիւղ • ջանք •

Ճիւրան • փէնչէ •

Մակերևոյթ • ամմէն բանին վերին երեսը • ելուղ •
մակոյկ • սանտալ •

մանկամարդ • կէնճ •

մարդադէտին • չայիր չիմէն •

մեծաշուք զարդարանք • աղնիւ փառաւոր զարդա-
րանք • սալթանաթ •

մեծածախ • թափրալը • խարճը չօք •

մեծեղեռն • չարագոյն • խիտ չար •

մեղմացընէլ • կախուղցընէլ • քիչցընէլ •

միապետ • ինքնակալ • թագաւոր •

միջերկրական ծով • ագ տէնիլ •

միրգ • մէյլէ •

միանունք • սինյիլլի էթլէր •

մոլութիւն • սէտ խույ •

մրրիկ • ֆըրթընա • դայ •

մրցիլ • կռուիլ • եարըշ բռնէլ •

Յայտարարութիւն • ծանուցում • ստորագրութիւն •

յամառիլ • ինստ ընէլ •

յատակ • տիպ •

յարգալից անկողին • սամանով լեցուցած եաթախ •

յորձանք • ագընդը •

յորճանուտ • ագլնթ ըլլ • կիրտապլլ :

յուղմուէք • շարժմուէք • խռովութիւն :

յուղարկաւորութիւն • թաղման հանդէս :

Նաւաբէկութիւն • կէմի փառալանմասը :

Նաւակ • խաւքի :

Նաւաստի • կէմիճի :

Նախապատիւ • աւելի սլատուով • սլիտուական :

Նենգաւոր • հիլէսպազ :

Նենգութիւն • հիլէ :

Նախազգածութիւն • յառաջատեսութիւն • առաջույ
խմանալ :

Նկատել • նայիլ • տիխաթ ընել :

Նպատակ • նիյէթ • մերամ :

Շղթայ • ղինճիլ :

շղթայազերծ • ղինճիլէն փրթած :

շողքորթել • միւրայի կամ խօշամետի սէօյլէմէք :

շրթունք • տուտագ • քէնար :

Ոսկեհանք • ալթուն մատենի :

ոտնացաւութիւն • նիգրիզ :

որիոր • պօղազ :

ուրուական • ցնորք • մեռելներուն երկցած ոգին :

որովայն • փոր :

որս • ալ :

որովհետեւ • չլւնքի :

Չարագուշակ • ուղուրսուղ :

Պալատ • սառայ :

պայուսակ • քէսէ • տաղարճք :

պանդոկ • լօքանտա • լօստառիա • դօնագ :

պաշար • զահրէ :

պաշտօն • տէր կէցող • գօռուճու :

պաշտօն • մանասու • խղձութ :

պաշտօնակալ • գործակալ • խղձութեար :

պատառաբոյժ • տալ գալուգ :

պատգամաւոր • էլէի :

պատերազմ • ճէնկ :

պատրողական • խաբէական , սուտ :

պատրուակ • մահանայ :

պարգևել • պագշիշ վէրմէք :

պարտեղ • պահճէ :

Ռուսիա • մոսկովլստան :

Սահման • սինօռ :

սանդուղք • մերախվէն :

սեռ • սոյ , ճինս :

սկիզբ • իւք • պաշտանկըճ :

սնոթիապաշտութիւն • պարապ բաներ պաշտել •

կռապաշտութիւն :

սնունդ • նաֆադա • էէէճէք իշէճէք :

սնուցանել • պէսլէմէք :

սով • գըթըգ :

սովալըուկ • սովամահ • խիստ շատ անօթեցած :

սովացեալ • անօթի :

սովորական • ատէթա :

սուլէլ • ըսլըի չալէլ :

սպասել • պէքլէմէք :

ստացուածք • մալ • էմլագ :

ստորագրել • իմզալամաք • վասֆ էթմէք :

ստոււեր • ցնորք • քէօրկէ •
 Վագր • գափլան • փէլէնկ •
 վահան • դալգան •
 վաճառական • պաղիւրկեան •
 վաճառք • մալ • մաթահ •
 վայրագ • կոպիտ • անգութ •
 վայրենի • բարբարոս • եապանի •
 վայրկեան • ակնթարթ • աչք գոցել բանալու չափ •
 վաստակեալ • հոգնած •
 վարձուոր • քիրաճլ •
 վաւերական • սահիհ • էմին •
 վառարան • օճախ •
 վէրք • խոց • եարա •
 վիճակ • հալ •
 վճիռ • սիճիլ •
 վնաս • զարար • քէտէր •
 վտանգ • թէհլիքէ •
 վրանաբնակ • չաարձի տակ բնակող •
 վրէժ • էօճ •
 վրիժառու • էօճ առնող •
 Տարածամբ դիպուած • վագրթուրդ վագա • դաղա •
 տախտակամած • տէօշէմէ թահտասը • կիւլէրթէ •
 տատամսութիւն • հոգ • վարանք • տընտընալը •
 տարաշխարհիկ գերութի • օտար երկիր գերի երթալ •
 տարբեր • պաշգա • Ֆարգլը •
 տեղակալ • վէքիլ • գայլմագամ •
 տեսակ • ճինս •
 տխուր • անուն պատուոյ • մականուն • նամ • շան •

տրամադրութիւն • յարմարութիւն • յօժարութիւն •
 տօնավաճառ • բանայիր :

Բոպէ • տաղիգէ :

Յոփութիւն • անառակութիւն :

Փակարան • փառմագլք :

Փայփայել • օգշամք :

Փարախ • աղլլ • մանտուա :

Փարսախ • իրէք միլ :

Փետրալից անկողին • գուշ թիւյիւ եաթագ :

Փոխանակ բդէշխի • բդէշխի կամ փաշայի վէքիլ :

Փոխարինել • փոխարէնը տալ • մուգապէլէսինի

վէրմէք :

Փոխարքայութիւն • վէզիրութիւն :

Փոկ • գայիշ :

Փող • փարա :

Փողոց • սօխախ :

Փրփրալից • քէօփիւկլիւ :

Քայլ • ատըմ :

Քարանձաւ • մաղառա :

Քնքուշ • նազիք :

Քսակ • քէսէ :

Օգոստոսփառ • վէհափառ • աղամլութիւն :

Օժիտ • ճէհէղ :

Օձախուիւ • օձերը մէկըմէկու հետ փաթարված :

Օրինապահ • օրէնքը պահող • օրէնքին հնազանդող :

